

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE 2025

magazin istoric

Anul LIX – serie nouă – nr. 11 (704)
noiembrie 2025

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 În anul 1956, conducerea U.R.S.S. a decis să restituie României Tezaurul identitar evacuat în timpul Primului Război Mondial la Moscova pentru a fi pus la adăpost. Atunci, Guvernul imperial rus se angajase să restituie și Tezaurul B.N.R., și pe cel identitar la cererea părții române. Ceea ce nu s-a mai întâmplat după venirea la putere a bolșevicilor. Între piesele care au revenit atunci în țară, se numără și acest rhyton (vas pentru libații, ritual închinat unei divinități) descoperit la Poroina Mare, ce datează din secolele IV – III î.H. Tezaurul B.N.R. a rămas în continuare la Moscova

2 „Țărănci din Bucovina“, 1821, acvaforte, acvatintă colorată, planșă din albumul lui Franz Jaschke (1775 – 1842), pictor austriac

3 Palatul Dacia-România va adăposti Pinacoteca orașului București. Clădirea a fost ridicată în anii 1882 – 1889, pe locul unde se aflaseră Biserica și Hanul Grecilor. Ea a adăpostit, inițial, Societatea de Asigurări Dacia-România

4 Meddah (povestitor) într-o cafenea otomană, miniatură de secol XVI. Astfel de povestitori profesioniști, dar și de oameni obișnuiți, în cafenele, pe străzi și în locuințe din lumea islamică medievală au transmis scrierile epice, precum *Cartea lui Dede Korkut*

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

**Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

**Consiliul științific:
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEL,**

**IOAN BOLOVAN
membru corespondent
al Academiei Române**

**Redactor-șef
Dorin Matei**

**Consilier editorial
Florentina Dolghin**

**Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stănciu**

**Corectura
Mădălina Geambașu**

**Machetare
Monica Șerban**

**Difuzare
Gheorghiță Puia Anghel**

**Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș**

București, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin,
camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod
050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77,
0755 290 606

SUMAR

noiembrie

2025

4 De ce ne temem
de Rusia
C. BACALBAȘA

5 „O să vă îngropăm!“
Fanfaronada
lui Hrușciiov
și răspunsul american
T. PĂCURARU

10 Cei
care manipulează
opinia publică
au adevărata putere
De la radioul lui
Goebbels la TikTok
**R.-M.
ALEXANDRESCU**

15 În oglinda
aliatului
Șantaj petrol
contra arme
**H. NEUBACHER,
C.M. FLORIAN**

20 Primul
defector OGPU
Afacerea Agabekov
A.-T. DUMITRACHE

25 Mărinimia
marelui frate
de la Răsărit
I. SCHIPOR

30 O cale ferată
cu nume de alint
V.-A. NICOLAE

33 Recurs la istorie,
într-o lume
în metamorfozare
Școli de gândire
în politica externă
a României
M.E. IONESCU

EXCLUSIVITATE

38 Femeia leu
în epica otomană
T. JOHNSON

42 Fiind copil,
multe observam
Din Constanța
ocupată de sovietici
M. NEGRILĂ

POVEȘTILE BUCUREȘTIULUI

47 Pinacoteca,
un deziderat
în curs de împlinire
A. MAJURU

51 Ritualurile
stăpânei casei
în Bucovina austriacă
I. FLOREA

55 Boier drept,
gospodar și omenos
C.N. Vasiliu-Bolnavu
I.I. HOIESCU

INVITAȚIE
LA BIBLIOTECA
ACADEMIEI

59 Licurici
și Pogonici sub vremi
O. NOVICOV

INSTITUTUL
NAȚIONAL
AL PATRIMONIULUI

61 Lumina
sculpturilor lui Maitec
R. ZIDARU

65 O istorie pe lună

66 Pe vremuri
oamenii își trimiteau
scrisori
G. FILITTI

CHIPURI UITATE

71 Vera Rubin
M. STAVINSCHI

76 Cu Pif,
prin Vestul sălbatic
A.-S. IONESCU

80 Cruciații,
speranța armenilor
D.L. NEAGU

84 Când se interzicea
dreptul la mormânt
I. BOTIȘ

HOOVER
INSTITUTION

93 Corespondență
din exil

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

89 În București,
acum 50 de ani

92 Telex

41; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

DE CE SUNTEM CONTRA RUSIEI

CONSTANTIN BACALBAȘA

Sunt cari combat Rusia pentru că în capul ei se află un Guvern bolșevic.

Sunt și adversarii de idei, aceia cari se tem de revărsarea ideilor anarhice asupra întregii lumi.

Sunt și rușii, cari nu se pot împăca cu regimul creat prin revoluțiune și cari doresc țării lor o altă viață politică.

Dar sunt și oamenii cari se tem de imperialismul roșu, acela care, sub masca unor idei generoase, vrea să reia firul imperialismului moscovit.

Dintre aceștia suntem și noi.

În România – să fim bine înțeleși – teama de Rusia nu e teama de ideile prea înaintate ale celor câțiva marxști cari paradează în fruntea Sovietelor. Într-o altă țară în care se face prea puțin caz de idei și în care realitățile imediate ale vieții predomină acțiunea populară, oamenii nici nu-și dau prea multă osteneală ca să cerceteze ce se ascunde sub formulele celor cari guvernează la Moscova. În România teama de Rusia are alt motiv, același motiv care a îndemnat vechiul regat să intre în alianța austro-germană și a făcut pe mulți români – buni patrioți – să nu vadă cu ochi buni intrarea României, la 1916, în alianța anglo-franco-rusă.

Pe lângă că România este obligată prin poziția ei geografică să îndeplinească funcțiunea de jandarm european față de Rusia, dar România este direct amenințată de Moscova. Sovietele reclamă fâțiș Basarabia. O reclamă și în mod oficial pe toate căile pacifice, dar hotărâte, ce stau la dispozițiunea guvernului unui stat civilizat, dar o reclamă și pe toate celelalte căi de care nu se folosesc, în vremurile noastre, decât guvernele statelor sălbatice.

Atacurile atât de des repetate de la Nistru, incursiunile din Basarabia – precum acea de la Tatar-Bunar – cât și înființarea Republicii Moldovenesti sunt atâtea fapte ce dovedesc cum că Rusia ne pândeste pentru ca să ne atace și să ne sfâșie țara. [...]

Firește, politica și tendința imperialistă a bolșevismului este identică cu tendința imperialistă a foștilor țari. Sovietele au reluat firul conducător și au pornit iarăși către mările calde trebuincioase

vastului imperiu înghețat. Atâta numai că Moscova și-a pus altă mască pe obraz.

Țarismul, nici el nu-și urmărea visul în numele brutalei pretențiuni de a cuceri lumea sfărâmând țările și libertatea popoarelor. Dimpotrivă. Țarii luptau și ei pentru un număr de idei generoase, pentru dezrobirea popoarelor creștine de sub jugul păgân mai întâiu și după aceea pentru ridicarea rasei slave. Creștinismul și panslavismul formau imperialismul rusesc.

A cum bolșevicii au reluat mersul înainte și tot pe aceeași bază. Au adus zugrăvi și i-au dat altă față, apoi pe obraz și-au pus matadorii altă mască. Acum imperialismul rusesc poartă numele de: luptă pentru emanciparea proletariatului universal.

Când Moscova vrea să ne ia Basarabia este pentru ca să emancipeze proletariatul universal.

Când Moscova vrea să cucerească Constantinopolul este pentru ca să emancipeze proletariatul universal.

Când vrea să intre în Indii este pentru același motiv.

Masca țarilor albi avea scopul să asocieze acțiunii rusești pe toți slavii și toți creștinii; masca țarilor roșii are scopul de a înșela și a ademeni pe lucrătorii și pe proletarii din toate țările.

Dar dacă în alte țări, asupra cărora Moscova nu are intențiuni de cucerire imediată sau depărtată, a fi partizanul Sovietelor moscovite nu e o prea mare greșală, nu e tot astfel cu românii comuniști sau alții – cari cochetează cu ele fie sincer, fie perfid. A fi român și a fi prietenul unui stat care fâțiș și în mod public reclamă o parte din trupul României însemnează a te fi descalificat de bună voie din viața publică a țării tale.

(Adevărul, 19 decembrie 1924)

*Se pare
că nici
Vladimir Putin
nu a înțeles
mesajul transmis
la întâlnirea
din Alaska*

DEMAGOGIA – ARMĂ STRATEGICĂ?

TUDOR PĂCURARU

La 31 iulie anul acesta, în numele Consiliului de Securitate al Rusiei, vicepreședintele acestui organism, Dmitri Medvedev, a amenințat Statele Unite cu anihilarea nucleară. Această amenințare demagogică a provocat un răspuns imediat: președintele Trump a anunțat public că a schimbat postura nucleară a S.U.A., trimițând două submarine balistice în zonele de lansare.

Pentru jurnaliști, această confruntare a fost neobișnuită; pentru istorici, a adus aminte de provocările demagogice ale fostului lider sovietic Nikita Hrușciiov, în anii 1950 – 1960. Dar care a fost, atunci, eficiența demagogiei nucleare ca instrument strategic? Să rememorăm deci câteva pagini din istoria Războiului Rece, pentru a afla dacă strategia atât de dragă Kremlinului, de intimidare nucleară a Occidentului, a avut vreodată succes.

TĂCEREA STRATEGICĂ

De îndată ce armatele Statelor Unite au intrat pe teritoriul Germaniei hitleriste, echipe specializate ale serviciilor de informații americane au început să adune și să expedieze peste ocean documentație tehnică, piese, utilaje și materiale capturate de la industria militară a inamicului. Prima evaluare cuprinzătoare a

prăzii a început încă din ianuarie 1945, la ordinul generalului Henry H. Arnold, comandantul Forțelor Aeriene ale Armatei (AAF). O echipă de oameni de știință și ingineri de la California Institute of Technology, condusă de președintele Grupului Consultativ Științific al AAF, dr. Theodore von Kármán, a alcătuit un Raport intitulat „Toward New Horizons”, prezentat conducerii AAF în decembrie 1945.

În perspectivă istorică, reține atenția că Raportul Kármán recomanda ca AAF să treacă la dezvoltarea unei „rachete ultrastratosferice”: o rachetă balistică intercontinentală, inspirată de proiectul nazist A9/A10 (nume de cod „Projekt Amerika”). Iar Comandamentul Tehnic al AAF a solicitat companiei CONVAIR să studieze fezabilitatea construirii unei rachete balistice capabile să transporte

o încărcătură utilă de 2,2 t pe o distanță de până la 8.000 km. Inginerii de la CONVAIR au decis că o rachetă cu aceste caracteristici era realizabilă, iar în aprilie 1946 AAF a demarat Proiectul MX-774, acordând CONVAIR un prim contract, de 1,4 milioane dolari (25 milioane dolari în banii de azi) pentru studierea problemei.

Într-un mod sau altul, serviciile de informații sovietice au aflat de Raportul Kármán. În context, liderul sovietic de la acea vreme, I.V. Stalin, a luat o decizie surprinzătoare: a interzis orice dezbateră publică asupra armei nucleare și a rachetelor balistice cu rază lungă de acțiune. În perspectivă istorică, decizia sa apare ca justificată: nu era momentul potrivit să-și îngrijoreze pe americani.

Într-adevăr, din 1946 economia S.U.A. a început tranziția către producția de pace. Bugetul Apărării atinsese în 1945 un vârf de 81,5 miliarde de dolari (1.460 miliarde dolari în banii de azi), dar în 1946 fusese redus la 44,7 miliarde de dolari. Tocmai datorită tăcerii strategice impuse de Stalin, la acel moment Uniunea Sovietică nu era percepută în mediile militare și politice americane ca o amenințare imediată. Iar analiștii de *intelligence* apreciau că sovieticii mai aveau de lucrat ani buni până să realizeze arma nucleară. Mai mult, U.R.S.S. nu avea nici avioanele, nici bazele de unde să poată ataca Statele Unite. Ideea că sovieticii ar putea realiza o armă atât de inovatoare precum racheta balistică intercontinentală

Generalul Henry H. Arnold

parea de-a dreptul ridicolă. Ca atare, în 1947, bugetul Apărării a scăzut și mai mult, la 13,1 miliarde de dolari.

În condițiile unui buget restrâns, Forțele Aeriene au priorizat dezvoltarea bombardierelor strategice și a rachetelor de croazieră. Bugetul AAF pentru cercetare și dezvoltare în domeniul rachetelor balistice a fost redus de la 29 la 13 milioane de dolari. La acea dată, AAF aprecia că pentru finalizarea dezvoltării, Programul MX-774 avea nevoie de încă 50 de milioane de dolari, iar rachetele ar fi fost extrem de scumpe – aproximativ 500.000 de dolari fiecare. În septembrie 1947, AAF au fost reorganizate ca serviciu separat, US AIR

FORCE (USAF). Noul serviciu a refuzat să aloce fonduri suplimentare pentru programul de rachete balistice. Deși CONVAIR a decis să continue Programul MX-774 cu fonduri proprii, strategia stalinistă a tăcerii își atinsese în mare parte scopurile.

PRIMUL FULGER, PRIMELE SURPRIZE

La 29 august 1949 Uniunea Sovietică a detonat prima armă nucleară, cu nume de cod „Primul Fulger”. Stalin a efectuat testul nuclear în secret: spera ca Occidentul să nu afle. Abia după ce mass-media internațională a lansat vestea, noutatea a fost anunțată oficial și de Kremlin. Președintele Statelor Unite, Harry Truman, a reacționat imediat: a creat, sub egida Departamentului de Stat, un grup operativ, pentru a realiza o evaluare generală a politicii de securitate națională a S.U.A. Raportul, denumit NSC-68, a fost finalizat în primăvara anului 1950. Principalele concluzii: până în 1954, sovieticii ar putea dispune de suficiente bombardiere

cu rază lungă de acțiune și arme atomice pentru a lansa un atac devastator asupra Statelor Unite. Pentru a contracara amenințarea sovietică, în 1950 – 1952 cheltuielile pentru Apărare trebuia să crească cu 300%.

În condițiile în care programele de rachete de croazieră nu dăduseră rezultatele scontate, principala forță de descurajare a unei agresiuni sovietice era flota de bombardiere nucleare B-29

Theodore von Kármán, primul din stânga

Prima rachetă intercontinentală americană, realizată în cadrul programului MX-774

a USAF. Dar în iunie 1950 Coreea de Nord, cu sprijin sovietic, a lansat un atac surpriză asupra Coreei de Sud, iar Statele Unite s-au trezit brusc implicate într-un conflict în Asia. Inițial, USAF a angajat bombardierele B-29 deasupra Coreei de Nord: americanii erau siguri că nu vor întâmpina dificultăți. Dar iată că, la 12 aprilie 1951, 39 de bombardiere B-29 au fost trimise să distrugă podul Sinuiju. Deși erau escortate de avioane de vânătoare cu reacție F-84, 25 dintre bombardiere au fost doborâte de avioanele de vânătoare cu reacție MiG-15 de producție sovietică. Practic, întreaga forță nucleară de descurajare a Statelor Unite se dovedise vulnerabilă și era pusă sub semnul întrebării.

Aceste evenimente au determinat USAF să privească cu alți ochi programul de rachete balistice intercontinentale, care a fost reactivat în 1951, sub denumirea de cod MX-1.593 ATLAS. CONVAIR a finalizat noul

studiu de fezabilitate în iulie 1951, dar Statul Major al USAF începuse dezvoltarea costisitorului proiect B-52 (bombardier nuclear greu, cu reacție) și nici de această dată nu a manifestat entuziasm pentru rachetele balistice: conducerea Departamentului pentru Cercetare – Dezvoltare al USAF a acceptat să finanțeze numai un program preliminar de testare.

În 1953, RAND CORPORATION a realizat un studiu privind viabilitatea noilor bombardiere B-52 ale Strategic Air Command (SAC) în cazul unui

Bombardierul B-29...

atac prin surprindere al sovieticilor. Calculele efectuate de matematicianul Albert Wohlstetter au arătat că până la 85% dintre bombardierele SAC ar putea fi distruse la sol, lăsând Statele Unite vulnerabile la șantaj nuclear. Totuși, la acea vreme sovieticii aveau în dotare numai bombardiere nucleare cu elice,

... și înlocuitorul lui, B-52, aflat în serviciu și astăzi

Tu-4 (copii ale B-29), motiv pentru care posibilitatea unui atac asupra S.U.A. era apreciată ca scăzută.

O SĂ VĂ ÎNGROPĂM!

Noul lider sovietic, Nikita Hrușciov, abandonase Strategia Tăcerii și considera că va putea obține de la Occident concesii politice și economice prin escaladarea demagogică a amenințărilor nucleare. Lozincă sa: „O să vă îngropăm!” La 1 mai 1954, la parada aeriană de la Moscova sovieticii au prezentat noul lor bombardier nuclear cu reacție, M-4. Era experimental și nu atinsese parametrii din proiect, dar propaganda hrușciovistă l-a prezentat, demagogic, ca amenințare strategică.

Reacția S.U.A. a fost instantanee și contrară celei scontate de Kremlin. A doua zi după parada aeriană de la Moscova, Statul Major al USAF, sub semnătura generalului Thomas White, a ordonat accelerarea Programului MX-1.593 ATLAS „la limita maximă a tehnologiei existente”. Sub conducerea prof. James Killian, președintele Massachusetts Institute of Technology, a fost alcătuită o comisie de evaluare compusă din

68 de cercetători și ingineri de elită, care în februarie 1955 a prezentat președintelui Eisenhower și National Security Council (NSC) concluziile sale: rachetele balistice intercontinentale erau „o prioritate națională urgentă”.

Și chiar atunci când NSC dezbată Raportul Killian, Hrușciov s-a gândit să regizeze o nouă farsă

Rachetă ATLAS

demagogică, pentru a-i speria pe „imperialiști”. În iulie 1955, la o nouă paradă, 28 de bombardiere cu reacție M-4 au defilat pe deasupra atașărilor militari occidentali. De fapt, erau numai câteva bombardiere, care se roteau pentru a da impresia că ar fi mai multe. Guvernul S.U.A. a ajuns la concluzia eronată că M-4 era în producție de masă, iar CIA a apreciat că până în 1960, sovieticii vor avea nu mai puțin de 800 de bombardiere nucleare cu reacție, pregătite să devasteze S.U.A.

Singura soluție: dezvoltarea de rachete balistice intercontinentale, mult mai rapide decât bombardierele și deci capabile să pustiască U.R.S.S. înainte ca primul bombardier sovietic să ajungă în spațiul aerian nord-american. Încă din 1952, din interviurile realizate de CIA cu oamenii de știință germani repatriați din Uniunea Sovietică, a rezultat că sovieticii depuneau eforturi susținute pentru a dezvolta o rachetă balistică cu rază lungă de acțiune. În baza acestor semnalări, din 1953 CIA a început să

monitorizeze testele cu rachete balistice sovietice folosind o stație radar din Turcia. Primele estimări au indicat că sovieticii vor realiza o rachetă balistică cu o rază de acțiune de 3.700 km între anii 1955 și 1957. Cu toate acestea, decidenții politici și militari din Statele Unite nu au luat inițial în serios aceste estimări și au considerat că noile bombardiere cu reacție B-52 erau suficiente, permițând un răspuns mult mai rapid decât atacul bombardierelor cu elice ale sovieticilor.

Acum situația se schimbase, sau părea a se fi schimbat. Iar reacția președintelui Eisenhower nu a fost cea scontată de Moscova: la 30 august 1955, NSC a adoptat Action No. 1.433, care definea programul de rachete intercontinentale drept „cea mai înaltă prioritate națională în materie de cercetare – dezvoltare”, cerând secretarului pentru Apărare să urgenteze desfășurarea sa. În martie 1953, compania CONVAIR avea un colectiv de 10 persoane care derulau programul MX-1.593. Șapte ani mai târziu, pe fondul provocărilor demagogice ale lui Hrușciiov, CONVAIR avea 12.000 de angajați implicați în programul MX-1.593 ATLAS, în noua sa uzină de 19 ha din Kearney Mesa, de lângă San Diego. La program participau 530 de subcontractori și 5.000 de furnizori din 32 de state ale S.U.A.

Tu-4, clona lui B-29

CRIZA RACHETELOR

Chiar din această primă etapă, strategia escaladării demagogice eșuase, ba chiar mai mult: se dovedise de-a dreptul contraproductivă, mobilizând Statele Unite în realizarea de noi categorii de arme. Dar Hrușciiov nu era dispus să admită acest lucru, fiindcă știa care era randamentul real al programelor balistice militare ale U.R.S.S. Confruntat cu cursa înarmărilor pe care chiar demagogia sa o declanșase, Nikita Hrușciiov a plusat și a lansat, la

„O să vă îngropăm!”,
pe coperta revistei Time

sfârșitul verii anului 1957, vestea că Uniunea Sovietică dispunea de o rachetă balistică intercontinentală operațională.

În pofida avertismentelor CIA, pe care le-am evocat anterior, cam nimeni din Occident nu l-a crezut. Dar la 4 octombrie 1957, spre surprinderea lumii întregi, Uniunea Sovietică a lansat Sputnik, primul satelit artificial. Profitând de vâlva creată și de faptul că era luat din nou în serios, Nikita Hrușciiov a afirmat că rachetele nucleare cu rază lungă

de acțiune ieșeau de pe liniile de asamblare sovietice „ca niște cârnați”. Era o nouă minciună: la acea dată R-7, prima rachetă intercontinentală sovietică, nu intrase în dotarea Armatei. Iar U.R.S.S. avea numai patru rachete intercontinentale gata de lansare, în lansatoare neprotejate.

Pe fondul impactului mediatic al acestor afirmații demagogice, în noiembrie 1958 Hrușciiov a transmis un ultimatum S.U.A., Marii Britanii și Franței, cerându-le să părăsească Berlinul de Vest în termen de șase luni. Pentru a-și întări amenințările, Nikita Hrușciiov a reafirmat, la 4 decembrie 1958, că „rachetele balistice intercontinentale sovietice se află în prezent în producție de masă”. Iar la 9 decembrie 1958 s-a lăudat cu testarea reușită a unei rachete balistice intercontinentale cu o rază de acțiune de 13.000 km. America era ținta!

Programul american de rachete balistice pornise efectiv în 1955, cu o întârziere de trei ani și la o viteză redusă. Noua ofensivă demagogică a sovieticilor, axată pe amenințarea cu rachetele nucleare, a determinat o accele-

„Oaia neagră”, colonelul Edward Hall...

rare a eforturilor: în noiembrie 1958, o rachetă ATLAS lansată de la Cape Canaveral a finalizat un zbor reușit pe o distanță de 10.160 km. Sub impactul amenințărilor Moscovei, în august 1959 USAF a introdus rapid în serviciu trei rachete ATLAS, la Baza Aeriană Vandenberg din California. În septembrie 1959, primul regiment operațional de rachete intercontinentale, cu șase rachete ATLAS D, a intrat în serviciul de alertă operațională la Baza Aeriană F.E. Warren din Wyoming. Până la sfârșitul anului 1962, SAC desfășurase încă 11 regimente: dacă Hrușciiov nu s-ar fi lăudat atâta, criza rachetelor din Cuba ar fi prins Statele Unite nepregătite. De fapt, încă din august 1960 primul satelit de recunoaștere lansat de Statele Unite arătase că faimosul program sovietic de rachete balistice consta de fapt din patru rampe de lansare. Cunoșcând avantajul strategic de care dispuneau, Statele Unite au avut o poziție fermă în octombrie 1962, când sovieticii au încercat să ajungă peste noapte la paritate strategică, prin amplasarea de rachete cu rază medie de acțiune în Cuba.

Eșecul din Cuba a provocat

înlăturarea „aventurierului” Hrușciiov de la putere (1964). De fapt, liderul sovietic nu era atât aventurier, cât demagog. În ianuarie 1959, Hrușciiov a ținut un discurs-maraton, de șapte ore, în cadrul celui de al XXI-lea Congres al Partidului Comunist al U.R.S.S. Cu acel prilej a declarat: „Avem deja atât de multe arme nucleare, atât atomice cât și cu hidrogen, și rachetele necesare pentru a livra aceste arme, încât am putea, la propriu, să ștergem de pe fața pământului țările care ne atacă.” În baza acestei afirmații, CIA a calculat că scopul programului balistic militar al U.R.S.S. era realizarea a 1.600 de rachete nucleare.

Chiar dacă în 1959 U.R.S.S. avea numai câteva rachete intercontinentale, în anii care urmau Statele Unite trebuia să fie pregătite să mențină ritmul, operaționalizând tot 1.600 de rachete intercontinentale. Era exclus ca acestea să fie de tipul ATLAS, în primul rând din cauza dimensiunilor gigantice ale acestei prime generații de rachete: 25 m înălțime, 121 t greutate. Silozurile pentru rachetele ATLAS erau supradimensionate, pentru a adăposti sistemul de încărcare cu combustibil (oxigen lichid și RP-1 – o formă de kerosen). Încărcarea celor 113 t de combustibil la bordul unei rachete ATLAS dura 15 minute. Era o muncă periculoasă: patru silozuri au fost distruse atunci când exercițiile de alimentare cu combustibil au eșuat. Dacă intenționa fabricarea și desfășurarea a 1.600 de rachete, Pentagonul trebuia să găsească o soluție mai economică, mai sigură.

(Continuare în p. 19)

... și creația sa, MINUTEMAN

DE LA RADIOUL LUI GOEBBELS LA TIKTOK

Dr. RADU-MICHAEL ALEXANDRESCU

În Germania lui Hitler, radioul a permis propagandei regimului să ajungă la milioane de germani

Seară târzie, undeva într-un orașel german al anilor '30. O familie se adună în jurul unei cutii de lemn lustruit: radioul Volksempfänger, „receptorul poporului“, ingenioasa invenție promovată de Joseph Goebbels. Din difuzor răsună vocea liderilor care promit renașterea națiunii.

Decenii mai târziu, într-un apartament modern, un adolescent român derulează pe ecranul telefonului clipuri de câteva secunde pe TikTok, multe cu mesaje politice subtile sau glume care maschează idei manipulatorii. Două epoci diferite, două tehnologii despărțite de 90 de ani, dar o esență comună: propaganda politică adaptată la cele mai noi mijloace de comunicare ale timpului.

- Cei care manipulează opinia publică sunt adevărata putere conducătoare
- „Propaganda trebuie să fie populară, nu neapărat pe placul intelectualilor“
- Un radio ieftin, pentru tot poporul
- Supradoza de propagandă poate fi contra-productivă
- Televizorul, „ochiul și urechea“ regimului comunist
- Politica s-a transformat într-o ramură a industriei divertismentului

„Magia“ TikTok

La începutul secolului XX, liderii politici au realizat că noile tehnologii de comunicare pot deveni arme ideologice redutabile. Primul Război Mondial a adus primele campanii moderne de propagandă, iar în anii '20 se cristalizează și teoriile din spatele acestor practici.

În 1928, Edward Bernays – considerat părintele relațiilor publice – publica lucrarea *Propaganda*, în care susținea fără ocolișuri că manipularea opiniei publice era o componentă necesară a societății democratice moderne. „Manipularea conștientă și inteligentă a obiceiurilor și opiniilor maselor este un element important în societatea democratică. Cei care manipulează acest mecanism

nevăzut al societății constituie un guvern invizibil, care este adevărata putere conducătoare a țării”, scria Bernays. Cu alte cuvinte, suntem guvernați și influențați în mare parte de oameni și mesaje pe care adesea nici nu le percepem – o idee care anticipa perfect rafinamentul propagandei ulterioare.

Dacă în teorie se contura conceptul de „guvern invizibil” ce modelează opiniile maselor, în practică anii '30 au oferit scena pe care aceste idei au fost aplicate pe scară largă. În Germania, partidul nazist al lui Adolf Hitler și-a construit ascensiunea și apoi menținerea la putere pe un aparat propagandistic de o ingeniozitate și agresivitate fără precedent. Iar tehnologia-cheie a acelui moment a fost radioul. Joseph Goebbels, ministrul Propagandei Publice al Reichului, a înțeles imediat potențialul imens al undelor radio: vocea regimului putea ajunge, instantaneu, în milioane de case. În discursurile sale, Goebbels sublinia că propaganda nu are scopul de a filosofa sau a încânta elitele, ci de a convinge mulțimile, de a fi populară și eficientă. „Propaganda trebuie să fie populară, nu neapărat pe placul intelectualilor. Nu este treaba propagandei să descopere adevăruri intelectuale”, explica Goebbels încă din 1928. Esențial era ca mesajul – oricât de simplist sau distorsionat – să prindă la publicul larg și să mobilizeze emoțiile acestuia, nu să satisfacă exigențele academice.

Pentru a asigura difuzarea cât mai largă a mesajelor, regimul nazist a trecut rapid la centralizarea presei și a radioului. La scurt timp după preluarea puterii, toate posturile regio-

Volksempfänger

nale de radio din Germania au fost aduse sub controlul direct al Ministerului Propagandei, transformând eterul într-o portavoce unică a partidului unic. Însă chiar și cel mai eficient emițător are nevoie de receptori numeroși. Aici intervine invenția numită *Volksempfänger*. Goebbels a supervizat personal proiectarea și producția în masă a acestui aparat de radio ieftin, subvenționat de stat, pe care orice familie și-l putea permite. La prețul modest de doar 76 de Reichsmark – mult sub costul altor aparate din epocă –, *Volksempfänger* a invadat practic gospodăriile germane. Dacă la începutul anilor '30 radioul era un lux al clasei mijlocii urbane, în numai câțiva ani, prin strategie comercială și propagandistică, s-a ajuns ca peste 60% dintre locuințele germane să dețină un astfel de aparat. Fotografiiile vremii surprind entuziasmul creat: de pildă, de ziua lui Goebbels din 1938, sute de aparate *Volksempfänger* au fost oferite gratuit populației, eveniment imortalizat în presă și menționat ca un gest de generozitate al regimului.

Odată puse bazele tehnice, propaganda nazistă prin radio

și-a desfășurat întreaga creativitate perversă. Posturile naționalizate difuzau zilnic ore de muzică ușoară și divertisment, menținând audiența fidelă și relaxată, inserând însă subtil buletine de știri și emisiuni care promovau ideologia regimului. Goebbels știa că supradoza de propagandă poate deveni contra-productivă. În strategia lui, naziștii alternau momentele de îndoctrinare fățișă cu perioade în care radioul părea doar o companie plăcută – „un balsam pentru sufletul poporului”. Propaganda trebuie să fie mai mult decât informativă; trebuie să fie profund emoțională, să atingă coarda sensibilă a publicului pentru a stimula loialitatea și mobilizarea, cum spunea Goebbels.

Punctele culminante erau marile discursuri ale lui Hitler transmise în direct. Așa cum notează istoricul Robert Gellately, regimul nazist a transformat actul politic într-un spectacol electrizant, menit să „organizeze și să fascineze poporul, pentru a-l lega de regim, în timp ce interesele lui reale erau ignorate”. Fiecare cuvântare a Führerului era pregătită ca un eveniment, cu audiențe uriașe adunate atât în fața radiourilor personale, cât și în piețele publice, unde megafonoanele răspândeau mesajul. „Conducătorul și poporul trebuia să se regăsească față în față”, scriu istoricii germani Hedwig Richter și Ralph Jessen despre mitingurile radiofonice transmise în direct, punând accent pe dimensiunea cvasi-religioasă pe care o căpătau aceste ceremonii politice orchestrate de Goebbels.

Rezultatele s-au văzut:

Odată cu aparatul de radio cadou, beneficiarii primeau și un bilet cu textul: „Gândește-te la asta! Ascultarea posturilor străine este o crimă împotriva securității naționale a poporului nostru. Se pedepsește, prin ordinul Führerului, cu pedepse grele de închisoare.”

milioane de germani au ajuns să trăiască într-o bulă informațională controlată total de stat. Voci independente abia dacă mai pătrundeau. Ascultarea posturilor străine, precum BBC, era interzisă și aspru pedepsită. Propaganda nazistă a reușit să îndoctrineze o mare parte a populației, menținând sprijinul pentru regim chiar și în momente critice. Mărturii din jurnale personale, culese de istorici, arată cum, până spre finalul războiului, oameni obișnuiți încă repetau lozinci auzite la radio și credeau în victoria finală, deși realitatea de pe front era dezastruoasă. Această „îndoire a șirelor spinării” – cum inspirat caracteriza istoricul american Randall L. Bytwerk fenomenul – era tocmai scopul central al propagandei totalitare: supunerea voluntară a individului, modelarea lui după linia partidului. Iar dacă propaganda nazistă a dat impresia unei eficiențe totale, Bytwerk ne amintește că,

pe termen lung, ea nu și-a atins țelul. Regimul lui Hitler, după cum nici dictatura comunistă din Germania de Est, pe care Bytwerk o studiază în paralel, nu au reușit să-și perpetueze puterea la nesfârșit, în ciuda mașinărilor propagandistice impresionante. Regimurile s-au prăbușit, semn că propaganda poate îndotrina și subjugă temporar, dar nu poate

înlocui realitatea și adevărul pe termen lung.

Victoria Aliaților în 1945 a dezvăluit lumii întregi ororile manipulate prin propaganda nazistă. Sfârșitul

celui de Al Doilea Război Mondial nu a însemnat și sfârșitul propagandei. Dimpotrivă, intram într-o nouă confruntare globală, Războiul Rece, în care ambele tabere urma să folosească intens mijloacele de comunicare în masă pentru a-și promova ideologiile. Televiziunea a devenit acum noul rege al influenței, un mediu și mai puternic, pentru că îmbina imaginea cu sunetul și putea crea senzația de prezență imediată în viața oamenilor.

În blocul comunist, propaganda de stat a continuat tradiția centralismului informațional. Așa cum Goebbels subjugase radioul, noile dictaturi pro-sovietice au monopolizat posturile de radio și mai ales televiziunea. În Uniunea Sovietică și țările satelit

Lui Goebbels i se prezintă „receptorul poporului”,...

... ajuns în aproape fiecare casă

(inclusiv România), a existat zeci de ani o singură televiziune (de stat), una sau două stații de radio oficiale și câteva ziare, toate riguros cenzurate. Prin intermediul lor, realitatea era rescrisă zilnic, după interesele partidului. Televizorul – acel ecran mic apărut în sufrageriile oamenilor pe parcursul anilor '50-'60 – a devenit „ochiul și urechea” partidului către mase, exact invers de cum am spune că presa e ochiul vigilent al societății care veghează puterea. Imaginile difuzate – de la parade fastuoase de 1 Mai până la congrese ale partidului și realizări mărețe raportate în agricultură și industrie – transmiteau populației mesajul: totul merge bine, conducerea are grijă de voi, viitorul e luminos sub drapelul nostru.

În România, de pildă, ultimul deceniu al regimului Ceaușescu a redus televiziunea la doar câteva ore de emisie pe zi, dedicate aproape integral cultului personalității conducătorului și propagandei partidului unic. Întreaga țară vedea, seară de seară, aceleași imagini cu Nicolae Ceaușescu vizitând uzine și câmpuri, aceleași ode despre independență economică și „Epoca de Aur”. Diversitatea

de opinie era cvasi-inexistentă pe ecran, așa încât, pentru a afla vreo știre nefiltrată, românii ascultau clandestin „Europa Liberă” sau prindeau cu antene improvizate posturi de televiziune străine. Erau echivalentul modern al „ferestrei” prin care se strecura o altă perspectivă decât propaganda oficială. Regimurile erau conștiente de pericol. În 1989, la revoluție, manifestanții au ținut imediat sediile Radioteleviziunii de Stat, conștienți că acolo zăcea monopolul minciunii pe care se sprijinea puterea totalitară.

De cealaltă parte a Cortinei de Fier, democrațiile occidentale nu aveau cenzura instituționalizată, însă propaganda

nu dispăruse, luând forme mai nuanțate. Televiziunile publice, precum BBC sau NBC, deși libere editorial, reflectau de multe ori consensul național în perioade de criză (de exemplu, propaganda anti-comunistă și pro-democrație în anii '50). Guvernele democratice au învățat și ele să folosească tehnici de relații publice – conferințe de presă atent regizate, discursuri televizate ale liderilor, ba chiar și publicitate electorală. Statele Unite, în special, au investit în „marketing politic”: imagini cu un președinte carismatic, familia lui zâmbitoare la braț, sloganuri scurte și optimiste repetate la TV. Acest tip de persuasiune amintind de propaganda clasică, dar adaptată valorilor democratice, l-a făcut pe sociologul Neil Postman să constate, în 1985, că asistăm la transformarea politicii într-o ramură a industriei divertismentului. Dezbaterile de idei s-au transformat în spectacole TV, unde contează replicile memorabile și imaginea, nu neapărat consistența argumentelor. „Argumentul, ca ideal intelectual, a fost înlocuit de divertisment; cu cât un politician e mai *entertaining*

Prima confruntare electorală televizată

Fostul președinte Ronald Reagan contribuie și la dărâmarea fizică a Zidului Berlinului

[amuzant], cu atât șansele lui de succes cresc“, rezuma interpretarea lui Postman specialistul american în comunicare Jason Hannan.

În ciuda acestor evoluții spre o politică de spectacol, televiziunea nu a fost doar un instrument de persuasiune, ci și o arenă pentru marile bătălii simbolice ale Războiului Rece și ale democrației. În S.U.A., prima dezbateră prezidențială televizată (John F. Kennedy vs. Richard Nixon, 1960) a demonstrat puterea imaginii. Peste 70 de milioane de oameni, „cea mai mare audiență adunată vreodată până la acel moment“, au privit duelul televizat. John Kennedy, tânăr și fotogenic, a înțeles că vorbește prin intermediul camerei nu doar unui grup restrâns din studio, ci unei națiuni întregi. Consilierii l-au pregătit cu grijă. Kennedy a purtat un costum albastru închis care contrasta bine pe ecran, s-a machiat ușor și s-a adresat direct camerelor, ignorând în mare parte publicul din sală și chiar replicile lui Nixon. De cealaltă parte, Richard Nixon –

experimentat, dar palid și obosit după boală – a ales neglijent un costum gri ce se confunda cu fundalul și s-a concentrat pe a-i răspunde lui Kennedy punct cu punct, părând defensiv. Rezultatul percepției a fost clar: pentru privitorii TV, Kennedy a părut învingătorul, emanând calm și optimism, pe când Nixon părea agitat și șovăielnic. Episodul a intrat în legendă ca lecție despre cât de diferit poate fi impactul mediatic față de argumentele raționale. Ulterior, s-a discutat mult dacă într-adevăr ascultătorii la radio îl consideraseră pe Nixon câștigător – un fapt greu de probat, posibil un mit; totuși, impresia generală rămâne că televiziunea l-a favorizat net pe JFK.

În anii '80, Ronald Reagan a dus măiestria comunicării televizate la apogeu, motiv pentru care a fost supranumit „marele comunicator“. Fost actor la Hollywood, Reagan se simțea în elementul său în fața camerelor. Știa să spună o poveste națiunii, nu doar să prezinte statistici. În discursul său de adio din 1989, Reagan a reflectat cu

modestie asupra reputației sale, declarând: „N-am fost un mare comunicator, dar am comunicat lucruri mărețe“. Dincolo de modestie, realitatea este că Reagan a fost un orator excelent și un maestru al fotogeniei politice: fie că vorbea în Congres, fie că se adresa într-o discuție relaxată din Biroul Oval sau lansa o provocare fermă către U.R.S.S.: „Domnule Gorbaciov, dărâmați acest zid!“ – Zidul Berlinului –, președintele american știa să adapteze tonul și mesajul pentru a atinge coarda sensibilă a publicului. Succesul său politic a datorat mult acestei abilități de a folosi media: în anii '80, milioane de americani își luau informațiile de la buletinele de știri de seară, unde imaginea contamina mesajul. Reagan a înțeles că „să vorbești pe limba publicului“ și să creezi un sentiment de încredere erau cheile persuasiunii televizate. Prin Reagan, s-a văzut că televiziunea poate servi nu doar la deturnarea atenției (cum spunea Postman), ci și la mobilizarea pozitivă a societății în jurul unor idei (valorile conservatoare și patriotice pe care Reagan le transmitea cu naturalețe).

Deși era televiziunii a însemnat un oarecare echilibru – existau relativ puține canale, deci și un cadru comun al informațiilor consumate de public –, aceasta pregătea deja terenul pentru fragmentarea ce avea să vină. Televiziunea a introdus *sound bite*, mesajul politic de câteva secunde, rupând discursurile complexe în fragmente facile. Iar ceea ce a început televiziunea, avea să fie dus la extrem de mediile digitale.

(Va urma)

Continuăm seria mărturiilor unor personalități sau simpli militari germani despre aliatul român din Al Doilea Război Mondial (Magazin istoric, nr. 2 – 10/2025).

LUPTA PENTRU PETROL

HERMANN NEUBACHER

Hermann Neubacher s-a născut la 24 iunie 1893 la Pinsdorf bei Gmunden, în Austria Superioară. Cu studii superioare în silvicultură – întrerupte pe durata Primului Război Mondial, când a luptat pe front ca locotenent major, fiind de mai multe ori decorat –, a devenit în anii '20 un economist recunoscut, director și administrator al mai multor societăți. Cu bune contacte în cercurile social-democrate, era un susținător al ideii unirii Austriei cu Germania, fiind fondator, în 1925, al „Österreichischen-Deutscher Volksbund“, apropiat de Partidul Național-Socialist din Germania, al cărui membru în ilegalitate devine din 1933. În 1935 – 1936 a executat un an de închisoare la Viena și Wöllersdorf. În anul 1937 este consilier pentru probleme financiare al concernului I.G. Farben, la Berlin. După „Anschluss“ (alipirea Austriei la Germania), Neubacher devine primar al Vienei (1938 – 1939). Ulterior ocupă funcția de secretar de Stat pe lângă Împuternicitul General pentru Planul Cvadri-Anual. În anul 1940 este avut în vedere spre a fi trimis ambasador la București, însă ca urmare a opoziției lui Martin Bormann, care îl considera nesigur sub aspect politic, respectiva funcție a fost atribuită baronului Manfred von Killinger. Lui Neubacher i se încredințează în același an postul de ministru plenipotențiar la București, îndeplinind funcția specială de Comisar al Reichului pentru Petrol. În 1943, devine Însărcinat Special al Ministerului de Externe German pentru Sud-Est. La sfârșitul războiului este prizonier vreme de un an în lagăre americane, apoi pentru șase ani și jumătate în Iugoslavia, unde autoritățile de la Belgrad îl condamnă, la 16 mai 1951, la 20 de ani muncă silnică. La 21 noiembrie 1952 este eliberat din motive de sănătate. În 1954 e consilier al administrației orașului Addis Abeba. Din 1956 devine consilier industrial în Austria, între altele la compania Austrian Airlines. Moare la 2 iulie 1960, la Viena.

Memoriile sale – Sonderauftrag Südost 1940 – 45. Bericht eines fliegenden Diplomaten (Misiune specială în Sud-Est. Raportul unui diplomat volant), Musterschmidt-Verlag Göttingen, Berlin, Frankfurt, 1956 – reprezintă un document de primă mână, puțin cunoscut la noi, despre conjunctura politică

internă și externă în care se găsea România în lunile dramatice dinainte și de după dezmembrarea succesivă a țării, din vara anului 1940.

După cum el însuși mărturisește la un moment dat: „Trebuie să amintesc faptul că toate capitolele acestei cărți nu le-am trăit succesiv, ci într-o măsură tot mai mare simultan. Misiunea politică pentru Sud-Est, care m-a dus la Belgrad, era valabilă concomitent pentru Serbia, Muntenegru, Albania și Grecia; misiunea mea în România, împuternicirea mea pentru chestiunile petroliere în sud-est și misiunea mea economică în Grecia continuau. Devenisem, cum am descris și în introducerea acestei cărți, un diplomat volant. Terenurile activității mele se schimbau ca un caleidoscop, adesea într-o singură zi.“

În continuare reproducem, din lucrarea citată mai sus, fragmentele consacrate activității sale în România.

Claudiu Mihai FLORIAN

În decembrie 1939, pentru Ministerul de Externe german și pentru Cartierul General devenise limpede, fără echivoc, faptul că livrările de produse petroliere, convenite cu România în octombrie 1939 prin acord comercial, fuseseră blocate de puterile occidentale. La rândul său, Guvernul român (regele Carol II, Guvernul Tătărescu) nu făcea niciun efort spre a-și onora îndatoririle contractuale, respectiv „să aibă grijă“ ca respectivele cantități convenite să fie vândute de către companiile petroliere către Germania. Marile rafinării, aflate sub influență engleză-olandeză-franceză-belgiană, fără de care livrarea cantităților convenite era imposibilă, refuzau să livreze în Germania. Dat fiind că era vorba despre societăți conform dreptului român, Germania a cerut de la Guvernul român îndeplinirea obligației ce decurgea din acordul comercial. Însă regimul Carol – Tătărescu, de orientare franco-engleză, dădea curs presiunii contrare din partea adversarilor vestici de război ai Germaniei; alarmă

la Cartierul General, alarmă la Planul Cvadri-Anual, alarmă la Ministerul de Externe.

Situația era într-adevăr foarte gravă. Întreaga producție germană de combustibil din petrol și hidrogenarea cărbunelui s-a cifrat până la război la aproximativ 3,5 milioane de tone anual, rezerva operativă 2,5 milioane de tone. Necesarul anual, în cazul extinderii războiului în Vest și pe mare, a fost estimat la 10 – 12 milioane de

tone. Acest necesar putea fi atins doar printr-o rapidă sporire a producției germane de combustibil obținut prin hidrogenarea cărbunelui și prin livrări românești maxime (cel puțin 3 milioane de tone anual). Producția anuală de țitei a României s-a ridicat în 1939 la 6,24 milioane de tone anual. Producția ungară și cea austriacă încă se mai găseau pe atunci într-un stadiu incipient, insignifiant sub aspect cantitativ. În privința combustibilului, Germania Mare nu era pregătită pentru un război mondial.

Într-o furtunoasă conferință la Carinhall [reședința lui Hermann Göring, Însărcinat pentru Planul Cvadri-Anual – *CMF*] s-a rostit formula salvatoare pentru astfel de situații: trimiterea unui Însărcinat Special!

Pe vremea aceea eram primar al Vienei. Von Ribbentrop [ministru de Externe – *CMF*] m-a invitat de urgență, la sfârșitul lui decembrie 1939, la o discuție, la Berlin. La începutul lui ianuarie am renunțat la funcția de primar al Vienei și m-am angajat pentru un an de zile la

Carl Clodius

Ministerul de Externe, în calitate de Însărcinat Special pentru probleme economice la Legația germană de la București, cu titlul unui ministru plenipotențiar în România. Împreună cu secțiunea economică existentă anterior la Legație, am ocupat clădirea fostei Legații austriece din strada Wilson [azi Dem I. Dobrescu; în clădirea respectivă a avut sediul o vreme și revista *Magazin istoric*; a fost parțial distrusă în decembrie 1989 – CMF]. Prietenul meu, trimisul Clodius, și ministrul plenipotențiar de la București, Fabricius, mi-au făcut prezentările. Lupta pentru petrol putea să înceapă. Nu mă aflam pentru prima oară în România.

Curând am făcut o descoperire îmbucurătoare: acolo un primar al Vienei contează, și acesta e meritul celui mai mare primar pe care Viena și poate Europa l-au scos la iveală, al neuitatului dr. Karl Lueger. În Casa domitoare austriacă a Monarhiei Dunărene, acesta a luat în mod repetat partea românilor transilvăneni, care formau majoritatea în Transilvania ungurească, și împotriva politicii de asuprire aplicate de maghiari. Pentru aceasta, românii l-au apreciat extrem de tare. Bătrânul om de stat român Vaida-Voevod îmi povestea cu plăcere că el, împreună cu colegii săi români de studii nu au ratat nicio întrunire a lui Lueger. În cadrul acestor întruniri ale Partidului Creștin Social, înființat de Lueger, când adversarii începeau să facă trădări, tinerii români se consi-

Wilhelm Fabricius

derau cu mândrie a reprezenta garda de salon a marelui tribun. La București și în alte orașe ale României existau străzi cu numele Dr. Karl Lueger și astfel ceva din strălucirea numelui său a căzut și pe epigonul care purta titlul de primar al Vienei, un titlu care, pe vremea când îl purta dr. Karl Lueger, era celebru în lume.

La prima vedere, situația era fără ieșire. Nu doar pentru că marile companii refuzau să livreze în Germania și Guvernul nu se achita de datoriile care-i reveneau, de a „se îngriji” de efectuarea livrărilor; puterile occidentale, în calitate de mari producători și mari cumpărători în România, urcau prețurile pentru combustibilii importanți cu 100% până la 200%, o creștere de preț care ar fi trebuit să arunce

în aer *clearingul* nostru contra produse. Cum să compenseze Germania, aflată în război, o asemenea diferență, prin livrări suplimentare de produse industriale? Prin achizițiile la rafinării mai mici se obținea doar un crâmpci din cantitățile sperate și imperios necesare de combustibil. Discuții plăcute, dar fără rezultat – românii sunt oameni amabili –, sub controlul temeinic al diplomației dușmane, sigură pe ceea ce făcea, iată neplăcuta introducere în misiunea mea.

România ieșise din Primul Război Mondial drept România Mare, era membră a Micii Antante, îndreptate împotriva Germaniei, susținător de încredere al Noii Ordini de la Versailles,

St. Germain, Trianon și Neuilly, aflată din 13 aprilie 1939 în posesia garanțiilor engleze de susținere, prin urmare, din motive istorice întemeiate, orientată spre Paris și Londra. Conduasă de regimul pro-occidental Carol II – Tătărescu (multă vreme ambasador la Paris, ulterior prim-ministru), România era puțin receptivă față de necesarul german de război. Însă verificarea atmosferei politice a adus foarte curând la lumină elementele esențiale pentru soluționarea problemei petrolului: frica de o invazie sovietică în Basarabia, situată mai presus de restul simpatiilor și antipatiilor politice, și nivelul mizerabil al înarmării românilor, ce fusese neglijată în mod penal. Lipseau tunuri antitanc și antiaeriene, artilerie grea, avioane, rezerve suficiente de arme automate – pe

Karl Lueger

scurt: România nu era capabilă să se apere nici măcar pentru o perioadă scurtă, necesară celui slab să reziste până când cineva puternic îi vine în ajutor. Știrile privind concentrări de trupe sovietice la granița basarabeană – Rusia nu renunțase niciodată la Basarabia! – nu conțineau, negocierile române cu industriile germane de înarmare și cu Oficiul Wi-Rü [oficiul pentru Economie și Înarmare al Wehrmachtului – CMF] privitoare la achiziționarea capturii de război din Polonia (tunuri antitanc și antiaeriene etc.) deveniseră tot mai imperios necesare.

Am acționat. Monopolului nedisputat al României în domeniul petrolului i-am pus în contrapondere nedisputatul monopol al Germaniei în domeniul livrărilor de armament și am propus un schimb al acestor bunuri la nivelul valoric din octombrie 1939, oferind pentru produsele petroliere românești un spor de 30% față de „prețul din Golf”, adică prețul petrolului în Golful Mexic.

Am susținut acest punct în fața Guvernului și a regelui, care s-a dovedit bine informat asupra întregii chestiuni. Nu a lipsit permanenta contra-presiune a diplomației engleze și franceze.

Iarăși discuții fără rezultat cu miniștrii responsabili. Acum trebuia să îngroș gluma și am întrerupt toate negocierile curente ale firmelor germane privind înarmarea, inclusiv tratativele, aflate în pragul finalizării, ale Marelui Stat Major român cu Oficiul Wi-Rü, privind achiziționarea prăzii de război poloneze. Am dat chiar dispoziție unor reprezentanți ai marilor uzine germane de armament să plece imediat acasă. În primul moment, comunicatul meu a fost primit cu ostilitate de Wi-Rü. Am zburat la Berlin, am explicat situația generalului Thomas și în zece minute totul era pe făgaș. Adânc decepționatul Mare Stat Major român a trebuit, chit că voia ori ba, să devină aliatul meu. Niciun stat din lume, cu excepția Germaniei, nu putea exporta atunci material de război. La un moment dat, mi s-a replicat că ar exista o ofertă de tunuri antitanc din partea

italiană, însă nu mi-a fost greu să demonstrez că și în acest caz era vorba despre tunuri germane și că firma italiană nu va primi acele dispozitive spre a le vinde mai departe României.

Ministrul plenipotențiar francez a făcut apel la vechea solidaritate latină împotriva barbarilor – însă cu asemenea idei nu puteai trage în tancurile rusești. Ministrul plenipotențiar englez a comis o greșală care nu se face în Balcani. Afirmatia sa ingrată, că puterile occidentale au făcut România Mare și tot ele ar putea-o face mică la loc, a fost colportată cu consternare. Unui om sărac nu ai voie să-i spui că are o gaură în pantaloni, că se mânie, pentru că nu are decât această singură pereche de pantaloni. Omul care are 20 de perechi de pantaloni va apăra zăbind un pantalon ceva mai ponosit, drept obiectul său favorit.

În martie 1940 am încheiat pactul provizoriu petrol contra arme, iar rafinăria franceză „Columbia” a încărcat primul așa-zis „petrol dușman” către Germania. Pentru a face aceste afaceri mai puțin apăsătoare sufletește, am interpus între noi și așa-zisele rafinării dușmane o firmă

românească. Era un act de pură curtoazie, pe care îl doreau românii. Curând, livrările de combustibil înregistrară o creștere spectaculoasă, depășind în puține luni prevederile acordului comercial.

Pactul definitiv privind petrolul a fost semnat în luna mai 1940. Nu a adus nimic nou, doar calcularea valorilor incluse mai luase ceva timp. Deja în

Ion Gîgurtu (primul din stînga) și Octavian Goga

octombrie, caracterul compensatoriu al pactului (petrol contra arme) și livrările românești de combustibil au intrat în circuitul normal de *clearing*.

Între timp, scena politică se schimbă cu totul. Guvernului Tătărescu i-a urmat în iulie 1940 Guvernul Gigurtu: la 6 septembrie 1940 regele Carol II a renunțat la tron, la presiunea unei nemulțumiri demult acumulate și a grelelor pierderi teritoriale ale României, către Rusia Sovietică (Basarabia și Bucovina de Nord), Ungaria (Transilvania [de Nord-Vest – CMF]) și Bulgaria (Dobrogea de Sud). Generalul

Antonescu, împreună cu Garda de Fier (denumită și Legiunea) au preluat guvernarea țării.

În felul acesta, lupta pentru petrolul românesc, decisă în plan diplomatic în martie 1940, a continuat în plan tehnic. Stocurile de vagoane-cisternă și tonajele petrolierelor de pe Dunăre s-au dovedit a fi de departe insuficiente spre a transporta cantitățile de combustibil devenite accesibile pentru Germania. Un efort ieșit din comun al aparatului german de producție a rezolvat însă această problemă în decurs de un an. În acea vreme au fost rulate până și șlepurile

de pe Elba și Rin pe autostrăzile Reich-ului până la Dunăre. În anul 1941, livrările românești de combustibil pentru puterile Axei au crescut la peste 3,2 milioane de tone. Prin aceasta fusese atins nivelul maxim posibil. Nu trebuie uitat că economia energetică românească nu folosește structural cărbunele, ci păcura. Mai târziu am întreprins și noi eforturi, cu succes, de a comuta economia românească (instalații industriale, căi ferate, centrale energetice) de pe păcură pe cărbune și gaz metan.

(Va urma)

DEMAGOGIA – ARMĂ STRATEGICĂ?

(Urmare din p. 9)

„OIA NEAGRĂ“

Atunci conducerea USAF și-a amintit de o „oie neagră“: colonelul Edward Hall. Susținător aprig al rachetelor cu combustibil solid, colonelul Hall avusese o dispută majoră cu șefii săi direcți din Departamentul Cercetare – Dezvoltare al USAF, care-l exilasera într-un birou lăaturalnic. Lucrând singur, vreme de câteva luni, colonelul a proiectat în vara anului 1957 o rachetă relativ mică și mult mai ușor de întreținut decât ATLAS. Se numea MINUTEMAN. Deși avea aceleași capacități ca și ATLAS, noua rachetă cu combustibil solid cântărea 29,5 t în loc de 121 t. Nu avea nevoie de întreținere, putea fi amplasată în silozuri subterane bine protejate și putea fi lansată imediat. Inițial, conducerea de-

partamentului nici nu l-a băgat în seamă și ar fi continuat să nu o facă dacă în toamna anului 1957 Nikita Hrușciov n-ar fi lansat acel slogan demagogic, cu rachetele care ieșeau de pe liniile de asamblare „ca niște cârnați“. Era exclus ca rachetele ATLAS să fie fabricate și desfășurate într-un asemenea ritm; singura soluție era acceptarea riscului implicit noii tehnologii a rachetei cu combustibil solid.

Iar atunci conducerea USAF și-a adus brusc aminte de colonelul acela obsedat de rachetele cu combustibil solid. În februarie 1958, conducerea USAF l-a chemat pe Hall la Washington pentru a prezenta conceptul noii rachete MINUTEMAN secretarului Apărării, secretarului Forțelor Aeriene și comandantului SAC, generalul Curtis LeMay. Hall le-a spus că o forță de 1.600 de rachete MINUTEMAN ar putea fi operațională până în 1965. Sub

ploaia de amenințări demagogice sosite dinspre Moscova, primele zece rachete MINUTEMAN au fost desfășurate în octombrie 1962, chiar la timp pentru Criza Rachetelor din Cuba. Până în noiembrie 1966 numărul lor ajunsese la 800. Iar în 1969, când ultima rachetă a fost amplasată în siloz, USAF dispunea de 1.054 de rachete gata de lansare. Dacă Hrușciov nu și-ar fi bătut gura cu amenințări demagogice, probabil că această cursă a înarmărilor nu ar mai fi avut loc – sau nu ar fi avut același dinamism.

Gestul demagogic al lui Medvedev, care a crezut că va obține rezultate strategice pozitive pentru Rusia amenințând Statele Unite cu anihilarea nucleară, arată că nici până astăzi nu s-a făcut la Kremlin o evaluare realistă a efectelor politicii demagogice promovate de Nikita Hrușciov în anii 1955 – 1962. ■

OPERATIUNEA AGABEKOV

ATANASIE-TEOFIL DUMITRACHE

În anul 1930, un anume inginer francez Alexandre Auguste Lecoq, domiciliat în Paris, Rue de Richelieu, la Hotel de Bretagne, proprietatea soacrei sale, venind în contact cu refugiatul rus Nestor Filia a aflat de la el că soția acestuia Eudoxia împreună cu fiica Ana erau încă în U.R.S.S., la Nikolaev (azi Mykolaiv, Ucraina), și nu puteau părăsi țara din cauza dificultăților ce li se făceau de către autoritățile sovietice. De asemenea, Nestor Filia i-a comunicat francezului că soția sa posedă un însemnat depozit la Banca

Federală din Geneva, de 100 de milioane de franci elvețieni. Contul nu putea fi folosit de soț fără semnătura Eudoxiei.

Ulterior, Lecoq s-a angajat față de rus să intervină prin cunoștințele sale pentru aducerea în Franța a soției și fiicei, rămânând înțeleși ca în caz de reușită, să i se plătească un comision însemnat. Lecoq a întreprins o serie de demersuri în acest sens, însă toate încercările nu au avut efect. În această chestiune a existat un dosar chiar la Ministerul Afacerilor Străine din Paris, unde afacerea a fost studiată în vederea unei intervenții pe cale diplomatică.

UN SPION CU APTITUDINI

În mai 1931, Lecoq s-a adresat prietenului său Jean

Panayotti, grec născut în Odesa, domiciliat în Paris, și i-a expus afacerea și demersurile sale infructuoase, i-a descris posibilitățile de câștig dacă se reușea aducerea celor două femei și l-a rugat stăruitor să colaboreze în această întreprindere, pe baza legăturilor sale de rudenie cu diverse persoane din Rusia și cu cercul „rușilor albi” de la Paris.

Panayotti l-a asigurat că afacerea se putea rezolva favorabil și l-a pus în contact cu pretinsul său secretar, un anume Sergey Mintz, domiciliat la Paris, căruia Lecoq împreună cu Nestor Filia i-au furnizat toate datele necesare. Panayotti și Mintz nu au voit inițial să întreprindă nimic în această afacere până când nu primeau certitudinea

că exista cu adevărat la Banca din Geneva depozitul de care li se vorbise. Acest fapt a rezultat din scrisoarea pe care Panayotti i-a adresat-o lui Otto Jaeger, bancher elvețian, dar de la care nu primise niciun răspuns.

În cursul lui iulie 1931, Lecoq a fost vizitat de Panayotti, care i-a spus că deși nu a primit răspunsul de la Jaeger s-a decis totuși să meargă urgent în Rusia, unde spera, prin amicii săi de la un minister din Moscova, să obțină pașapoartele sovietice pentru Eudoxia și fiica ei. Panayotti i-a comunicat și că unul dintre prietenii săi, Marcel Berlatier din Paris, urma să-i pună la dispoziție fondurile necesare pentru călătorie.

La 25 iulie 1931, Panayotti

a plecat în U.R.S.S. și s-a oprit mult timp la Moscova, iar apoi a ajuns și în Nikolaev și Odesa, unde a intrat în contact cu Eudoxia. Nu a putut găsi totuși o soluție și s-a întors la Paris. Știind dificultățile pe care autoritățile sovietice le făceau privind călătoriile în Rusia, voiajul lui Panayotti a apărut de la început foarte suspect. Între timp, grecul s-a deplasat la Zürich spre a-l întâlni pe Jaeger. La înapoierea la Paris a susținut că acesta într-adevăr i-a promis a pune la dispoziție fondurile necesare, fiind dovedit că Eudoxia Filia chiar posedă o însemnată avere la Banca din Elveția.

Printr-o împrejurare, Mintz i s-a destăinuit lui Lecoq că Panayotti este agent sovietic și că adevăratul scop al voiajului său în Rusia a fost să primească instrucțiuni cu privire la o însemnată misiune ce i s-a încredințat. Autoritățile sovietice s-au angajat față de Panayotti că vor îngădui plecarea Eudoxiei Filia și a fiicei sale dacă reușea să îl determine pe Gheorghi Sergheevici Arutinov, zis Agabekov, să meargă la Varna, de unde oamenii lui Stalin urma să-l trimită la Moscova pentru a fi judecat. Arutinov era un caucazian, născut în 1895, fost șef al Departamentului de Est din cadrul OGPU (Direcția Politică

Unificată de Stat), spionajul sovietic. A fost om de încredere al Sovietelor, ocupând diverse demnități timp de opt ani, inclusiv în CEKA (prima denumire a securității sovietice), dovădind speciale aptitudini în toate misiunile ce i s-au încredințat. S-a distins îndeosebi cu ocazia acțiunii sovietice pentru asasinarea lui Enver Pașa, în timpul convocării mișcărilor revoluționare în țările din Extremul Orient, și în calitate de atașat militar pe lângă Legația sovietică din capitala Persiei. Arutinov a funcționat ulterior ca rezident secret al OGPU în aproape toate statele din Extremul Orient și în cele din urmă a fost transferat la Istanbul.

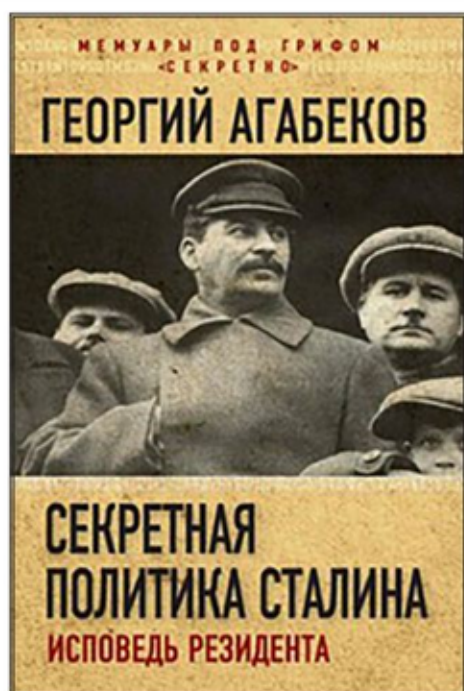
CONTRACT ȘI COMISION

În cursul anului 1930, la Moscova au apărut informații că avea simpatii pentru Troțki. Unul dintre principalii săi colaboratori a fost chemat la Moscova, arestat și interogată ca să mărturisească legăturile șefului său cu Troțki. Arutinov a aflat și, știind ce urma, a refuzat să revină acasă. Trădarea sa a avut, pe lângă rațiuni politico-ideologice, și motive amoroase. Se îndrăgostise de tânăra britanică Isabel Streater, care l-a învățat engleză și cu care s-a și căsătorit.

Refugiat în Franța, a fost arestat și cercetat îndelung, după care a fost obligat să părăsească teritoriul francez. Încă exista o mare neîncredere în el ca urmare a vastei sale experiențe în spionajul sovietic. A fost în cele din urmă acceptat la Bruxelles. În cursul anului 1931 a început să colaboreze cu

Ismail Enver, unul dintre liderii Junilor turci, a jucat un rol decisiv în intrarea Imperiului Otoman în Primul Război Mondial, alături de Germania. După înfrângerea Turciei, a fost condamnat de un tribunal turc pentru masacrele comise contra armenilor și grecilor. A fugit în Asia Centrală, unde a murit ucis de bolșevici, pe când conducea o revoltă contra lor în Republica Sovietică Buharan (azi în Tadjikistan)

Coperta
cărții
lui Agabekov

britanicii, cu Secret Intelligence Service (S.I.S.).

El a fost primul ofițer superior din OGPU care a trădat organizația și s-a refugiat în Occident. Sub numele G.S. Agabekov a publicat în 1931 o carte în engleză, *OGPU: The Russian Secret Terror* (OGPU: teroarea secretă rusă) și alte două cărți în limba rusă, cu elemente autobiografice, în care a descris organizația și tainele poliției secrete sovietice. Acele dezvăluiri, cum era și firesc, au produs senzație în toate cercurile ce se interesau de asemenea chestiuni, iar la Moscova au determinat schimbarea sistemului de organizare și activitate, precum și înlocuirea rezidenților externi demascați. Informațiile cuprinse în filele acelor cărți au dus la arestarea mai multor agenți ai U.R.S.S. din Asia Centrală și Orientul Apropiat. Judecarea și lichida-

rea sa au devenit o prioritate pentru OGPU.

Chiar din momentul rămânării lui Agabekov în Vest, sovieticii au gândit diverse posibilități de a-l prinde. Vizita lui Panayotti la Moscova a dus la conceperea unui plan foarte elaborat. Mintz l-a pus pe Lecoq să jure că va păstra acest secret, fiind în joc viața lor, dar i s-au făgăduit și anumite recompense dacă planul răpirii lui Agabekov ar fi avut succes. Recompensele respective decurgeau din obținerea comisionului pentru aducerea Eudoxiei Filia.

Afacerea fiind considerată una pur sovietică, nu a interesat statul francez și pe aliatele sale și a determinat pe Lecoq, după cum singur a pretins, să colaboreze mai departe cu agenții sovietici Panayotti și Mintz.

În cursul lunii august 1931, Panayotti și Mintz, după instrucțiunile de detaliu primite de la

rezidentul OGPU din Berlin, unde grecul se deplasa foarte des, au căutat să implice din motive financiare și pe Jaeger în afacere, care presupunea aducerea pe cale clandestină a celor două femei și angajarea drept colaborator în această chestiune a lui Agabekov.

OGPU a conceput un plan în care implica anumite cunoștințe de-ale sale aflate printre contrabandiștii de la Varna, care să furnizeze un vapor ce avea ca destinație Odesa, unde puteau să le îmbarce pe cele două femei. De Agabekov era „nevoie” ca să constate personal că în echipajul vasului respectiv nu se găseau agenți sovietici care ar fi putut să zădărnicească operațiunea la Odesa.

Pentru reușita aceluia plan, Jean Panayotti l-a implicat și pe Stopford, un bătrân englez domiciliat în Paris, persoană cu întinse relații sociale în capitala Franței și cu care întreținea raporturi homosexuale. Grecul l-a contactat pe Stopford la îndemnul lui Nikolai Grigorievici Samsonov, rezidentul OGPU din Berlin. Prin britanic s-a apropiat tot mai mult de Jaeger. Au reușit să-l determine pe elvețian să fie de acord cu planul. L-au încredințat că aveau șanse sigure de reușită. Tot pentru ca acelei întreprinderi să i se dea aparența unei afaceri cât mai serioase și sigure, se alcătuiseră chiar și un contract în toată regula, semnat de Jaeger, Panayotti și Lecoq, prin care li se garanta plata unui comision.

AGABEKOV ACCEPTĂ OFERTA

În acel interval, Panayotti a produs și o scrisoare „autentică”

de la Eudoxia Filia, prin care aceasta aviza pe oamenii de la Paris, care se interesau de soarta sa, că era gata la toate sacrificiile pentru a părăsi U.R.S.S. Acea scrisoare obținută prin mijloace practice de agenții OGPU a fost utilizată de Panayotti.

La sfârșitul lui septembrie 1931, Stopford s-a prezentat la domiciliul lui Agabekov din Bruxelles și i-a descris planul aducerii femeilor din U.R.S.S. Acest plan era simplu. Agabekov urma să întâlnească un contrabandist din Varna, care i-ar fi pus la dispoziție o navă cu care să se deplaseze la Odesa, de unde urma să le ia pe femei și să le aducă la Paris. Englezul i-a făgăduit că urma să fie plătit cu 250 franci zilnic pentru deplasări și cu 2.000 lire sterline în cazul în care reușea planul. Agabekov a fost atras de faptul că primea o sumă considerabilă de bani și a acceptat propunerea.

Cu acea ocazie, Agabekov a primit de la Stopford adresa unui anume M. Dimitrov, din Varna, spunându-i-se că acesta este contrabandistul la care urmează să meargă spre a găsi împreună un vapor pentru aducerea clandestină a femeilor din Odesa.

Jaeger a sosit la Bruxelles și i-a confirmat lui Agabekov propunerea lui Stopford, însărcinându-se totodată cu finanțarea cheltuielilor de voiaj. La toate deplasările făcute la Bruxelles de Jaeger și Stopford, deși în călătoriile lor erau regulat însoțiți

de Panayotti, acesta niciodată nu i s-a prezentat lui Agabekov.

Către sfârșitul lunii noiembrie 1931, Agabekov, după ce a luat măsurile necesare pentru paza persoanei sale, a trecut prin România și a mers la Sofia, unde s-a prezentat lui Preslavski, șeful Poliției de Siguranță din Bulgaria, căruia i-a descris motivele voiajului său și i-a cerut protecție în cazul în care se deplasa la Varna. Șeful poliției bulgare i-a confirmat că într-adevăr Dimitrov din Varna era contrabandist în legături cu Rusia și l-a consiliat că, în propriul interes, era mai bine să părăsească cât mai urgent teritoriul bulgar, fără a trece prin Varna.

În timpul șederii în România, s-a întâlnit cu mulți ruși re-

fugiați, dar și cu diplomați britanici. De asemenea, și-a luat măsuri de precauție, a contactat poliția din România, căreia i-a cerut protecție pe timpul șederii în țară.

Înapoiindu-se la Bruxelles, Agabekov l-a avizat pe Stopford despre cele petrecute în Bulgaria. Până la acea dată, Agabekov îi cunoscuse doar pe Stopford și Jaeger.

Lungi discuții au avut loc în acea epocă la Paris între Stopford, Jaeger, Panayotti, Sergey Mintz și Lecoq, spre a căuta un mod de a-l determina pe Agabekov să facă un voiaj în același scop direct la Varna sau Constanța.

Lecoq era convins că trebuia să-l însoțească în România pe fostul spion sovietic pentru înlesnirea obținerii vizei bulgare și pentru a-l conduce la Constanța, de unde urma să-l expedieze la Varna. În decembrie, Stopford însoțit de Lecoq și Panayotti au mers la Bruxelles. Acolo Panayotti a rămas la un hotel, iar Stopford cu Lecoq s-au prezentat lui Agabekov și i-au propus din nou chestiunea, de data aceasta vorbindu-i-se de Constanța.

Evident că Agabekov, căruia i se oferea ocazia de a câștiga alte sume de bani sub forma cheltuielilor de voiaj și de a putea demasca agenți ai OGPU și operațiunile lor, a acceptat oferta, rămânând înțeleși ca în timpul sărbătorilor Crăciunului să se întâlnească cu Lecoq în București, unde acesta urma să descindă la Grand Hotel.

Isabel Streater

Alexandre Auguste Lecoq

PLANUL CAPĂȚĂ CONTUR

Înapoi la Paris, Lecoq a fost instruit special în privința misiunii sale și a modalității de a corespunde telegrafic convențional numai cu Sergey Mintz. În declarația sa, scrisă și semnată cu ocazia cercetărilor preliminare, Lecoq a arătat că a avut anumite ezitări de a se pune în serviciul agenților sovietici ai OGPU, însă jurământul ce i s-a luat și argumentarea lui Mintz că Panayotti era în pericol de moarte dacă se descoperea operațiunea sovietelor contra lui Agabekov, precum și realizarea câștigului prin aducerea femeilor cu consimțământul rușilor l-au influențat să treacă la fapte.

În ajunul plecării din Bruxelles, Agabekov a primit o scrisoare din partea lui Stopford prin care era înștiințat că toate instrucțiunile necesare în legătură cu voiajul lor în România au fost date la Paris lui Lecoq, însărcinat special a transmite și căpitanului vasului angajat o oarecare sumă de bani.

În seara zilei de 25 decembrie 1931, Agabekov a descins în București la Athénée Palace, iar a doua zi Alexandre Auguste Lecoq a sosit și el în Capitală și s-a instalat la Grand Hotel. Din acel moment ambele persoane, mai ales Agabekov, cunoscute fiind antecedentele sale, au fost puse sub supraveghere de organele Direcțiunii Generale a Poliției din

România.

Lecoq pentru început s-a îngrijit să obțină viza de la Legația bulgară pentru pașaportul lui Agabekov. În acest scop s-a adresat Consulatului General și lui Papacosta, secretarul mareșalului Averescu, pe care îl cunoscuse la Paris, în calitate de client la hotelul soacrei sale, însă a fost refuzat sub motiv că nu aveau legături de prietenie cu nimeni de la Legațiunea bulgară. Încercarea făcută personal de Lecoq la Legația bulgară din Capitală a avut același rezultat negativ.

Fără știrea lui Agabekov, agentul Lecoq a ținut la curent pe complicii săi de la Paris despre mersul afacerii, comunicându-le zilnic telegrafic, telefonic sau prin poșta informații cu privire la sosirea lui Agabekov, dificultățile întâmpinate în obținerea vizei bulgare și toate convorbirile sale cu fostul spion sovietic. Lecoq a cerut telegrafic lui Mintz să se pretindă de la Paris lui Agabekov să meargă singur la Varna, telegramă care a sosit chiar în aceea zi.

După un schimb de telegra-

me între Lecoq cu Sergey Mintz și Stopford, se hotărâse plecarea sa și a lui Agabekov la Constanța, unde au sosit în seara zilei de 29 decembrie 1931. Lecoq a descins la Grand Hotel, iar Agabekov la Hotel Central. La instalarea sa în hotelul menționat, Lecoq a primit instrucțiuni telegrafice de la Stopford, care i-a spus că dacă într-adevăr nu putea obține viza bulgară, ar fi putut să-i trimită o persoană spre a-i da ajutorul necesar și a organiza voiajul lui Agabekov mai departe. Lui Lecoq i s-a spus că aceea persoană urma să vină în numele lui Stopford.

În urma acelei telegramă, Lecoq l-a determinat pe Agabekov să aștepte sosirea la Constanța a omului de la Varna, care urma să vină cu vaporul său spre a aranja voiajul la Odesa și aducerea clandestină a celor două femei. În acel interval, alt schimb de telegramă a avut loc pentru preparativele necesare între rezidenții OGPU din Berlin, Paris și Istanbul și dispozițiuni precise au fost date acelor rezidenți chiar de la Centrala OGPU.

Rezidentul OGPU din Istanbul, Iosef Mihailovici Kaminski, primind instrucțiunile convenite de la Moscova, a organizat în cele mai mici detalii capturarea lui Agabekov și transportarea lui la Odesa, precum și uciderea lui în cazul în care planul inițial ar fi eșuat.

Iosef Mihailovici Kaminski, zis Alioșa, și-a alăturat concursul unuia dintre colaboratorii săi, Nikolai Ivanovici Dnieprov, inspector la Torgprestvo, adică Reprezentanța comercială sovietică din Istanbul.

(Va urma)

La 12 iunie 1956, ziarul Izvestia a publicat un comunicat TASS cu privire la decizia Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. de a transfera Guvernului de la București unele valori istorice românești aflate la Moscova pentru a „consolida în continuare cooperarea fraternală indestructibilă dintre popoarele sovietice și român“ (Magazin istoric, nr. 10/2025).

TEZAUURUL IDENTITAR AL ROMÂNIEI ÎN EXPOZIȚII LA MOSCOVA ȘI BUCUREȘTI

ILIE SCHIPOR

Restituirea către România a Tezaurului identitar sechestrat de puterea bolșevică în 1918 s-a făcut urmându-se scenariul aplicat în cazul lucrărilor capturate de Armata Roșie, în mai 1945, din Galeria de Artă Dresda.

Nikolai Aleksandrovici Mihailov, ministru al Culturii U.R.S.S., semnatarul din partea sovietică a protocolului oficial de predare a bunurilor culturale românești sechestrare în 1918 de bolșevici (aici conducând delegația sovietică la Festivalul Tineretului de la Budapesta, în 1949),...

Astfel, în august 1956, cu doar câteva zile înainte de plecarea spre țară a valorilor patrimonial-identitare românești, la Kremlin a fost vernisată o mare expoziție dedicată „cunoașterii inestimabilelor valori restituite poporului român prin bunăvoința Guvernului sovietic“.

Pregătirea acestora și ecourile avute în rândul vizitatorilor moscoviți au fost consemnate în scris de doi dintre delegații oficiali (Marius Bunesco și Marin Mihalache) desemnați

să preia Tezaurul identitar românesc, consemnare aflată în dosarul „Tezaurul restituit de U.R.S.S.“, păstrat la Muzeul Național de Artă al României (Magazin istoric, nr. 4/2017).

... și Mihail Ralea (primul din stânga, alături de Gheorghe Gheorghiu-Dej și Petru Groza), semnatarul din partea română

VIZIONARE PENTRU CONDUCEREA SUPERIOARĂ

„Vineri 3 august 1956. Munca [de predare-primire a bunurilor românești – *n.n.*] a pornit dimineața, după aceeași metodă. În timpul acela am primit vizita tov. ministru Kaftanov [Serghei Vasilievici Kaftanov, prim-adjunct al ministrului Culturii din U.R.S.S., între 1953 și 1959 – *n.n.*], care ne-a adus o foarte plăcută veste: mai înainte de a pleca în țară, tezaurul nostru va fi expus câteva zile la Kremlin spre a fi cunoscut și de către poporul sovietic. S-a destina în scopul acesta marea sală de festivități Gheorghievski și s-a început amenajarea ei rapidă cu panouri fulger la care zeci de tâmplari, tapițeri, ramagii etc. au început o muncă accelerată, limitată la trei zile.

Obiectele alese spre a fi expuse, din fiecare categorie în parte, au fost purtate pe brațe de către ostașii sovietici în sala

respectivă. Fiind invitat a da ajutor la expoziție din cauza complexului de probleme ce se puneau tot timpul, am trecut acolo, unde am lucrat intens, dând explicațiile necesare la fiecare sector.

Sâmbătă 4 august 1956. Primirea și predarea continuă în sălile respective cu tov. Mihailache, în condițiile fixate, iar eu lucrez la expoziție cu tovarășii muzeografi sovietici.

Ni se aduce vestea de la Ambasadă că trebuie să zorim primirea, deoarece Guvernul nostru ține ca la 23 August să prezentăm poporului, într-o expoziție, tezaurul înapoiat cu atâta grațitudine de U.R.S.S.

Luni 6 august 1956. Terminând treaba la expoziție, care e foarte reușită, revin dimineața la echipa noastră de primire, unde lucrez împreună cu ceilalți tovarăși.

La ora 11, mare festivitate la Kremlin în cadrul expoziției tezaurului. Sunt peste 1.000 de invitați ce privesc uimiți piesele rare ale comoarei românești,

comentând voioși marea lor valoare. Lângă «Cloșca cu pui de aur» se află expus și volumul lui Tocilescu, pentru confruntarea obiectelor cu ilustrațiile colorate din carte. Zeci de fotografi și cinematografiști țacănesc mereu aparatele. Printre oficialități și oameni de știință și artă se află tov. profesor Traian Săvulescu, președintele Academiei R.P.R., ce se găsea în vremea aceea la Moscova.

În sunetul muzicilor militare care intonează imnurile român și sovietic, se semnează protocolul oficial, ca predător din partea Guvernului sovietic semnând ministrul Culturii, tov. Mihailov [Nikolai Aleksandrovici Mihailov, ministru al Culturii U.R.S.S. între 1955 și 1960 – *n.n.*], iar din partea R.P.R., ca primitor, tov. academician Mihail Ralea.

După festivitate urmează o masă bogată în vechea sală Granovitalia [corect: Palatul Granovitaia, Palatul cu fațete, situat în Piața Catedralei din incinta Kremlinului – *n.n.*], la care sunt invitate câteva sute de persoane și la care se țin mai multe discursuri înflăcărâte din partea tovarășilor sovietici și din partea membrilor delegației noastre.

Chiar a doua zi după vernisarea expoziției de la Kremlin și semnarea documentelor oficiale de restituire a Tezaurului identitar către România, a început strângerea exponatelor etalate în vitrine, pe panouri sau simeze, operațiune finalizată parțial la 11 august 1956, când au fost expediate spre țară (cu un vagon special, însoțit de o gardă militară comandată de căpitanul Babkin) primele 51 de lăzi, ale căror procese-verbale de primire au fost semnate de Marin Mihalache, delegatul oficial al Ministerului

Câteva dintre bunurile patrimoniului identitar returnate în 1956: epitaful dăruit de Șerban Cantacuzino Mănăstirii Tismana, ...

Culturii (care a însoțit transportul până la București), și pictorul Marius Bunescu, șeful Galeriei Naționale din cadrul Muzeului de Artă al R.P.R.

În următoarele trei zile, la Moscova a continuat preluarea (conform proceselor verbale semnate de Marius Bunescu și N.N. Zaharov, directorul Muzeului Kremlinului) și depunerea în alte 37 de lăzi a bunurilor de tezaur, care au fost încărcate într-un vagon ce a plecat spre țară luni, 13 august, la orele 19.15, și a ajuns la București în seara zilei de miercuri, 15 august.

Într-o săptămână, echipele „de specialiști entuziasmați și ei de frumusețea și unicitatea muncii pe care erau chemați s-o presteze” au reușit să finalizeze „Expoziția Tezaurului restituit de Uniunea Sovietică, 1956 – 1957”, care a fost prezentată la 22 august 1956 „în fața conducătorilor statului, foarte satisfăcuți de marea valoare a patrimoniului nostru artistic și istoric ce se întregea datorită gestului unic în istorie al U.R.S.S. de a ne fi înapoiat acest tezaur”.

MONETE, BRĂȚĂRI, ARTEFACTE ARHEOLOGICE

Vernisarea propriu-zisă a avut loc la 23 august, zi decretată în 1948 ca sărbătoare națională a României, în care se preamărea „Insurecția armată din 23 August 1944”, sau „Ziua eliberării României de sub jugul fascist”.

Despre „Expoziția Tezaurului restituit de Uniunea Sovietică, 1956 – 1957”, vernisată la 23 august 1956 la Muzeul de

Artă al R.P.R. din București, s-a scris mult în epocă, nu atât despre valoroasele expozate prezentate publicului, cât despre „recunoștința pentru gestul mărinimos al U.R.S.S.”.

În primii ani ai „dezghețului poststalinist”, Catalogul de 62 de pagini al Expoziției – realizat de Corina Nicolescu, Ecaterina Vulpe, Octavian Iliescu, Bucur Mitrea, Beatrice Bednarik, Eugen Schileru și coordonat de M.H. Maxy, directorul Muzeului de Artă al R.P.R. – a fost nu doar un mijloc de promovare propagandistică a unui „mare gest de prietenie al U.R.S.S. față de poporul român”, ci și un documentar util pentru informarea publicului românesc despre valoarea inestimabilă a Tezaurului identitar național pribegit aproape patru decenii la Moscova.

Din informațiile consemnate în Catalog, știm că în primele 42 de vitrine, amplasate la începutul expoziției, au fost etalate cele mai importante valori numismatice restituite României în 1956: stateri din Siracusa, monete din aur și argint persane, din Cartagina, Rhodos și Athena (sec. V – IV î.H.);

... unul dintre panaghiarele dăruite în 1491 de boierul Vintilescu Mănăstirii Snagov, ...

monete din aur și argint (stateri, tetradrahme etc.) din timpul lui Filip al II-lea (359 – 336 î.H.), Alexandru cel Mare (336 – 323 î.H.); monete ale regelui Traciei Lysimachos (306 – 281 î.H.), Ptolemeu și Seleucos, urmate de tetradrahme din orașul Thasos (secolul II î.H.) și regiunea Macedonia Prima, aflată sub dependența romană.

Deosebit de interesante erau colierele și brățările din monete antice, între care: un colier din 15 tetradrahme de argint (dintre care zece de factură dacică de tip *Janus Bifrons*, una de tip Filip II, două Alexandru Macedon și una Thasos) și un altul confecționat din 13 tetradrahme de argint tip Filip II, Alexandru Macedon, Macedonia Prima, Thasos și Athena.

De asemenea, un colier format din 14 stateri de aur Alexandru Macedon, într-o montură modernă; o brățară formată din cinci monete de aur: 4 *solidi* bizantini din sec. XI și un țechin; o brățară formată din șapte mo-

nete de aur (doi stateri grecești și cinci aurei romano-bizantini) etc. (vitrinele 1 – 8).

În vitrinele cuprinse între nr. 9 și 21 au putut fi admirate: mai multe monete bătute de triburile daco-gete; șase monete romane ce au pe o față o procesiune la care iau parte trei persoane îmbrăcate în togă; monete emise de coloniile grecești de la țărmul Mării Negre, inclusiv în orașele Tomis și Callatis; diplome militare din bronz, primite de soldați la terminarea serviciului militar de 25 de ani; denari romani din timpul Republicii, inclusiv dintre cele care au circulat în Dacia după anul 100; aurei și denari din argint romani, puși în circulație începând cu epoca lui Augustus și până în sec. al IV-lea; sute de monete romane și bizantine, din sec. II – XII, din aur, argint sau bronz etc.

ARTĂ RELIGIOASĂ...

Urmau patru vitrine (nr. 22 – 25) cu monete de argint

bătute de Vladislav I, Mihail I (1414 – 1420), Vladislav II (1447 – 1456), Mihai Viteazul (1593 – 1601), Constantin Brâncoveanu (1688 – 1714); Tezaurul monetar de la Siret, Suceava, descoperit în 1912 (vitrina 26); monete de argint de la Petru II Mușat (1374 – 1391), groși de argint de la Ștefan I (1393 – 1399), emisiuni ale lui Alexandru cel Bun (1400 – 1432) și urmașii lui până la Ștefan cel Mare; groși și jumătăți de groși de la Ștefan cel Mare (1457 – 1504) și Bogdan III (1504 – 1517); monete de argint și aramă de la Ștefăniță (1517 – 1527); dinari de argint de la Alexandru Lăpușeanu (1552 – 1561 și 1564 – 1568), Despot Vodă (1561 – 1563) și Ștefan Tomșa (1563 – 1564); sigilii din Moldova și Țara Românească (din secolul XVI până la Unirea din 1859); inele sigilare domnești de aur și argint cu stemele Principatelor Române; monete de aur (ducați) și argint (taleri și guldeni) emise de principii Transilvaniei în anii 1538 – 1780 (vitrinele 27 – 33).

În ultima parte a sectorului numismatic au fost etalate: greutatea monetare folosite în Moldova și Țara Românească (secolele XVIII – XIX); monete ale României moderne (1860 – 1916); diferite monete bulgărești, ungurești, venețiene, otomane, olandeze, care au circulat în spațiul românesc în secolele XIII – XIX; medalii vechi și comemorativ-evoatoare românești (secolele XVII – XIX), respectiv medalii și plachete dedicate realizării unor obiective și edificii publice sau unor personalități ori evenimente politice, culturale,

... și ferecătura evangheliarului scris de Gavril Uric în 1436, la Mănăstirea Neamț

istorice românești și străine (vitrinele 34 – 42).

Dintre artefactele arheologice, au fost expuse în patru vitrine: zeci de obiecte de aur (inele, fibule, cataramă, alte podoabe) din epoca bronzului până în sec. IV; rhytonul de argint aurit găsit în 1883, la Poroina Mare, Mehedinți, datat de Vasile Pârvan în secolele IV – III î.H.; cele 12 piese (cinci vase și șapte obiecte de podoabă) ale Tezaurului descoperit, în 1837, la Pietroasa, Buzău, care cântăreau împreună 18,7495 kg, și Tezaurul de la Turnu Măgurele, descoperit în 1880, pe strada Logofăt Niculae, format din cinci piese cilindrice de aur înalte de 9 cm, o piesă de electrum înaltă de 5,4 cm, o spirală cu capete petrecute, două inele plate și 417 inele mici, cu diametre diferite.

Atât în expoziție, cât și în Catalogul acesteia, obiectelor ce constituiau componenta religioasă a Tezaurului României restituit în 1956 li s-a acordat – chiar în condițiile prigonirii Bisericii, specifice anilor '50 ai secolului trecut (Decretul nr. 177 din 4 august 1948) – importanța cuvenită unor valori simbolice ale identității și permanenței culturii naționale. „Un capitol însemnat îl formează broderiile: văluri de tâmplă, epitafe și veșminte liturgice. Ele sunt prețioase nu numai prin calitatea materialelor folosite – mătăsuri orientale și italiene lucrate cu fir de aur și argint, cu perle și nestemate –, dar mai ales prin perfecțiunea tehnicii, finețea și siguranța desenului, știința compoziției, concepția monumentală evidentă în tratarea figurilor și a draperiilor și, în sfârșit, armonia desăvârșită a coloritului.

... ÎNTR-O VREME DE PRIGOANĂ PENTRU BISERICĂ

A doua mare categorie de opere expuse cuprinde obiectele de metal prețios – dintre care cele mai numeroase sunt obiectele liturgice, ferecăturile de cărți, categorii la care se adaugă și câteva obiecte de uz casnic. Lucrate în tehnici diferite – ciocănite pe dos (în «repoussé»), cizelate, gravate, filigranate, împodobite cu smălțuri colorate și, uneori, cu pietre prețioase, ele sunt mărturii ale activității unor ateliere de tradiții și concepții diferite“.

„Cele mai multe icoane – se scria în Catalog – datează din veacul al XVIII-lea și numai un număr foarte mic de la finele veacului precedent. Ele farmecă pe privitor prin armonia caldă a coloritului – roșu pe fond de aur – și prin detaliile pitorești din reprezentarea unor scene religioase. Majoritatea obiectelor poartă pe ele inscripții privitoare la data executării lor și la cei care le-au dăruit vreunei mănăstiri“.

„În prima sală au fost expuse cele mai vechi opere de argintărie, cele mai vechi broderii și manuscrise păstrate în Țara Românească.“

Dintre exponatele de proveniență religioasă, sunt amintite: „epitaful de la Cozia și cădelnița de la Tismana, care datează din veacul al XIV-lea, sau obiectele lucrate în primii ani ai veacului următor, ca de pildă Evanghelia ferecată și caligrafiată de călugărul Nicodim“.

De la Mănăstirea Bistrița, în expoziție au fost prezentate „un bogat tezaur de obiecte de aur și argint, printre care o

cădelniță ce reproduce forma și ornamentația unui monument gotic și o cătușă fin decorată cu portrete de sfinți, cizelate și încadrate cu vreji și palmete“. Catalogul mai semnală „cele trei panaghii, unul dăruit în 1491 de către boierul Vintilescu Mănăstirii Snagov, iar alte două daruri făcute de către boierii Craiovești Mănăstirilor Bistrița și Tismana, obiecte liturgice rare care serveau la sărbătoarea Panaghiei“.

În aceeași sală a Muzeului de Artă mai putea fi admirat și „cel mai vechi manuscris ferecat păstrat în Țara Românească“, opera călugărului Nicodim, care l-a copiat la Mănăstirea Prislop, ctitoria sa din Hațeg, apoi l-a „caligrafiat și împodobit cu frontispicii de aur, în al căror decor intră împletituri de cercuri și linii și câteva elemente zoomorfe“.

Epitaful de la Cozia (1396) era prezentat drept „cea mai veche și mai reprezentativă piesă de broderie. Cusut cu fir de aur pe mătase de culoare albastru închis, el reprezintă Plângerea lui Iisus. Sub această scenă, se desfășoară o friză formată din vreji și flori roșii de crin. În jur, ca un cadru al scenei, este cusută inscripția cu conținut liturgic, în limba veche slavă. Echilibrul compoziției, siguranța desenului, sobrietatea și simplitatea plină de eleganță și de noblete a atitudinii figurilor, expresia lor de durere interiorizată și reținută, calități artistice la care se adaugă și desăvârșita armonie a coloritului sunt însușirile remarcabile ale acestei broderii, care fac din ea o capodoperă a artei românești“.

(Continuare în p. 70)

CU MOCĂNITA PE VALEA VĂSERULUI

VLAD-ADRIAN NICOLAE
(Fondator „CFR – Istorie și cotidian”;
www.cfristoriesicotidian.ro)

Majoritatea căilor ferate înguste de pe teritoriul actual al României au fost construite la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Cu ajutorul acestora trebuia transportate diferite materii prime, în special lemn. Ulterior, au fost utilizate și pentru deplasarea localnicilor.

*Locomotiva cu abur „Elveția”, construită la Reșița în 1954
(Toate fotografiile publicate au fost realizate de Daniel Adrian Mandache)*

Pe Valea Vaserului, exploatarea lemnului din Munții Maramureșului se realiza pe apă. Existau două tipuri de plutit: plutitul liber (sălbatic) și cel dirijat, cunoscut și sub denumirea de plutărit. Acesta din urmă a luat naștere în zonă din necesitatea transportului altei resurse foarte importante, sarea. Odată cu instaurarea administrației habsburgice în Maramureș și cu intensificarea exploatarea zăcămintelor de sare, localnicii din Vișeu au furnizat anual un număr tot mai mare de plute, indispensabile transportului de sare pe Tisa. Au avut loc defrișări importante în regiune, necesare construirii plutelor, ceea ce a determinat autoritățile austriece ca în 1777 să cumpere de la nobilii vișeuani mai bine de jumătate din bazinul Văii Vaserului, reprezentând 33.000 de jugăre cadastrale (aproximativ 19 ha).

UN PROGRES TEHNOLOGIC

După achiziționarea pădurilor, în mod firesc a urmat căutarea forței de muncă pentru exploatarea noilor resurse. Nucleul a fost format din coloniști germani aduși din Spiš (Slovacia de

astăzi), care vor fi cunoscuți mai târziu ca țipțeri. S-a trecut în acest mod la o exploatare organizată prin construcția de baraje, dintre care cel mai important a fost barajul Măcărlău, cu un volum de apă de 172.000 m³. Apariția motoarelor cu aburi și dezvoltarea căilor ferate au facilitat dezvoltarea amplasamentelor întreprinderilor de prelucrare. A început transportul resurselor pe uscat pe o distanță lungă. Primele transporturi de acest fel s-au făcut pe la mijlocul secolului al XIX-lea, când apar

Stația C.F.F. Cozia

primele căi ferate forestiere (C.F.F.).

La sfârșitul secolului al XIX-lea, căile ferate forestiere înguste deveniseră populare în Europa, în special în regiunile muntoase. Mecanismul de funcționare se baza pe curbe strânse care urmau cursul râului din zonă. Construcția căilor ferate era proiectată în general astfel încât la urcare vagoanele goale să fie tractate, iar la întoarcere trenurile încărcate cu lemn să coboare spre fabricile de cherestea, fiind doar ușor îndrumate și înfrânate de locomotivă. În contextul distrugerii barajului Măcărlău în urma unei viituri foarte puternice, în 1932 s-a început construcția căii ferate forestiere de la Vișeu. Aceasta a reprezentat un progres tehnologic imens față de plătărit. Primul tronson a fost inaugurat la 1 octombrie 1933.

Ca multe alte zone feroviare din țară, calea ferată de la Vișeu a fost distrusă în Al Doilea Război Mondial. În 1944, armatele germane și maghiare din Maramureș aveau ca scop realizarea unei linii defensive în fața Armatei Roșii aflate în ofensivă. În momentul retragerii din zona Valea Vaserului, trupele germano-maghiare au aruncat în aer mai multe poduri și au distrus zone din calea ferată în speranța încetării trupelor sovietice. Urme ale prezenței armatei germane sunt și azi vizibile la Novicior: o grotă folosită probabil ca punct de prim ajutor, precum și două galerii utilizate pentru depozitarea muniției și armamentului.

Refacerea liniei s-a făcut între 1946 și 1948, fiind plasată sub administrarea Întreprinderii Forestiere din Vișeu de Sus. Extinderea acesteia cu multiple ramificații pe văi secundare a continuat

În interiorul unui vagon de linie îngustă

în prima jumătate a anilor '50. S-a mărit volumul de lemn exploatat din zona Valea Vaserului.

A urmat și o dezvoltare a transportului rutier, iar căile ferate forestiere din Europa au dispărut progresiv. În România, în timp ce linia precum cea de la Vișeu sau Turda – Abrud s-au menținut, altele au fost desființate, precum liniile înguste Sebiș – Moneasa (1961), linia îngustă din stațiunea Stâna de Vale (1961), C.F.F. Reghin – Lăpușna (1972) etc. Declinul căilor ferate înguste s-a accentuat după 1970. Dacă la acel moment existau în România peste 3.600 km de linie,

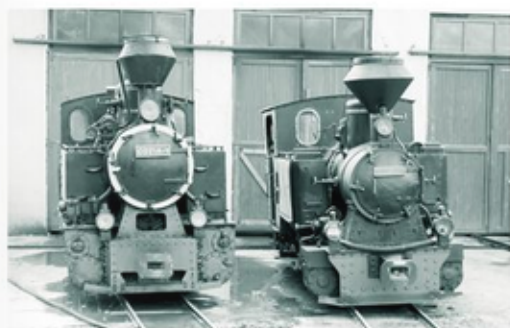
s-a ajuns ca la finalul anilor '80 totalul liniilor înguste să depășească cu puțin 1.000 de km. Regresul a fost și mai abrupt după 1990. Multiplele schimbări economice, politice și sociale au afectat incomensurabil întreg sistemul feroviar românesc, inclusiv căile ferate înguste. Multe dintre ele au fost desființate definitiv, printre cele mai cunoscute fiind Mocănița Apusenilor Turda – Abrud (1998; *Magazin istoric*, nr. 3/2024), C.F.F. Berzasca (1992). Și linia C.F.F. de la Vișeu ar fi urmat să aibă aceeași soartă. Salvarea a fost lemnul, motivul pentru care a fost creată această linie. În contextul în care industria lemnului a continuat în zonă, dar și din cauza lipsei unui alt mijloc de transport, calea ferată de la Vișeu a continuat să existe.

O CĂLĂTORIE ÎN TRECUT

Primii zece ani de după Revoluția din 1989 pot fi considerați cei mai grei pentru Mocănița de la Vaser. După anul 2000, bătrânul tren din Maramureș a primit sprijin din străinătate și a reușit să câștige definitiv o luptă pe care multe linii înguste o pierduseră. S-a creat astfel o organizație care a avut drept scop salvarea C.F.F. Vișeu. Cu ajutorul acesteia și alături de alte fonduri externe s-a reușit resuscitarea căii ferate din zonă. Mai multe locomotive retrase au fost restaurate și repuse în circulație, iar depoul de locomotive și clădirea gării din Vișeu au fost renovate.

Pe lângă salvarea C.F.F. Vișeu și menținerea în viață a industriei lemnului, a urmat și o impresionantă dezvoltare pe segmentul de marketing și

„Cozia-1” (stânga) și „Măriuța”, în depou

Cozia-1 tractând un tren turistic

o deschidere enormă către turiști într-o țară care, din păcate, nu a știut să pună în valoare căile ferate înguste pe care le avea în patrimoniu. În alte țări acestea sunt intens valorificate din punct de vedere turistic, călătorii fiind entuziasmați de o incursiune în trecut, conduși de locomotive cu abur.

La jumătatea anilor 2000 au fost introduse trenuri de călători și s-a dezvoltat infrastructura necesară turismului din zona Vișeu. Se organizează excursii cu Mocănița după un orar stabilit. De asemenea, de-a lungul anilor au fost create oferte diverse pentru turiști, printre care petreceri de Revelion în tren cu meniu inclus, concerte de muzică clasică, trenuri sub luna plină, servicii de catering oferite în prețul anumitor bilete sau chiar o cafenea „cu aburi”, unde turiștii pot savura o băutură caldă în gara forestieră Vișeu, până la îmbarcarea în tren.

Un moment de cumpănă în existența liniei înguste din Munții Maramureșului a fost în istoria recentă și anul 2008. În mijlocul verii anului 2008, în urma unor furtuni violente au urmat inundații pe Valea Vaserului, care au avariat serios linia ferată. Din fericire, a fost reconstruită. În prezent, calea

C.F.F. Vișeu este folosită și în scop turistic, dar și cu scopul pentru care a fost construită inițial – transportul lemnului –, fiind astfel singura linie de cale ferată forestieră activă din Europa. Călătoria pe această linie ne oferă peisaje deosebite din Valea Vaserului, parte a Parcului Natural Munții Maramureșului, aflat sub protecție europeană. Bazinul Văii Vaserului reprezintă un areal deosebit cu o floră și faună protejate (printre care râșii, dar și alte specii, precum urs brun, cerb, acvila de munte sau în sfera florei amintim deosebita floare de colț, dar și garofița de munte, brândușe și ciuboșica cucului) și cu habitate naturale pe suprafețe extinse. Râul Vaser însoțește „la braț” calea ferată, iar văile răsună de șuieratul locomotivelor cu abur, adevărate uzine pe roți și martori ai istoriei, care încă circulă. Personalul folosit pentru a asigura buna funcționare a acestora este compusă din mecanic, ajutor mecanic, șef de tren și frânar. Nu trebuie uitată nici munca laborioasă depusă pentru pregătirea locomotivei cu aburi: remizarea și revizia locomotivei, alimentarea cu apă, curățarea camerei de fum și aprovizionarea cutiei cu lemne. Odată parcurși acești pași, în dimineața punerii locomotivei în funcțiune se aprinde lemnul din camera de foc și se așteaptă până când presiunea vaporilor atinge nivelul optim. Printre cele mai reprezentative locomotive care au tractat sau tractează trenuri pe Valea Vaserului sunt: locomotiva cu abur 764.211 „Măriuța” – cea mai veche locomotivă cu abur din România, fabricată în anul 1910 la Berlin, de „Orenstein & Koppel”; a fost restaurată la Cluj în 2005 pentru a circula pe Valea Vaserului; locomotiva cu abur 764.421 „Elveția” – construită la Reșița în 1954; locomotiva cu abur 764.435 „Novicior” – construită la Reșița în 1954; locomotiva cu abur 764.469 „Miraj” – construită la Reșița în 1955; locomotiva cu abur 764.480 „Botizu”; locomotiva cu abur 764.449 „Cozia 2” – construită la Reșița; locomotiva cu abur 764.408 – „Cozia-1”, fabricată în 1986 la Reghin, fiind printre ultimele locomotive construite în România.

Mocănița Maramureș, Calea Ferată Forestieră din Vișeu de Sus, Mocănița de pe Valea Vaserului, C.F.F. Vișeu, indiferent cum spunem sau cum dorim să o „alintăm”, calea ferată forestieră din nordul țării rămâne o emblemă recunoscută internațional, un brand al regiunii istorice Maramureș și, nu în ultimul rând, ultimul tren forestier cu aburi cu ecartament îngust din Europa. ■

Cu trenul pe Valea Vaserului

ALBUM ISTORIC

Vă propunem pentru acest număr câteva imagini din trecutul nostru mai puțin cunoscute.

*Principele Ferdinand
și principesa Maria*

Ion I.C. Brătianu

*Începând
cu al doilea personaj
din stânga:
C.C. Arion,
Titu Maiorescu,
generalul
Ioan Argetoianu
și D.S. Nenițescu*

Lucian Blaga rostește discursul de recepție în Academia Română

Macheta statuii regelui Ferdinand, în fața Palatului Sturdza, sediul Ministerului Afacerilor Străine; până la urmă a fost amplasată pe peluza care se continuă cu Muzeul Geologiei și Institutul „N. Iorga”. Nu a rămas mult timp acolo, fiind înlocuită cu statuia soldatului sovietic

Frații George și Alexandru Cretzeanu

Alexandru Marghiloman și regele Carol I la Hipodrom

Un coșar la lustragiu

Elefant al Circului „Busch“ bea apă

De ce a fost Franța principalul nostru sprijin extern în efortul de construire a nucleului statului național, în secolul XIX? De ce i s-a adresat ei principala școală de gândire a politicii externe românești? (Magazin istoric, nr. 4 – 12/2023; 1 – 12/2024; 1 – 10/2025).

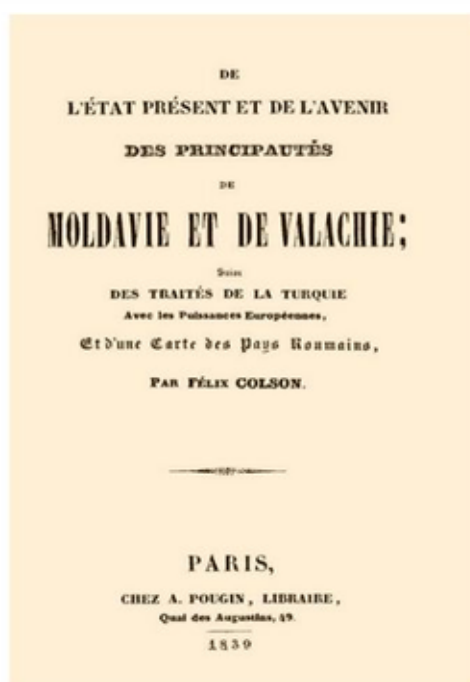
SCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Secolul XIX este cunoscut ca „al naționalităților“, o moștenire a europo-centrismului în ordinea globală, și a devenit de înțeles ca referință privilegiată la spațiul european, în special cel sud-estic, aflat sub dominația Porții otomane, pentru că în perspectivă globală istoria a evoluat sub alte zodii. Adică, acest secol este mai degrabă al construcției impunătoarelor imperii coloniale ale marilor puteri europene, începând cu cele cu deschidere la fațada atlantică, cele dintâi în secolul XV, dar care și-au amplificat acțiunile coloniale către sfârșitul anilor 1800, când au apărut noi pretendenți, ca Germania sau Italia. Evident, nu doar Europa, ci și America de Nord (S.U.A.) și Asia (Japonia) s-au înscris acum acestui trend dominant sistemic, deosebit de cel al „naționalităților“ formatoare de stat, restrâns la bătrânul continent. Exemplele edificatoare în această privință abundă, fiind de citat cel al Belgiei, stat nou apărut în 1830, care a achiziționat un întins imperiu colonial în Africa (doar Congo era de 76 de ori mai întins decât metropola).

Cărți poștale tipărite pe la 1890,
înfățișând tipuri de naționalități

Pagina de gardă a cărții lui Félix Colson

Evoluția mai sus schițată, consecință a centralității sistemice a Europei, instalată global încă din secolul XV și perpetuată până recent, dar și a inițierii primei revoluții industriale și tehnologiilor sale, cuplate cu o solidă tradiție imperială și militară, a accentuat ciocnirea de interese între marile puteri pe bătrânul continent. Vârful acestei competiții sistemice a fost atins în efortul de cucerire a hegemoniei continentale făcut de Franța napoleonică, adică un război european generalizat. Congresul de la Viena, din 1815, consacrand victoria împotriva lui Bonaparte, a întemeiat „concertul de putere”, o variantă incipientă a securității colective la nivel sistemic, și a reglementat parțial, pentru un secol, fără război global, competiția marilor puteri. Numai că logica sistemică a

fost mult mai puternică decât „concertul de putere” pentru că nu a putut absorbi potențialul conflictual inerent organizării de tip Westfalia, chiar dacă Franța învinsă a fost acceptată în cadrul lui. Cu atât mai mult cu cât ordinea globală din 1815 a fost numaidecât asediată de două fenomene noi cu extensie la nivel continental: aspirațiile liberale și, deopotrivă, cele naționale. Cel dintâi fenomen era o replică la „restaurarea” monarhică pronunțată în Franța și întărită la Viena, în 1815, prin Sfânta Alianță, așadar neconformă valului liberal-egalitarist lansat de Revoluția franceză din 1789. Obiectivele urmărite – organizarea constituțională a societății potrivit ideilor liberale de reprezentativitate politică și atracția formei republicane de gestiune a puterii statale – au sporit tensiunile din interiorul

societății cu consecințe geopolitice potrivnice ordinii instaurate la 1815.

La 1848 vom întâlni în revoluția extinsă europeană toate marile curente de gândire politică, ce se vor încetățeni în democrații ca partide aspirând la puterea statală, de la liberali și conservatori la socialiști, inclusiv „stafia” comunistă anunțată prin manifestul publicat atunci de Karl Marx.

Secundul fenomen este cel național, expresie a ideii suveranității etno-naționale, care nu va întârzia să conteste frontierele stabilite la Viena. Solidificarea identității etno-lingvistice și influența tradițiilor istorice de libertate și autogestiune statală au devenit un stimul energetic de adversitate față de ordinea globală de tip imperial. Cu deosebire acest fenomen a luat amploare în cuprinsul imperiilor multinaționale situate în centrul și estul continentului.

Tendința ca aceste două fenomene să se generalizeze și să schimbe ordinea existentă a generat reacția forțelor conservatoare imperiale. În Europa amplitudinea mișcărilor naționale, încă din 1848, din Italia și Germania, nu a putut fi stăvilită și ele vor avea curând succes. Cele din cuprinsul Imperiului Otoman, care nu era component al „concertului de putere”, au fost încurajate de alți actori sistemici, care urmăreau propriile interese de influență sistemică (cazul Principatelor Române, Serbiei, Muntenegrului, Bulgariei). Succesele înregistrate de aceste mișcări naționale au dat și numele întregului secol.

O cale de amortizare a forței ideilor liberale și naționale,

izvorată din chiar logica sistemului westfalian, a fost, pe de altă parte, lansarea noii etape de colonizare, de această dată globală, celei atlantice, inițiate de statele iberice în secolul XV, adăugându-i-se acum „edițiile” africană și indo-pacifică. Construcția în această etapă, până către 1890, a marilor imperii coloniale europene ar fi putut la fel de bine să împrumute alt nume secolului, al „colonialismului” globalizat. Într-o evaluare recentă a achizițiilor coloniale practicate de Franța în secolul XIX, vădind și tabelele pro și contra, se remarcă: „Partizanii și suporterii coloniilor s-au înfruntat în întreg secolul XIX. Franța, lansată în cucerirea Algeriei în 1830, n-a scăpat de aceste polemici. Unii au denunțat crimele, cum a făcut Victor Hugo [...] Alții, în numele ideilor lui Saint-Simon, au considerat că procesul colonizării, condus de savanți, bancheri și industriași, permite a se răspândi tuturor și pretutindeni beneficiile științei, rațiunii și progresului”. După 1870, continuă analiza, colonizarea și-a întărit dimensiunea imperială, întemeiată pe progresul revo-

luției industriale, „zestrea” colonială devenind măsură a prestigiului metropolei imperiale. Actorilor tradiționali, mai ales Franța și Marea Britanie, li s-au adăugat nou veniții: Belgia, Germania, Italia, care acționau în Africa, S.U.A. și Japonia, în Extremul Orient și Oceania, adică unde exista „teren” disponibil. Teoria darwinistă la modă atunci aplicată procesului colonizării l-a echivalat pozitiv cu „civilizarea” popoarelor „înapoiate”, născându-se o altă primejdie sistemică (ideologică și geopolitică) generată de acțiunea binomului „rasă superioară și rasă inferioară”. Urme ale acestui curent de gândire se regăsesc, oricât ar părea de ciudat, și în textele lui Marx și Engels, iar socialiștii au denunțat destul de târziu acest curent de gândire. Abia odată cu Primul Război Mondial, opoziția anticolonială se inițiază și se transformă într-o constantă a secolului XX, deplina înlăturare a colonialismului, perpetuat sub diferite forme, nefiind nici azi atinsă.

Cum s-a putut, în secolul „naționalităților”, să se dezvolte noua etapă imperială a coloni-

zării? Marii actori coloniali ai acestui secol sunt „state-națiune” laolaltă cu posesiunile lor imperiale sau doar metropola justifică această denumire? Întrebări care preocupă și azi, generând o paletă amplă de răspunsuri. În Franța, de pildă, s-a afirmat că ne aflăm în fața unui proces istoric de construcție a „statului-națiune de dimensiuni imperiale”, dar „inovația” nu rezistă scrutării științifice pentru simplul motiv că marile puteri ale vremii, în secolul XIX, dar mai ales în secolul XX și chiar azi, nu pot fi împărțite în două grupuri, unele multinaționale, prin definiție veritabili vectori ai imperialismului, și altul cuprinzând „buni samariteni” ai sistemului.

Putere învinsă în 1815, Franța a trebuit să se supună exigențelor Congresului de la Viena, să-și vadă Capitala ocupată de trupe străine (mai ales rusești), dar nu a încetat să se considere și să fie respectată ca o mare putere. În doar trei ani, Franța a devenit componentă a „concertului de putere”, iar logica sistemului, dar și tradiția imperială i-au impus și după 1815 comportament similar celorlalte mari puteri și deci angajarea deplină în jocul de putere continental și global. Competitorii erau, întâi de toate, Anglia, artizana coaliției învingătoare împotriva lui Napoleon, dar și Rusia, pronunțat înclinată geopolitic să profite de declinul Porții, precum și, tradițional, Austria, interesată mai ales în Italia, unde Parisul avea interese majore. Pe urmele lui Bonaparte, Parisul a încercat extensia în Africa de Nord, fiind foarte dinamic în sprijinirea secesiunii Egiptului în anii '30

Pictură din 1832 înfățișând cheiul Senei

Paradă militară prusacă la Paris, 1871

și '40 ai secolului (eșuată) și subordonând colonial Algeria și Marocul. Competiția Rusiei, în avans spre Strâmtoarea, a apropiat Franța de Anglia, devenite treptat, în fața Sfintei Alianțe (Rusia, Austria și Prusia), aprige partizane ale integrității teritoriale a Porții.

Pentru a-și maximiza șansele în competiția de putere angajată în Europa, Franța a îmbrățișat, paradoxal pentru o monarhie restaurată, atât orientarea liberală, precumpănitor republicană și antimonarhică pe continent, cât și cauza sprijinirii libertății naționale în imperiile multinaționale: Rusia, Austria și bineînțeles Imperiul Otoman, în declin. În ambele fenomene, Franța a devenit curând lider continental, imprimând secolului, datorită greutății puterii sale militare, economice și diplomației foarte versate, dar și unei predominanțe culturale, o evoluție istorică pe aceste coordonate. Parisul a făcut din sprijinul

pentru cauza națională a națiunilor subordonate imperiilor multinaționale – poloneză, română, sârbă, ungară etc. – o predominantă a politicii sale externe, ca vector de atingere a unei poziții dominante în plan european. „Concertul de putere” a devenit scena acestei acțiuni, cazurile polonez și românesc fiind notorii, pentru că ele vizau concomitent cele trei mari imperii multinaționale concurente.

„Renașterea românească” odată cu domniile pământene instalate în 1821 a avut o componentă culturală impresionantă. Publicarea cronicilor vechi și a scriitorilor cu faimă (D. Cantemir) a pus accentul principal, împreună cu Școala Ardeleană de peste munți, pe originea latină a națiunii române, iar punctul de atracție principal în educație al tinerei generații a devenit Parisul, „orașul lumină” al lumii. Nu doar dinspre Principate s-a îndreptat speranța către Paris pentru emanciparea națională – așa cum o vădesc

corespondența și amintirile lui Ion Ghica, student aici și colaborator al ziarelor pariziene în anii '30, așadar când influența Rusiei la București și Iași era impusă prin ocupație militară –, ci și dinspre Franța nu a întârziat o acțiune energetică de apropiere și de sprijin a cauzei românești.

Putem spune, pe urmele unor cercetări în domeniu chiar din secolul XIX, că Franța a... colonizat toate manifestările spiritului românesc cu o energie aproape fără egal în alte părți. Pompiliu Eliade afirma în teza de doctorat susținută la Sorbona în 1898 – cu titlul „Influența franceză asupra spiritului public în România” – că „în provinciile dunărene această influență s-a resimțit cel mai mult și a schimbat cel mai profund vechea stare de lucruri. Ea a influențat pentru o perioadă destul de lungă gândirea și sensibilitățile românești. Este recunoscută în toate manifestările spiritului românesc, în politică și în legislație, în literatură, precum și în concepția administrativă sau în viața socială. Însăși educația [...] s-a impregnat cu idei franceze și vom vedea cu uimire că, în cursul acestui secol [s.n.], învățământul francez a fost în mai multe rânduri aproape importat în toate părțile României și a înlăturat complet învățământul indigen”.

În „concertul de putere” contradicția între marile puteri europene etala o ostilitate puternică dominantă, dar greu perceptibilă, între Franța și Anglia, Londra văzând Parisul ca principala primejdie la adresa hegemoniei sale în Europa. Această tușă de fond a geopoliticii vremii – competiția între Anglia și Franța pentru

întâietate – poate părea absurdă unui observator nevizat, fiind evidentă cooperarea dintre ele, mai ales în stoparea marșului hegemonic al Rusiei spre Sud. Dar această realitate geopolitică a ieșit în evidență cel mai bine – fiind precedente în 1840 sau 1855 – odată cu războiul franco-prusian din 1870–1871. Atunci politicienii britanici și-au manifestat public simpatia lor, pe considerentul că apariția Germaniei unificate va fi o piedică în calea puterii franceze. Istoriografia recentă consacrată perioadei confirmă că „oamenii de stat britanici, indiferent de afilierea de partid, doreau sincer emergența unei puteri germane capabile să țină în frâu planurile ambițioase ale Franței și Rusiei” în Europa. Cu alte cuvinte, ca o veritabilă ironie a istoriei, Londra a încurajat crearea unui stat german, ca obstacol al puterii franceze, dar care în secolul XX, în două războaie mondiale, va încerca să pună capăt hegemoniei globale anglo-saxone.

În Estul Europei, Franța nu a întârziat, după Viena 1815, să identifice eventuale puncte de sprijin pentru planurile sale geopolitice, utilizând pârgia eliberării naționale, mai ales în cazurile românesc și polonez. Cel dintâi care a documentat serios rolul uriaș al Franței în construcția României moderne a fost D.A. Sturdza, avantajat de la începutul anilor '80 ai secolului și de faptul de a fi fost unul dintre liderii politici importanți la București. Într-o comunicare prezentată la Academia Română în 1911, el desprinde strategia Guvernului francez în timpul preliminarilor Congresului de la Paris (1856): „Cercetările Guvernului francez [...] au în-

ceput imediat. Arhivele sale au scos la lumină o corespondență a unui publicist francez – Du Bois le Comte – care a călătorit în Principate în 1834 și care arăta [într-o relatare/raport diplomatic – n.n.] «Situățiunea, politică a Principatelor Române, dorințele locuitorilor privitoare la viitorul țării lor». Unirea celor două Principate Române era evaluată de emisarul francez ca dorința principală a responsabililor politici și categoriilor sociale în ambele provincii. De altfel, N. Iorga menționează că în acești ani '30 se formează un veritabil „partid francez” în Principate, iar diplomații Franței acreditați la București adaugă, în rapoartele lor, „românilor” din țările extracarpate și pe cei din Bucovina, Basarabia și Transilvania, evidențiind capitalul lor demografic și avansând posibilitatea unui „rege al Daciei”, care să fie un român.

Când contele Du Bois vizita în 1834 Bucureștii și Iașii, iar la Paris apăreau cărți consacrate Principatelor și întregii națiuni române, de la Nistru la Tisa (F. Colson, 1839; Gustave Oelsner, 1840; J.A. Vaillant, 1832, 1836, 1839), Principatele erau sub ocupație rusă, iar sub privegherea țarului erau elaborate Regulamentele Organice, care menționau expres și ele această dorință de unire a Munteniei și Moldovei. Dar tot în acea perioadă este consemnată existența unor societăți secrete în ambele țări, organizate după model francmasonic francez și sub imboldul unor intelectuali din Franța, refugiați sau angajați ca profesori (J.A. Vaillant), iar în 1840 a fost descoperită și anchetată de oficialitatea munteană o tentativă de puci („urzire crimi-

nală”) pentru răsturnarea puterii la București și schimbarea ordinii existente, așadar și a protectoratului rus. „Mișcarea”, soldată cu arestări și condamnări ale participanților, între care mulți vor fi viitori lideri pașoptiști (Nicolae Bălcescu, Cezar Bolliac, Eftimie Murgu, Marin Serghiescu, C. Telegescu), a anunțat Revoluția de la 1848. Știrea „urzirii criminale”, desfășurarea procesului și pedepsele date au provocat o frecventă menționare în presa europeană, iar consulii străini din capitalele Țărilor Române și-au informat pe larg guvernele. Dosarul românesc sporea în relevanță europeană.

Franța a fost așadar marea putere care și-a însușit dezideratele naționale și liberale românești, știute la Paris deja în 1834, și a procedat în consecință în două mari tulburări de schimbare a Europei, care au pus în cumpănă viabilitatea existenței marilor imperii multinaționale, cu deosebire rus și austriac. În 1848, cu ocazia revoluției europene, liderii pașoptiști au găsit în elita republicană franceză un sprijin de nădejde pentru continuarea acțiunilor pentru Unirea și emanciparea României. Iar cu ocazia preliminarilor Congresului de Pace din 1856, la finele Războiului Crimeii – cea dintâi ocazie favorabilă pentru noua organizare geopolitică în Estul Europei –, prin acțiuni utile până la Unirea din 1859 și crearea României, Franța a fost principala pavăză externă a intereselor românești, prestigiul și forța ei, precum și cooperarea autohtonă asigurând succesul istoric de etapă, dar ireversibil, al proiectului național.

(Va urma)

În iulie 2025 a avut loc cea de-a XVI-a ediție a Congresului Internațional de Istorie Socială și Economică Otomană (ICOSEH). Evenimentul a fost organizat la București sub egida International Association of Ottoman Social and Economic History (IAOSEH) și a Centrului de Studii Turce (CST) din cadrul Facultății de Istorie – Universitatea din București, în colaborare cu Asociația Alumni Istorie UB și cu sprijinul Universității din București și al Facultății de Istorie. În cadrul acestui eveniment l-am cunoscut pe Tobin Johnson, doctorand al University of Maryland (S.U.A.), care ne-a încredințat spre publicare textul ce urmează.

FEMEILE RĂZBOINICE ÎN SCRIERILE EPICE OTOMANE

TOBIN JOHNSON

(University of Maryland, S.U.A.)

Soția perfectă, după spusele războinicului turc fictiv Kan Turali, avea anumite aptitudini: putea să încalceze calul mai repede decât bărbatul ei, iar apoi ucidea un vrăjmaș și se întorcea cu capul acestuia ca să-și dovedească fapta. Dar atunci când Kan Turali s-a căsătorit cu o astfel de femeie, războinica Seljen, s-a simțit amenințat de forța soției sale: ce s-ar face dacă ea l-ar face de râs, lăudându-se cum i-a salvat viața? Kan Turali s-a hotărât să evite așa ceva ucigându-și mireasa, iar Seljen a încercat să-l potolească cu vorba. Un bărbat, i-a spus ea, este un leu care se poate lăuda, dar o femeie care se laudă doar se face de rușine, căci așa nu s-ar preface în bărbat.

Femeie călare, miniatură otomană din 1595

Seljen și Kan Turali sunt personaje din opera epică otomană *Cartea lui Dede Korkut*, scrisă în veacul al XVI-lea. Scrierile epice turcești, povești lungi pline de fapte eroice, magie, miracole și multe drame de familie, au apărut cu sute de ani înainte. Genul este influențat de scrierile epice arabe mai vechi, precum și de alte scrieri populare în limbile turcă, arabă sau persană. Aceste povești populare, considerate imorale și frivole uneori, erau relatate atât de povestitori profesioniști, cât și de oameni obișnuiți în cafenele, pe străzi și în

locuințele lor în lumea islamică medievală. Unele personaje și evenimente de bază puteau fi repetate vreme de sute de ani, însă aspectele lumii și detaliile ce declanșau acțiunea din aceste povești se schimbau în funcție de dorințele și așteptările audiențelor. Unele dintre aceste povești au rămas populare până în ziua de astăzi, însă, pentru a analiza formele lor incipiente, cercetătorii trebuie să se folosească de manuscrise vechi, unde au fost culese poveștile spuse într-un anumit moment și într-un anumit loc.

Adam și Eva și copiii lor, care, în Islam, au avut 13 cupluri de gemeni, fiecare frate căsătorindu-se apoi cu geamăna sa, miniatură din opera genealogică otomană Zubdat al-Tawarikh, 1583 (stânga); „Laila și Majnun la școală”, un cuplu aidoma lui Romeo și Julieta, s-au cunoscut și s-au îndrăgostit la școală, miniatură iraniană, 1524 – 1525 (centru); Meddah (povestitor) într-o cafenea otomană

BĂRBAȚI CU VĂL ȘI FEMEI CU SĂBII

Deși îi pot surprinde pe mulți cititori moderni, femeile războinice erau personaje des întâlnite încă de la începuturile scrierilor epice arăbești, cu 1.000 de ani înainte de Seljen. Modul în care au fost prezentate aceste femei războinice varia de la o scriere la alta, după cum a demonstrat istoricul olandez Remke Kruk (n. 1942). O scriere putea să prezinte femei neajutorate care se prefac a fi războinice, dar sunt prea slabe ca să se bată cu bărbații – de exemplu în *Povestea prințului Hamza*; altele, precum *Epopeea lui Dhat al-Himma*, înfățișează femei erou, în postura de conducătoare ale armatelor islamice.

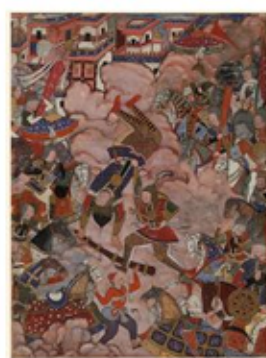
Dacă vom compara femeile din *Cartea lui Dede Korkut* cu cele dintr-o altă scriere epică otomană, *Battalname*, observăm câteva asemănări. În ambele scrieri, femeile, precum bărbații, sunt puternice și active fizic, călăresc prin țară, coboară alte personaje peste ziduri folosindu-se de frânghii și săvârșesc alte fapte asemănătoare. Se oferă voluntare pentru misiuni periculoase și adesea au săbii și poartă armură. În același timp, în ambele scrieri avem

tinere bărbați deosebit de frumoși care poartă văl ca să-și ascundă fețele. În orice caz, nu există o ambiguitate a genurilor, personajele nu își ascund această caracteristică. Atât bărbații, cât și femeile, sunt prezentați întotdeauna în raport cu familiile lor: un personaj este fiul sau fiica, respectiv soțul sau soția altcuiva.

Și bărbații, și femeile din aceste povești sunt, în primul rând, membrii familiilor lor, pe care de obicei și le sprijină, însă nu au poziții egale. Membrii familiilor se ceartă adesea atunci când femeile amenință mândria bărbaților, precum în cazul lui Kan Turali și Seljen. În *Battalname*, uneori apar situații amuzante. Într-o poveste, personajul principal Battal se ceartă cu soția lui, Gul-Andam, căreia i se pare că soțul a dăruit prea mult din prada pe care a dobândit-o în luptă. Battal se simte jignit de ce-i spune nevasta și îi zice că o să-și ia o a doua soție ca să o învețe minte. Însă Gul-Andam îi răspunde că el a ajuns atât de sărac, încât o să fie refuzat! Gul-Andam are dreptate, însă Battal câștigă cearta atunci când se hotărăște să plece ca să dobândească bogății, iar în lipsa lui, orașul lor nu se mai poate apăra.

În alte situații din *Battalname*, aceste conflicte

Fragment dintr-un manuscris vechi al Battalname (stânga); scene din Povestea prințului Hamza; un spion aduce pe furiș o femeie într-un oraș și o bătălie; miniaturi indiene din 1570

provoacă drame. Un episod de la începutul operei vorbește de verișoara lui Battal, prima lui soție, Zaynab, care moare mai târziu în poveste. Zaynab își dorește să îl însoțească la război, însă Battal refuză, spunând că nu s-ar cuveni să fie prezentă. Zaynab i se alătură fără permisiunea lui, spunând că nu poate trăi separat de el. Ea este singura persoană suficient de atentă ca să vadă un prizonier care fuge, însă același prizonier o ia ostatecă, iar ea se supune neajutorată. Ulterior, Zaynab, Battal și alte două personaje înving împreună o întreagă armată bizantină, ceea ce validează astfel abilitățile de războinic ale femeii.

Femeie războinic musulmană, miniatură indiană

DE TEAMĂ A ȚINUT UN DISCURS

Au loc episoade asemănătoare în *Cartea lui Dede Korkut*, însă, dacă în *Battalname* aceste incidente au rolul de a declanșa acțiunea, *Cartea lui Dede Korkut* dramatizează probleme morale, având un narator partizan și mai multe predici ale unor personaje lezate. Un exemplu este soția lui Dirse Han, care nu are nume în relatare. Dirse Han este făcut de rușine în public fiindcă nu are copii, iar când se întoarce acasă, își amenință soția cu moartea. Ea răspunde certându-l și cerându-i să săvârșească fapte de caritate, pentru a-L mulțumi pe Dumnezeu. După ce Dirse Han urmează sfatul soției, cuplul are un fiu, Bugach Han. Însă Dirse Han nu și-a învățat lecția și mai târziu, fiind păcălit, încearcă să îl omoare pe Bugach. Soția trebuie să își apere copilul de soț. Ea călărește ca să-l salveze când este rănit și îl ajută să își plănuiască replica. Atunci când Kan Turali se hotărăște să își omoare

soția, Seljen, ea se apără după ce ține o predică despre gestul de trădare pe care l-a săvârșit bărbatul. Cei doi sunt de acord să se lupte, iar atunci când Kan Turali îi acordă lui Seljen dreptul de a trage prima cu arcul, ea îl păcălește, scoțându-și vârful săgeții și sperându-l în așa hal, încât el ține un discurs dramatic despre iertare. În *Cartea lui Dede Korkut*, personajele feminine de obicei

obțin dreptatea, nu doar mulțumită propriilor fapte, dar și din partea naratorului.

Cum de aceste două opere înfățișează genul în moduri asemănătoare, dar conflictele dintre genuri în moduri diferite? Nu putem ști sigur, dar putem ghici. Formele scrise ale poveștilor epice au fost produse în orașe, cel mai adesea nu în zone de război sau în spațiul nomad din Asia Centrală. Manuscrisele scrierilor turcești s-au înmulțit mai ales după ce Imperiul Otoman a ajuns să domine majoritatea Balcanilor și a Orientului Mijlociu, când războiul nu mai era un fenomen cotidian. Așadar, audienței i se păreau interesante descrierile războinicilor – fie bărbați, fie femei – din mari bătălii sau aventuri eroice întocmai pentru că nu reprezentau viața de zi cu zi.

UN LEU, LA RÂNDUL EI

În schimb, munca grea, colaborarea dintre membrii familiei pentru a supraviețui și certurile din familie ar fi fost fenomene obișnuite pentru oamenii de rând din orașe, care ascultau scrierile epice. Spălatul rufelor, căratul apei și alte îndeletniciri de acest fel erau munci apăsătoare, dificile și mereu necesare în aceste orașe medievale, iar adesea erau sarcina femeilor. Registrele curților de judecată au consemnat cum puteau apărea dispute serioase între membrii familiei, uneori chiar violente. Ele

Miniaturi din lucrarea Varka și Golşah, scriere epică turcească din secolul al XIII-lea: Golşah (dreapta), deghizată în bărbat, încearcă să-și salveze soțul, Varka, luat prizonier...

... și scena în care Golşah îl ucide cu lancea pe cel care l-a răpit pe Varka

demonstrează că și femeile, la fel ca bărbații, munceau pentru o plată și putea fi nevoie de veniturile ambilor soți pentru a trăi – cu toate că femeile erau de obicei plătite mult mai prost. Bătăliile fantastice, animalele cuvântătoare și vrăjile poate că erau străine – însă viața în familie din aceste scrieri epice reflecta traiul de zi cu zi al celor care le ascultau.

Să revenim asupra diferențelor dintre cele două scrieri. În primul rând, *Battalname* a fost o poveste epică mai populară, fiind cunoscute cel puțin 18 manuscrise date înainte de 1800, în vreme ce *Cartea lui Dede Korkut* apare doar în două exemplare din veacul al XVI-lea și într-o copie descoperită recent, de secol XVII sau XVIII. Poate că faptul acesta reflectă gusturile celor cărora li se citeau.

Însă diferența de un secol dintre exemplarele timpurii pe care le-am enunțat poate fi și ea importantă. Ediția *Battalname* este bazată pe un manuscris din secolul al XV-lea, cu un veac înainte de cele două manuscrise ale *Cărții lui Dede Korkut*. Rolul femeii în societate s-a schimbat și a devenit subiectul unor conflicte politice în secolul al XVI-lea. Noile coduri de legi din Imperiul Otoman presupuneau mai puține motive pentru care femeile puteau fi prezente în public, dar pedepseau mai aspru violul și hărțuirea

sexuală decât adulterul sau cochetatul consensual. A izbucnit o bătălie legală atunci când autoritățile religioase au interzis accesul femeilor în Marea Moschee din Mecca pe timpul nopții, iar femeile locale au susținut că interdicția nu era legitimă. În cele din urmă, femeile au câștigat, iar interdicția a fost înlăturată. Atunci când autoritățile otomane se îngrijorau că populația šiită le sprijinea adversarul politic, Iranul dinastiei Safavide, au cercetat-o pentru erezie; un semn al acestei erezii era faptul că femeile se adunau în secret alături de bărbați.

Este greu de spus dacă rolul femeii a devenit mai restricționat, mai liber sau a rămas la fel de-a lungul secolului, păreriile istoricilor fiind împărțite – însă este cert că devenise un motiv de conflict. Probabil că au existat schimbări la nivel local, probabil pe termen scurt, drepturile legale ale femeilor fiind restrânse și apoi extinse la loc. Uneori, femeile câștigau, precum Seljen din *Cartea lui Dede Korkut*, care dobândește victoria atunci când soțul îi spune că nu ar putea niciodată să o ucidă – și că și ea, la rândul ei, este un leu.

**În românește de
Andrei OPREA**

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 decembrie 2025, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an la revista **Magazin istoric**.

**– Unde a descins Agabekov atunci când a sosit la București
în seara zilei de 25 decembrie 1931?**

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din septembrie 2025 este:

„portugheză“

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **domnul Dumitru Ceascai**, din **Brașov**, jud. **Brașov**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2026.

Nu luăm în considerare răspunsurile trimise pe Facebook și pe e-mail fără numele celui care trimite și care nu indică adresa.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sector 5, București

E-mailul nostru: **mistoric@gmail.com**

Continuă amintirile începute în numărul trecut al revistei.

CONSTANȚA SUB OCUPAȚIE SOVIETICĂ, PRIN OCHII UNUI COPIL

MARINA NEGRILĂ

Orașul forfotea de miliție și trupe sovietice, de aceea cred că rata criminalității era foarte mică. Mașinile erau ca și inexistente, poate doar cele militare, utilitare și autobuze pentru transportul în comun al populației. Pe străzi circulau simpaticele șarete trase de măgăruși și conduse de tătari.

Cazinoul din Constanța, la scurtă vreme după inaugurare

Mama avea încredere să mă plimb cu verișoara mea în parcul de vis-à-vis de locuința noastră, doi copii, eu mai puțin de 5 ani, iar ea mai puțin de 14 ani. Ea era destul de temerară și mergeam mai mult decât știa mama. Într-o zi am ajuns pe faleză și, nu știu cum, deodată eram amândouă pe digul de lângă Cazinoul din Constanța (pe vremea aceea era un dig care înainta în mare chiar lângă Cazinou). Era drum destul de lung față de unde locuiam noi. Fiind zonă de frontieră, digul de lângă Cazinou era păzit de

grăniceri, care ne-au „arestat” imediat și ne-au dus la Secția de Miliție. Acolo ne-au „interogat” și au aflat cine eram. Astfel că tatăl meu a fost chemat telefonic să vină să ne „recupereze”. Pare ridicolă întâmplarea, dar desigur că de atunci nu am mai ieșit singure.

UN FLUTURE LA CAZINOU DIN CONSTANȚA

O altă întâmplare când i-a sărit mamei mele inima din loc.

Era într-o dimineață din vara lui 1952, iar verișoara Rodica era la noi în vacanță. Cineva, un coleg de școală din București, a strigat-o la geam, anunțând-o că la alimentara din colț se vinde unt și coada abia s-a format. Era devreme, dimineața, iar Rodica, luându-mă și pe mine cu ea, a hotărât să mergem repede la coadă ca să mai apucăm câte un pachet de unt, fiecare. Mama credea că suntem amândouă în camera noastră, dormind. Trecuse ceva timp peste ora obișnuită de sculare și mama a venit să ne trezească, dar a

găsit paturile goale... Noroc că la foarte puțin timp am apărut amândouă, victorioase și mândre, cu câte un pachet de unt.

Țin minte, de asemenea, zona unde locuia personalul militar rus. Era un cartier frumos, cu vile, de la Piața Ovidiu în jos, către mare. Era situat deasupra falezei cu Cazinoul. Ocupanții sovietici aveau și magazinele lor speciale, nu era voie să pășim prin apropierea acelui cartier, străzile lor erau închise pentru accesul oamenilor obișnuiți, ne uitam doar de la depărtare. Noi stăteam la cozi mari pentru orice alimente, dar aveam mult noroc cu piața și hala de pește, care se găseau în apropierea locuinței noastre. Era așa o bogăție și diversitate de pește, cum nu am mai văzut de atunci. Iar cei din familia noastră am fost norocoși că ne plăcea peștele, așa că nu am simțit lipsurile. Icrele de crap și știucă se găseau din abundență și erau păstrate la toate magazinele alimentare în butoaie mari, iar icrele roșii, numite de Manciu, erau păstrate în ligheane, chiar pe tejghea în magazinele mai mici. Ce gustoși erau guvizii prăjiți întregi, calcanul era și acesta bun (calcanul așa cum îl țin eu minte din Constanța nu se potrivește complet cu niciunul dintre peștii la care mă uit pe internet; acela avea, în afară de ghimpii de pe partea dorsală, și o formă mult mai rotunjită).

Câteva cuvinte despre Cazinoul din Constanța. Acesta mi-a rămas puternic întipărit în amintirile mele de copil, eu având

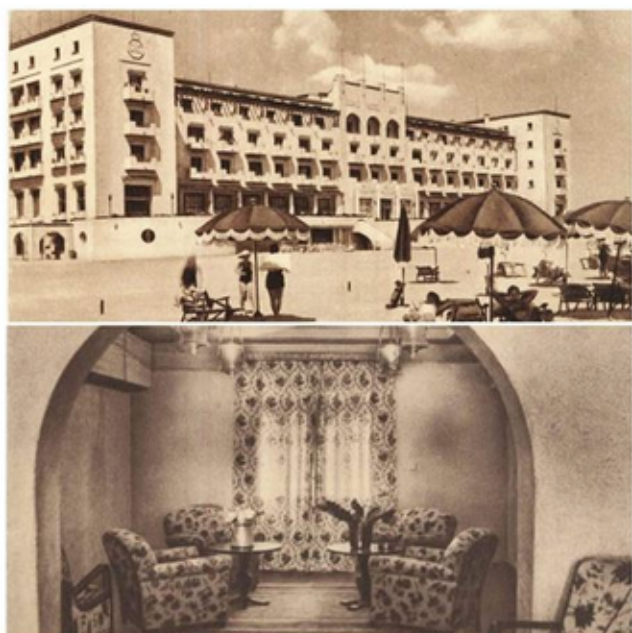
privilegiul de a participa la evenimentul serbării de iarnă din 1954 – 1955, organizată pentru copii în interiorul Cazinoului.

A fost proiectat în stil Art Nouveau de arhitectul român Daniel Renard (1871 – 1954). Construcția a fost inaugurată la 15 august 1910, în prezența principelui Ferdinand. La momentul terminării, frumoasa construcție, simbol al Constanței, a fost declarată de presă și diverse personalități ale vremii ca fiind o monstruoasă și cu prea multe zorzoane. Avea un mare hol de intrare și o scară majestuoasă, era dotat cu săli de joc și sală de spectacole și cu toate dependențele necesare. În timpul celor două războaie Cazinoul a avut diferite destinații. În 1916 a fost folosit de Crucea Roșie ca spital de campanie și a fost lovit de schije, dar în 1917 revine iarăși la funcția inițială. În 1934 arhitectul Renard face

reparațiile necesare. Din 1941 este folosit pentru cazarea trupelor germane, timp în care a fost puternic bombardat. Începând cu anul 1948, sub comuniști, devine Casă de Cultură a Sindicatelor, iar în 1951 este restaurat cu ajutorul deținuților politici. Cred că în iarna 1954 – 1955, când am fost eu în interiorul Cazinoului, restaurarea nu fusese terminată. Am participat atunci la concursul costumelor, care a avut loc la sfârșitul lui decembrie 1954 sau începutul lui ianuarie 1955. Mama, cu ingeniozitatea ei, îmi confecționase un frumos costum de fluture. Era de culoare alb cu galben din organdy sau organza (un material textil semi-transparent și delicat, din bumbac și/sau mătase, folosit pentru rochiile la fete), o rochiță vaporosă cu volane și aripi de fluture; aripile erau confecționate dintr-un cadru din sârmă groasă îmbrăcat cu același material ca și rochia și erau împodobite cu ornamente strălucitoare din globuri aurii și argintii pisate. Aripile erau atașate de umeri și spatele meu cu șireturi, care mergeau pe sub rochie. Țin minte că, împreună cu toți concurenții, am defilat prin fața juriului. Nu este de mirare că am luat Premiul I la concursul costumelor, iar meritul a fost în totalitate al mamei mele; cu toată sărăcia și lipsurile de atunci, ea a găsit mijloacele de a-mi confecționa costumul acela deosebit. Pentru obținerea premiului întâi am fost gratificată de către juriu cu o carte al cărui titlu nu-l mai țin

Statuia lui Ovidiu

*Grand Hotel Rex
și elegatele sale interioare*

mente, dar care era scrisă de un autor sovietic.

CEL MAI LUXOS HOTEL DIN BALCANI

Pentru oaspeții Cazinoului a fost construit Hotelul Palace, operă a arhitectului francez E.P. Goue, inaugurat în iulie 1914. Se află cam la 500 m nord de Cazinou, tot pe peninsulă, pe malul mării, în zona unde este acum Portul Turistic Tomis. Proprietarul hotelului era baronul Edgar de Marçay, unul dintre acționarii Cazinoului din Monte Carlo. Hotelul a fost conceput în formă de H, cu patru etaje pe fațada dinspre stradă și șase etaje pe fațada dinspre mare. A avut inițial 250 de camere, fiecare cu baie proprie. Am menționat Hotelul Palace, pentru că și această clădire, după 23 august 1944,

a fost rechiziționată pentru a găzdui trupele sovietice de ocupație. A devenit vacantă după 1958, când trupele sovietice au părăsit Constanța. Ea a fost transformată în imobil de locuit și s-a degradat. Abia în 1972 a fost renovată și redată circuitului hotelier.

În perioada cât am locuit în Constanța, eu nu-mi aduc aminte să fi mers mai departe de Cazinou, spre nord pe faleză, unde este actualul port turistic Tomis și hotelul de care am amintit. Probabil că nu ni se dădea acces în acea zonă din cauza trupelor sovietice încartiruite în clădirile de acolo. În schimb, la sud-vest de Cazinou, tot pe faleză, la limita care ne era accesibilă nouă, oamenilor obișnuiți, era un local-terasă numit Vraja Mării, unde cred că am fost de câteva ori cu părinții mei. După această grădină-restaurant începea portul

Constanța, desigur interzis publicului.

Un loc deosebit de iubit de mine mai era Piața Ovidiu, cu statuia poetului roman chiar în mijloc, atât de trist de soarta sa de ostracizat pe malul Mării Negre (între anii 8 – 17). Știam povestea lui de la mama, iar epitaful pe care și l-a scris și care era încrustat pe o placă din marmură la poalele statuii îl știam pe de rost încă dinainte de a merge la școală. Ceea ce nu știam atunci era motivul pentru care a fost comandată această statuie sculptorului Ettore Ferrari și amplasată în piața din centrul vechi al orașului Constanța în 1887, la zece ani după terminarea Războiului de Independență. Dobrogea intra-se în componența României. Comandarea și amplasarea statuii poetului Publius Ovidius Naso în Constanța, vechiul Tomis roman, constituie un simbol al latinității românilor. Astfel se voia legitimată apartenența Dobrogei la România. Statuia a devenit emblematică pentru oraș.

În Piața Ovidiu era capătul de linie al autobuzelor care făceau cursa Constanța – Mamaia. Ca să prindem un autobuz mai puțin aglomerat și să avem loc pe scaun, mergeam cu mama la Piața Ovidiu și așteptam acolo autobuzul. Mi-aduc aminte că erau două tipuri de autobuze care făceau această cursă: autobuze SKODA (de fabricație cehă), ceva mai vechi și mai puțin confortabile, și autobuze mai noi, de fabricație sovietică, numite ZIS.

În Mamaia mergeam cu autobuzul până la fostul Grand Hotel Rex, cunoscut în acea perioadă sub denumirea de

Casa de Odihnă 1 Mai. Plaja era chiar în fața hotelului, iar în mare, nu departe de mal, era construit un tobogan. Eu eram prea mică pentru a-l folosi, dar avea mare succes printre tineri. Construit între 1936 – 1938, Grand Hotel Rex era considerat cel mai luxos hotel din Balcani. A fost rechiziționat de ocupații sovietici în vara lui 1945 și folosit ca rezidență pentru comandanții Armatei Roșii, până la retragerea lor în 1958.

FILME FRUMOASE

Chiar vis-à-vis de Secția L8 Constanța, între strada Scarlat Vârnăv și Bulevardul Tomis (cred că se numea Bulevardul I.V. Stalin în perioada cât am locuit noi în Constanța), se afla parcul Maxim Gorki, frumos amenajat cu un bazin și o fântână artiziană în mijloc. În apropierea bazinului era și un chioșc pentru fanfară, căci obiceiul era ca în serile de vară să cânte fanfara. În partea nordică a parcului era amplasat un cinematograful în aer liber, cu același nume, iar spectacolele începeau după apusul soarelui. Asta însemna cam 20.30 – 21.00, pe când eu, copil fiind, eram deja în pat. Totuși mergeam cu părinții la unele filme care-i interesau pe ei sau la filme pentru copii. Țin minte că la unele filme pentru adulți adormeam în brațele unuia dintre părinți, dar era ușor să mă transporte până vis-à-vis, acasă, la terminarea filmului. Cum fiecare film rula câte o săptămână, în următoarele zile rămâneam mult timp trează în pat și ascultam textul, pe care-l recunoșteam ca fiind în franceză, germană, rusă, limbi în care aveam deja unele cunoș-

tințe. Cred că încă de pe atunci am făcut progrese la învățarea respectivelor limbi străine. Țin minte un film rusesc despre plecarea în călătorie a unor copii împreună cu animalele lor: motanul, câinele Cijik, cocoșul Petia, maimuța, papagalul. Pot recita și acum textul cântecului pe care-l cântau copiii la plecarea în voiaj. Câteva dintre filmele pe care le-am vizionat cu părinții la acel cinematograful au fost: „O noapte la Veneția“, după opereta cu același nume și muzica lui Johann Strauss, realizat în 1953 – a fost o comedie muzicală delicioasă; „Ali Baba și cei 40 de hoți“ și „Inamicul public Nr. 1“, cu Fernandel; filmul britanic adaptat în 1946 după romanul lui Charles Dickens „Marile Speranțe“. Am să menționez și ecranizările rusești ale unor spectacole de operă și de balet celebre, pe muzică de compozitori ruși. Mergeam cu mama la un cinematograful de pe strada Mangaliei, cred că se numea Cinema Progresul, unde, prin anii 1953 – 1954, am vizionat filme rusești foarte bine realizate, cu cântăreți de renume mondial și balerini celebri. Îmi amintesc de filmele: „Boris

Godunov“ (compozitor Modest Musorgski), „Ivan Susanin sau O viață pentru țară“ (compozitor Mihail Glinka, cu celebrul bas Șaliapin în rolul lui Ivan Susanin), „Sadko“ (compozitor Nikolai Rimski-Korsakov), „Rusalka“ (compozitor Antonin Dvorak). Apoi un film numit „Stele ale baletului rus“, care a inclus baletul „Fântâna din Bahcisarai“ (muzica Boris Asafiev, cu balerinele Galina Ulanova și Maia Plisețkaia), fragmente din baletul „Lacul Lebedelor“ (cu Galina Ulanova, compozitor Piotr Ceaikovski), baletul „Flăcările Parisului“ (compozitor Asafiev).

IARNA LUI 1954

Fără legătură cu ocupația sovietică a Constanței, am să amintesc despre teribila iarnă a lui 1954, mai precis de viscozele care au înghețat țara și au acoperit-o cu zăpadă, în luna februarie. Cum eu nu eram încă copil de școală, în acea perioadă eram la București, cu mama, în vizită la mătușa și bunica mea maternă. Ele locuiau în apartamentul mătușii Ira, pe strada Gh. Barițiu, la

Vechea gară din Constanța

două stații de tramvai de Gara de Nord. Acolo eram binevenite oricând, iar în acel început de februarie, era și tata cu noi, își luase câteva zile de vacanță. La începutul lui februarie 1954 s-a pornit un viscol puternic și în scurtă vreme s-au făcut nămeți de zăpadă. Imediat ce și-a dat seama de dificultatea situației și implicațiile asupra transporturilor, tatăl meu a plecat către Ministerul Transporturilor, de lângă Gara de Nord, desigur pe jos, printre nămeții care creșteau continuu. Ajuns la minister, tata s-a pus la dispoziția superiorilor săi, care l-au trimis pe un tren având câteva vagoane de dormit pentru lucrători și a cărui locomotivă era prevăzută cu plug de zăpadă, pentru a deszăpezi linia București – Constanța. Pe mama a anunțat-o telefonic de ceea ce s-a angajat să facă și a plecat către Constanța. Undeva pe parcurs, poate că la Ciulnița, sau Fetești, nu mai țin minte precis, s-a întâlnit cu trenul cu plug de zăpadă care venea din nord, de la Iași. Au ieșit din locomotive ca să se salute și tata a constatat că cel ce conducea operațiunea de la Iași era vărul său, inginerul Ilie Alămov, șef de Serviciu la Direcția Regională C.F.R. Iași. Și-au strâns mâinile, și-au povestit peripețiile prin care trecuseră, apoi fiecare a plecat mai departe să-și îndeplinească misiunea. La Constanța a ajuns abia peste o săptămână, atât de greu era de înaintat prin troienele de 4 – 5 m de zăpadă care acopereau linia. La Constanța vremea era mai caldă, cu foarte

*Se lucrează la deszăpezirea căii ferate
(sursa: Ziua de Constanța)*

puțină zăpadă, însă cu vânturi mari, mai ales în Piața Ovidiu. Acolo vântul era așa puternic, încât cei care voiau să traverseze piața erau duși de vânt dintr-o parte în cealaltă, alunecând pe gheața formată. Se pare că în acel an marea a înghețat pe o distanță de aproximativ 1 km de la țărm către larg. Locuitorii mai vechi ai Constanței nu-și aminteau să mai fi văzut vreodată un astfel de fenomen; ei povesteau că atunci marea a înghețat cu valurile vizibil proeminente, foarte spectaculos. Tata nu a mai văzut cu proprii săi ochi fenomenul, când a ajuns el la Constanța înghețul trecuse deja.

Mama și cu mine ne-am întors acasă abia spre sfârșitul lunii februarie, când transportul către Constanța a intrat în normal.

În anul 1954 se produc unele schimbări la Secția L8 Constanța, în urma cărora aceasta își pierde din importanță. Tatăl meu își roagă superiorii să fie mutat la București sau într-unul dintre orașele apropiate (Ploiești, Pitești).

În iulie 1955 se produce un accident de cale ferată

la Coțofeni, pe linia Craiova – Filiași, unde deraiază un vagon dintr-un tren accelerat, din cauza stării necorespunzătoare a liniei. Din ordinul ministrului Transporturilor, tata a fost detașat în luna august 1955 la conducerea Secției L6 Craiova, iar în luna octombrie 1955 este mutat la această secție cu funcția de șef de secție.

Mi-aduc aminte foarte

bine discuțiile pe care le-am auzit atunci în familie. Se pare că ministrul Transporturilor îl ținea minte apreciativ pe tata încă de pe când condusesese ancheta pentru un accident ce avusese loc pe linia de sub îngrijirea Secției L8 Constanța. Parcă acel accident fusese pe la Mangalia și avusese loc cu unu sau doi ani în urmă. Ministrul le-a spus subalternilor: „Să mi-l aduceți pe băiatul acela!“ Astfel a ajuns tata să conducă ancheta accidentului din anul 1955 de pe linia ferată aferentă Secției L6 Craiova. Câteva luni mai târziu, ne-am mutat și noi, familia lui, la Craiova, unde voi urma clasele primare 2 – 4, clasele de școală medie 5 – 7 și liceul la Colegiul Național Nicolae Bălcescu, care din 1997 a revenit la denumirea inițială de Colegiul Național Carol I.

Ca și stațiunea de munte Sinaia, orașul port Constanța, „Constanțica mea“, cum am numit-o cu multă afecțiune după mutarea la Craiova, îmi va rămâne întipărită în memorie, ca fiind o perioadă a copilăriei mele fericite, alături de părinți. ■

PINACOTECA MUNICIPIULUI BUCUREȘTI ÎN JOCUL INTERESELOR ȘI AȘTEPTAREA PRIORITĂȚILOR

ADRIAN MAJURU

Marile metropole găzduiesc o galerie care le reprezintă, organizată sub forma unui muzeu integrat dedicat artelor și interesului pentru artă din perspectivă locală și regională. Aceste muzee, configurate pe această perspectivă, se numesc pinacoteci. Ele includ desigur și piese de artă din felurite epoci istorice și culturi, care aparțin altor zone de referință istorică și culturală, dar care au ajuns să fie expuse în urma donațiilor de colecții particulare oferite pinacotecilor. Așadar, într-o pinacotecă vom întâlni și obiecte de artă care pot veni din toate regiunile culturale ale unui continent, de pildă, și aceasta datorită interesului avut de colecționarii locali în decursul timpului; colecționari care și-au oferit într-un final comunităților din care făceau parte colecțiile pentru a fi expuse publicului într-o pinacotecă. Așa s-a întâmplat și la București, în 1933.

Palatul Dacia-România, ...

Cuvântul pinacotecă vine din greacă, de la *pinax* (tablă pictată) și *theke* (loc de păstrare). Spre deosebire de muzeu, care adună colecții diverse, sau galerie, care are un caracter mai fluid, pinacoteca se concentrează asupra picturii, păstrând și expunând opere ce definesc gustul, memoria și identitatea unei comunități.

Pinacoteca nu e doar un spațiu în care tablourile sunt aliniate pe pereți. Ea este, în esență, o punte între trecut și prezent: conservă moștenirea artistică, dar în același timp educă, formează sensibilități și deschide orizonturi culturale. În marile orașe ale lumii, pinacotecile au devenit adevărate repere de identitate urbană.

De ce Pinacoteca București? În primul rând, pentru că a fost dorința urmată de fapte a unui primar și a unor colecționari, acțiune petrecută în anul 1933. În al doilea rând, orașul București,

... exterior...

deși deține povestea (adică precedentul istoric) și imobilul de referință, are un proiect blocat în prezent. Marele avantaj al acestui oraș este că se numără printre puținele care dețin posibilitatea de a construi un astfel de demers, care să arate preocupările colecționarilor și iubitorilor de artă din comunitate în decursul istoriei, preocupări care nu erau mai prejos de ale acelora din Amsterdam sau Paris de pildă.

Un alt obiectiv al proiectului este acela de a forma o masă critică de profesioniști în zona mesajului cultural și al profesiilor libere, care la rândul ei să pregătească și să formeze noile generații ce vor activa în aceste zone și care, în acest moment, sunt la vârsta liceului sau se pregătesc pentru ea. Apoi se va forma un dialog profesional inter-generațional și multi-profesional, ceea ce în București nu avem.

Pentru realizarea platformei culturale și educaționale toate aceste demografii au nevoie de un spațiu de manifestare publică, coordonat și legitimat de o instituție de profil cum este Muzeul Municipiului București. Muzeul Municipiului București deține infrastructura de specialiști, care pot organiza spații muzeale și genera evenimente culturale.

Unde va fi Pinacoteca București? Pe strada Lipscani nr. 18 – 20. În Palatul Pinacotecei, a cărui denumire istorică este Dacia-România. Iar acolo, de peste cinci ani își desfășoară activitatea un operator privat, Fundația Art Society, care a

dezvoltat afacerea numită „Art Safari”.

Palatul Dacia-România este monument istoric de valoare națională, înscris în Lista Monumentelor Istorice, face parte din „Ansamblul de arhitectură Strada Lipscani”. Clădirea ocupă colțul dintre străzile Lipscani, Smârdan și Stavropoleos, având o fațadă mai lungă pe strada Stavropoleos. Istoria acestei clădiri se îngemănează cu istoria Capitalei, fiind ridicată între anii 1882 – 1889, cu reveniri între anii 1911 – 1912.

Și totuși, în ciuda valorii și vitalității sale, Pinacoteca Municipiului București se află, paradoxal, fără o „casă” permanentă. Palatul Dacia-România, de pe strada Lipscani, a fost desemnat drept sediu al viitoarei expoziții permanente, însă deschiderea se tot amână. Spațiul este ocupat de evenimentul „Art Safari”, care, deși trebuia să elibereze clădirea la 6 august 2025, beneficiază de o prelungire a contractului la solicitarea primarului interimar al Capitalei.

Astfel, Bucureștiul rămâne încă privat de ceea ce ar putea fi unul dintre reperele sale culturale majore: o Pinacotecă vizibilă, accesibilă, la nivelul marilor capitale europene.

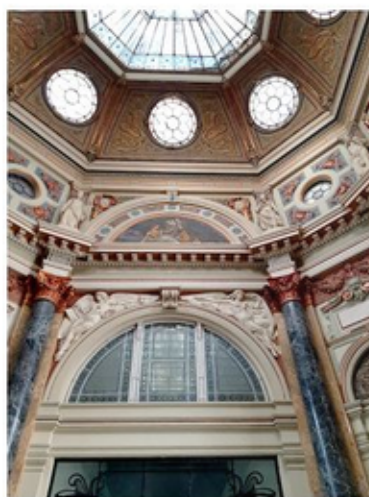
Pinacoteca nu este doar un spațiu de expunere, ci un reper identitar, un loc în care un oraș se recunoaște pe sine prin artă. Milano, München, Berlin sau São Paulo își afirmă prin pinacotece locul în circuitul cultural mondial. Bucureștiul are șansa de a face același pas. Dar pentru aceasta este nevoie ca patrimoniul să iasă din depozite și să își găsească, în sfârșit, casa bine meritată.

Colecția Pinacotecei Muzeului Municipiului București se numără printre cele mai valoroase

din țară, oferind o reprezentare vizuală deosebită a evoluției artei românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea până în contemporaneitate. Această colecție ilustrează cu succes valoarea excepțională a unor opere de artă conservate prin eforturi constante, adăpostite până acum în spații muzeale temporare, îngrijite și restaurate, pregătite să fie puse în valoare într-un sediu dedicat, pe care municipalitatea îl va definitiva în curând.

Colecția cuprinde aproximativ 6.000 de lucrări (adăugând și donațiile din ultimii zece ani), iar instituția, fondată în 1933 la

... și interior

PINACOTECA DI BRERA (MILANO) ARTA ITALIANĂ ÎN OGLINDA RENĂȘTERII

Fondată în secolul al XVIII-lea la inițiativa împărătesei Maria Tereza a Austriei, Pinacoteca di Brera este unul dintre cele mai importante muzee de artă din Italia. Colecția sa, formată în mare parte din lucrări confiscate din biserici și mănăstiri în perioada napoleoniană, reprezintă astăzi o incursiune amplă în pictura italiană.

Aici pot fi admirate opere de Rafael („Nunta Fecioarei”), Caravaggio („Cina la Emaus”), Piero della Francesca sau Andrea Mantegna. Nu este doar o colecție de artă, ci un adevărat parcurs vizual prin istoria și sensibilitatea italiană, care explică de ce Milano rămâne unul dintre marile centre culturale europene.

inițiativa primarului Dem I. Dobrescu, deține una dintre cele mai valoroase colecții ale Primăriei Capitalei, destinată să ofere bucureștenilor o întâlnire cu arta românească și europeană. Patrimoniul a fost constituit prin donații, achiziții și transferuri și continuă să se îmbogățească, integrând și creații contemporane. Deși nu dispune în prezent de un spațiu permanent, Pinacoteca valorifică fondul său prin expoziții tematice, punând în lumină capodopere mai puțin știute ale unor artiști celebri sau mai puțin cunoscuți. Totodată, patrimoniul este promovat prin expoziții și conferințe care evidențiază relevanța culturală și antropologică a operelor, creând astfel o punte între trecut și prezent, cu scopul educării publicului în privința temelor actuale, corelate cu bogăția culturii românești și europene.

Colecția Pinacotecii este formată din 2.647 lucrări de pictură românească și europeană, 523 lucrări de sculptură și artă decorativă și 2.500 lucrări de grafică. Din punct de vedere cronologic, colecția poate fi urmărită astfel: lucrări din perioada

sfârșitului de secol XVIII și începutul secolului XIX, corespunzătoare epocii fanariote și debutului neoclasicismului; arta secolului XIX, marcată de influențe europene precum Biedermeier, romantism, academism, realism, impresionism și simbolism; arta secolului XX, care cuprinde începutul modernismului, perioada interbelică, realismul socialist și revenirea la tendințele vestice după 1989; iar pentru secolul XXI, colecția reflectă direcțiile contemporane, prin expoziții dinamice și lucrări recente, integrate prin donații și achiziții. Doar în ultimii ani, în patrimoniul Pinacotecii au intrat din donații peste 200 de lucrări.

Patrimoniul Pinacotecii are deja aproximativ 100 de lucrări clasate în categoria juridică Tezaur a patrimoniului cultural național și aproximativ 1.000 în categoria juridică Fond.

Printre cele mai sonore nume pe care le putem găsi în depozitele Pinacotecii se regăsesc Nicolae Grigorescu, Theodor Aman, Nicolae Tonitza, Ștefan Luchian, Gheorghe Petrașcu, Nicolae

ALTE PINAKOTHEK (MÜNCHEN) O ENCICLOPEDIIE A PICTURII EUROPENE

Inaugurată în 1836, Alte Pinakothek din München este considerată unul dintre primele muzee publice de artă din lume. Construită sub patronajul regelui Ludwig I al Bavariei, instituția adăpostește peste 700 de capodopere europene, acoperind perioada din secolul al XIV-lea până în secolul al XVIII-lea.

Este celebră pentru diversitatea sa: lucrările lui Dürer, Rubens, Rafael, Rembrandt sau Leonardo da Vinci pot fi văzute aici într-un parcurs comparativ, care oferă o imagine de ansamblu asupra evoluției picturii europene. În secolul al XIX-lea, Alte Pinakothek a devenit un model pentru alte orașe care și-au dorit instituții similare.

GEMÄLDEGALERIE (BERLIN) TRADIȚIA VECHILOR MAESTRI

La Berlin, pinacoteca capitalei este cunoscută sub numele de Gemäldegalerie și face parte din complexul Kulturforum. Fondată în secolul al XIX-lea, dar reorganizată după Al Doilea Război Mondial, ea deține una dintre cele mai bogate colecții de artă europeană din perioada secolelor XIII – XVIII.

Van Eyck, Vermeer, Botticelli, Bruegel cel Bătrân, Caravaggio sau Rubens se regăsesc în sălile muzeului. Accentul pus pe „vechii maeștri” face ca Gemäldegalerie să fie una dintre destinațiile esențiale pentru oricine dorește să înțeleagă istoria picturii europene.

Vermont și Theodor Pallady. Dar și alți pictori de renume, precum: Nicolae Dărăscu, Constantin Artachino, Ștefan Popescu, Camil Ressu, Corneliu Baba, Ion Theodorescu Sion, Eustațiu Stoenescu etc. Sculptura este reprezentată de mari artiști, precum: Oscar Han, Dimitrie Paciurea, Cornel Medrea, Carol și Frederic Storck, Filip Marin, Ion Irimescu, Gheorghe Anghel, Milița Petrașcu, George Apostu, Ionescu Varo, Constantin Baraschi, Boris Caragea etc.

Colecția de artă europeană a Pinacotecii însumează aproape 50 de lucrări, dintre care cele mai importante sunt cele semnate de Luca Giridano, Georges van den Bos, copii de epocă după Guido Reni, Jacob Jordaens, Carlo Dolci, Tizian, Antonio Ciseri etc.

Pinacoteca Municipiului București, inaugurată la 29 noiembrie 1933, în Palatul Urseanu, se înscrie în familia marilor pinacoteci internaționale. Personalități precum Liviu Rebreanu, Anastase Simu, Oscar Han sau Alexandru Tzigara-Samurcaș au fost prezente la deschidere, un gest simbolic

prin care orașul își afirma dorința de a-și păstra și valorifica patrimoniul artistic.

Colecția a crescut prin donații și achiziții, reunind astăzi peste 6.000 de lucrări – pictură, grafică, sculptură –, care ilustrează evoluția artei românești din secolul al XIX-lea până în contemporaneitate. Alături de maeștri consacrați, precum Nicolae Grigorescu, Ștefan Luchian, Theodor Pallady sau Iosif Iser, colecția adăpostește și creații moderne și actuale, grație unor donații recente.

Un aspect aparte al Pinacotecii bucureștene este relația strânsă cu artiștii contemporani. Seria de conferințe „Arta pe înțelesul tuturor” a adus publicul față în față cu creatori actuali, fiecare întâlnire încheindu-se cu donarea unei lucrări. Această deschidere către comunitate amintește mai degrabă de spiritul din São Paulo decât de solemnitatea pinacotecilor europene.

În felul acesta, instituția funcționează nu doar ca depozitar al memoriei vizuale a Bucureștiului, ci și ca spațiu viu, în dialog permanent cu prezentul. ■

PINACOTECA DO ESTADO DE SÃO PAULO ARTA CA SPAȚIU CIVIC

Pe alt continent, Pinacoteca do Estado de São Paulo, inaugurată în 1905, este astăzi una dintre cele mai importante instituții de artă din Brazilia. Spre deosebire de solemnitatea pinacotecilor europene, aici accentul cade pe dialogul dintre arta braziliană și cea internațională, între tradiție și contemporaneitate.

Pinacoteca găzduiește atât colecții de artă modernă și contemporană, cât și programe educative și comunitare, devenind un spațiu civic activ. Clădirea istorică – restaurată și modernizată – este, de asemenea, un reper arhitectural și urban. Astfel, instituția reflectă spiritul cosmopolit și dinamic al metropolei São Paulo.

OBICEIURI ȘI SUPERSTIȚII ALE FEMEILOR DIN BUCOVINA ÎN PERIOADA OCUPAȚIEI AUSTRIECE

IOANA FLOREA

În societatea rurală bucovineană din perioada ocupației austriece (1775 – 1918) rolul femeii era predominant ancorat în sfera domestică, ea fiind responsabilă de întreaga gospodărie și de familie. Femeia avea un rol esențial în conservarea tradiției locale, păstrând și transmitând obiceiurile legate de sărbătorile creștine. Celebrarea sărbătorilor ortodoxe aducea însă în prim-plan și o serie de practici populare provenite în mare parte dintr-un substrat precreștin.

Politica austriacă a avut în vedere creșterea populației Bucovinei încă din primii ani de la anexare, iar acest proces a fost susținut mai ales prin colonizări masive din regiuni ale Imperiului Habsburgic cu ucraineni, germani, evrei, armeni, unguri și polonezi, care au completat cadrul cultural al zonei. În fața acestor schimbări, românii au încercat să își mențină tradițiile și obiceiurile vechi și doar în unele cazuri s-au regăsit transferuri de ordin cultural între diversele comunități.

În mediul rural, țăranii se confruntau cu diverse dificultăți și evenimente asupra cărora nu aveau control direct (starea recoltei, schimbările meteorologice sau protecția față de forțe rele) și din acest motiv apelau la superstiții și ritualuri considerate mijloace prin care puteau influența într-un fel sau altul destinul.

Informațiile păstrate ne indică o bogăție și diversitate a obiceiurilor și tradițiilor românești

Țărănci din Filipovna, Bucovina, 1819, acuarelă...

... și țărănci din Bucovina, 1821, acvatinta colorată, ambele de Franz Jaschke

din satele bucovinene ce reflectă apropierea față de aspectele spirituale ale existenței. Cele mai importante momente din viața unui om – nașterea, nunta și înmormântarea – au avut, pe parcursul

Artur Gorovei

secolului al XIX-lea, reprezentări distincte în satele românilor. La fel s-a întâmplat și cu marile sărbători creștine din timpul anului. Tradițiile acestea au fost respectate în egală măsură de bărbați, femei și copii.

Pe parcursul anului, în perioada secolului al XIX-lea pot fi observate o serie de practici populare provenite dintr-un cult străvechi, care erau adăugate sărbătorilor creștine. Conservarea acestor obiceiuri s-a datorat mai ales femeilor, care le-au menținut din generație în generație. Ele erau cele care păstrau un echilibru al muncilor în gospodărie și se implicau sezonier în activitățile pastorale. În ceea ce privește preocuparea pentru respectarea superstițiilor, trebuie spus că femeile i-au depășit pe bărbați, ba mai mult, în timp, anumite sărbători au fost păstrate și celebrate exclusiv de femei.

În cadrul sărbătorilor din timpul anului, în funcție de sezon, se practicau o serie de obiceiuri cu scopul de a aduce bunăstarea, fericirea, sănătatea sau împlinirea iubirii.

Anumite practici sau sacrificii erau rezervate exclusiv femeilor și erau considerate ca având o încărcătură sacră. În timp, abundența sărbătorilor cu multe interdicții a făcut ca unele dintre acestea să fie respectate doar de femei, pentru ca bărbații să poată merge la munca câmpului sau chiar să lucreze în diverse fabrici. Trebuie spus că majoritatea sărbătorilor respectate de femei impuneau doar momente scurte de sacralitate (de regulă, ele erau onorate prin acte magice sau abținerea de

la muncă doar în prima parte a zilei). În schimb, acele femei care nu munceau deloc în anumite zile cu interdicții puține erau considerate în popor leneșe. În sate și comune ale Bucovinei, precum Marginea, Straja, Putna, Vama sau Moldovița, au fost consemnate numeroase tradiții și sărbători care aveau în centru practici magico-religioase, atribuite mai ales femeilor. În principal, acestea reprezentau ritualuri de protecție a culturilor, ritualuri de fertilitate și de protecție a casei.

Adesea femeile erau cele care țineau toate posturile de peste an și acordau o atenție deosebită

Tărană din Bucovina, 1821, acvatinta colorată, ...

... țaran din Bucovina, 1821, acvaforte, ...

zilelor de miercuri și vineri (spre exemplu: nu se mătura în casă, nu se cosea, pentru a nu face bube la degete, era indicat să nu se prepare nici măcar pâine). De asemenea, ziua de duminică avea multe semnificații importante în plan spiritual, în rândul populației de la sate circulând o mulțime de povești, care prezentau femei ce desfășurau diverse activități în acea zi (fie spălatul, fie cusutul), iar asupra lor s-au abătut o mulțime de necazuri. Duminica era o zi cu totul specială, iar copiii născuți atunci se credea că sunt foarte norocoși.

... și boier din Bucovina, 1821, acvaforte,
toate trei realizate de Franz Jaschke

Țăran
din Bucovina,
1869,
de Max Tilke

În timpul sărbătorilor, unele dintre practicile în care femeile erau direct implicate priveau descifrarea destinului sau anticiparea unor evenimente neplăcute ce ar putea surveni în viitorul apropiat. Un bun exemplu îl regăsim la sărbătoarea Sfântului Andrei, atunci când femeile obișnuiau să adune ramuri ale pomilor fructiferi din curte, pe care le atribuiau fiecărui membru al familiei și erau apoi așezate în vase cu apă, în casă. Se credea că cei ale căror ramuri vor înmuguri cel mai bogat vor avea parte de sănătate în noul an.

Alte obiceiuri erau respectate de femei pentru a se asigura că lucrurile vor decurge cât mai favorabil pentru ele sau pentru întreaga familie. Spre exemplu, la Bobotează făceau piftie, sperând că le va fi chipul fraged precum piftia. La 11 ianuarie femeile cinsteau în mod special pomenirea Sfântului Teodosie pentru a fi ferită familia de primejdii. Pentru a fi ferite de diverse boli, dar și pentru a ține insectele dăunătoare departe de culturi, femeile respectau sărbătoarea Sfântului Mucenic Trifon.

În lumea satului, fiecare anotimp era concentrat în jurul activităților agrare, esențiale pentru comunitate, desfășurate în paralel cu respectarea sărbătorilor creștine. Pe timpul primăverii, au fost destul de multe cazuri în care femeile recurgeau la diverse practici rituale legate de activități pastorale pentru a aduce sănătate și belșug în familie și în gospodărie. Spre exemplu, așezau un fir roșu la coada sau la coama vitelor, pentru ca acestea să fie ferite de pericole, precum deochiul sau alte farmece, iar multe dintre astfel de practici erau întâlnite mai ales în sate din jurul Sucevei (precum Ipotești, Părâuți, Stroești). Primăvara era anotimpul în care se făceau numeroase astfel de farmece, pentru că atunci apăreau plantele de leac, pe care le adunau femeile. Majoritatea obiceiurilor și practicilor pe care le păstrau femeile în timpul primăverii aveau scopul de a spori sănătatea animalelor din gospodărie, de a nu veni spiritele rele să le ia laptele (cum era în cazul Sânzienelor) și pentru ca noile culturi să aibă roade multe. Plantele de leac erau adunate primăvara, de pildă la 1 mai, când era cinstită sărbătoarea Armindenului, iar în acea zi femeile nu munceau, ba chiar în unele cazuri nu frământau nici coca, căci se credea că aceasta va putrezi.

De la Artur Gorovei aflăm că la Sfântul Gheorghe femeile nu lucrau, dar obișnuiau să scoată ustensilele cu care țeseau, pentru ca soarele care

le atingea să aducă o creștere a sporului la lucru. La sărbătoarea Sânzienelor, când se cinstea Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul, se ținea cont de o mulțime de practici magico-religioase, pentru a aduce norocul, pentru a fi ferite de Drăgaică, dar și pentru ca fetele să fie iubite de bărbați. În aceea zi, unele femei duceau unt la câmp, în speranța ca astfel cânepa să fie moale precum untul, iar altele veneau cu ramuri de arin în brațe în zonele în care se aflau terenurile cultivate, considerând că astfel roadele vor crește mai mult.

Unele dintre femeile din sate, în special cele bătrâne, erau cunoscute ca făcând diverse farmece și descânțece, pentru a alunga spiritele rele sau pentru a abate aceste forțe asupra celor care le supărau. Se apela la ele atunci când țăranul avea probleme de sănătate, iar leacurile din propria locuință nu erau suficiente sau nu dădeau niciun rezultat vizibil. De asemenea, tot la vrăji și descânțece apelau și fetele ce doreau să se căsătorească cât mai repede. Acestea adunau plante de leac, de regulă în timpul primăverii, pentru că atunci era sezonul când apăreau (se culegeau, spre exemplu la sărbătoarea Armindenului, la Sfântul Gheorghe), dar și vara (de Sânziene). Plantele erau așezate la uscat și utilizate atunci când era nevoie, alături de ritualuri cunoscute de acestea. Existau și sărbători în jurul cărora se credea că farmecele au o putere mai mare, de pildă Sfântul Andrei sau sărbătoarea Ignatului.

Sărbătoarea Sfinților Petru și Pavel avea o largă încărcătură simbolică și ritualică, unde se îmbinau elemente ale cultului creștin cu cele ale credinței populare. Nu doar că perioada de post de dinaintea sărbătorii era respectată cu strictețe, dar în mod special femeile se fereau să lucreze în aceea zi, evitând cu precădere cusutul și torsul. Încălcarea acestei rânduieli se considera că putea atrage asupra lor spiritele malefice, capabile să le provoace infirmități.

Femeile pregăteau anumite bucate, precum colacii. Spre exemplu, de Sfântul Haralambie, coceau un colac, înainte ca soarele să răsară, îl rupeau în patru bucăți și îl aruncau, având credința că astfel aduceau împăcare și pentru sufletele morților. Era un gest ritualic, unde cele patru puncte cardinale reprezentau întreg universul și acțiunea avea ca scop obținerea protecției asupra gospodăriei și a comunității. De altfel, colacii erau încărcăți cu mai multe funcții ritualice, pentru că erau oferiți și la nunți și la obiceiurile de înmormântare. În

schimb, potrivit unei credințe din satele Sucevei, la Broșteni, Straja și Holda, se considera că era mai bine ca femeia să nu taie păsările destinate consumului, deoarece celor ce urma să le mănânce nu le va merge bine (*Magazin istoric*, nr. 12/2014).

Alte obiceiuri priveau protecția copiilor. Astfel, conform unei credințe populare din Suceava, femeia însărcinată trebuia să urmeze un fel de ritual în cazurile în care consuma carne de vită: era necesar să păstreze un os și să îl așeze în vasul în care urma să se facă baia copilului. Obiceiul se practica pentru că în credința populară se considera că astfel bebelușul va fi ferit de apariția unor răni.

În cadrul mai multor sărbători creștine, anumite activități, precum cusutul sau torsul, erau evitate, din credința că astfel se prevenea apariția moliilor, care le-ar putea deteriora hainele, exemplele în acest sens fiind la sărbătorile Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava, la Sfântul Ilie, la Sfântul Foca, atunci când femeile nu lucrau deloc, pentru a proteja zestrea de venirea moliilor. De asemenea, în ajunul Bobotezei se întindeau cele mai bune haine, pe lăzi, pentru ca preotul să le stropească cu agheasmă, ferindu-le în acest fel de moli.

În timpul sezoanelor agricole, existau sărbători în care bărbaților li se permitea munca la câmp, însă femeile nu aveau voie să lucreze sau să țeasă, deoarece se credea că astfel se vor abate necazuri asupra gospodăriei. Un exemplu relevant este Sfântul Antonie, considerată o sărbătoare a femeilor, pe care acestea o respectau pentru ca locuința să le fie luminată (simbol al sănătății membrilor familiei), dar și pentru a asigura liniștea și înțelegerea în casă. În cea de a doua săptămână după Paște, în luna morților, femeile evitau să spele hainele, dar nici bărbații nu lucrau, pentru că se credea că astfel vor evita posibile probleme de sănătate sau abaterea unor forțe rele asupra lor. În Bucovina, se cinstea Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava pentru a aduce sănătate și pentru a-i feri pe oameni pe primejdii. Femeile în mod deosebit nu lucrau în aceea zi, pentru a nu atrage pericole asupra familiei. În unele cazuri, la această sărbătoare existau femei care adunau plante pentru a face ulterior diverse leacuri.

Îmbinarea sărbătorilor creștine cu practici populare a creat în cadrul manifestărilor culturale din Bucovina o bogăție folclorică ce merită cercetată și aprofundată pentru a permite înțelegerea orizontului cultural și religios al comunităților românești. ■

La 21 mai 1916 era sfințită Biserica cu hramul Sfinții Împărați Constantin și Elena din Suceveni. Continuăm istoria acestui lăcaș și a ctitorului său.

UN MARE FILANTROP, O CTITORIE, O MĂRTURIE

Ing. IOANA IULIANA HOISESCU

Biserica este construită după un plan în cruce. Interiorul este împărțit în altar semicircular cu calotă, naos cu o turlă mare deschisă, două abside cu calote, pronaosul cu boltă semicilindrică împărțită în două arcade prin trei arce, cafas și un pridvor deschis. Deasupra pridvorului, biserica are încă două turle. Temelia este din piatră, zidurile, calotele altarului și absidelor sunt din cărămidă, arcadele și arcele pronaosului sunt din beton armat, iar turla de deasupra naosului este din lemn, cu tencuieli aplicate. Pictura murală, în stil neobizantin, este executată în ulei de pictorul italian de Biazzi, în anii 1914 – 1915. Pictura originală este deseori asemuită cu cea a marelui Nicolae Grigorescu și se distinge prin faptul că sfinții sunt reprezentați în mărime naturală.

Din presa vremii, mai precis din ziarul *Universal*, 7 septembrie 1911, aflăm că „M.S. regele Carol I a conferit medalia «Răsplata muncii pentru biserică» cl. I d-lui deputat C. Vasiliu-Bolnavu pentru că a dispus a se construi cu propriile sale spese un nou lăcaș de biserică în cuprinsul parohiei Chirilești, comuna Rogojeni, din județul Covurlui, în valoare de aproape 100.000 [lei]”.

Dar vicisitudinile soartei n-au pregetat să se abată și asupra acestui lăcaș de rugăciune

Medalia „Răsplata muncii pentru biserică”,
avers și revers

și reculegere. La cutremurul din 1940, biserica a fost grav avariata, repararea și consolidarea ei realizându-se în anii 1942 – 1943, în vreme de război, cu ajutorul aceluiași pios creștin și bun român, C.N. Vasiliu-Bolnavu, și cu binecuvântarea episcopului Cosma Petrovici, care a păstorit Eparhia Dunării de Jos.

Mai târziu, Vasiliu-Bolnavu a făcut o nouă donație către biserica ctitorită de el. Din *Monitorul Oficial*, 5 iunie 1934, aflăm că, prin Decret regal al regelui Carol II, „Ministerul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor este autorizat să

accepte donația făcută de d. Constantin N. Vasiliu-Bolnavu, domiciliat în București, str. C.A. Rosetti nr. 36, pentru Biserica «Sfinții Împărați Constantin și Elena» din com. Tudor Vladimirescu, județul Covurlui, care constă dintr-un teren în suprafață de 21.557 m.p. și care e situat în jurul acelei biserici, cu toate sădirile și îmbunătățirile aflate pe el, cu vecinătățile și în condițiunile prevăzute în actul autentic de donație”.

Pe o bucată din acest teren, chiar în spatele lăcașului de cult, a existat multă vreme o livadă îngrijită și folosită în beneficiul edificiului sacru de mai mulți preoți parohi. Dar cum terenul intrase în proprietatea statului, odată cu naționalizarea din 1950, consiliul local a hotărât să se taie livada și să se facă aici un teren de sport pentru locuitorii satului. Ani de zile după aceea, pe locul acesta a fost un maidan neamenajat unde, în zilele de duminică sau de sărbători, veneau câțiva tineri care băteau mingea. În cele din urmă, autoritățile satului au hotărât să construiască un nou local de școală. Școala s-a ridicat în mai puțin de un an și și-a început activitatea la 15 septembrie 1965.

Lăcașul a avut mai multe perioade de refacere și restaurare. Interiorul bisericii a fost reparat în anul 1963, iar după cutremurul din 1977, care a produs stricăciuni importante, biserica a fost complet restaurată și resfințită de arhiepiscopul dr. Antim Nica, în ziua de 7 iulie 1985.

Un alt eveniment nefericit

Casa lui C. Vasiliu-Bolnavu din București

s-a petrecut chiar în ajunul noului an 1995, când biserica a fost jefuită în timpul nopții. Obiectele furate, printre care și câteva icoane vechi pictate pe lemn cu Maica Domnului și Iisus Hristos, nu au mai fost recuperate.

La distanță de mai bine de 100 de ani de la construcția ei, atrasă de mitul acestui personaj legendar, eu stăteam în mijlocul lăcașului de rugăciune și căutam să-i descifrez tainele. Sfinții Împărați erau înfățișați în stânga, pe tavanul turlei naosului, catapeteasma avea o strălucire stranie în semiîntunericul ce domnea în biserică, aerul părea rarefiat, aici se iveau icoane de sfinți.

Erau icoanele praznicale cu Sfinții Împărați Constantin și Elena, cu Sfântul Gheorghe și icoana Sfintei Cuvioase Parascheva. Înainte de intrarea în altar se află patru strane, câte două de fiecare parte. Aceste strane au gravate inițialele CVB, pentru că ele au fost destinate ctitorului, Constantin Vasiliu-Bolnavu, și membrilor

familiei acestuia. Pe peretele din dreapta naosului mi-au atras atenția două tablouri, situate unul sub altul. Cel de sus era dedicat eroilor Primului Război Mondial. Dedesubt, un tablou ceva mai mare enumera eroii locali din satul Oarba căzuți în Al Doilea Război Mondial, fiecare cu numele și gradul lui. Se află acolo din anii ce au urmat marii conflagrații mondiale, cu istoria lor pierdută în negura vremurilor, și nu puțini au fost cei care, de-a lungul timpului, au aprins lumânări duminică de duminică în lădița cu nisip de la baza tablourilor pentru sufletul celor dispăruți în acele împrejurări dramatice.

M-am mirat că nu am văzut

Intrarea în Biserica din Suceveni

nicăieri vreun portret sau măcar o fotografie a ctitorului, C. Vasiliu-Bolnavu. Atât de modest era acest om, încât nu a acceptat să fie reprezentat, așa cum se obișnuiește, pe peretele din stânga pronaosului, în dreptul intrării în biserică. Dar, în schimb, pe acest perete este pictată prima minune a mântuitorului, nunta din Cana Galileei. Pe peretele din dreapta pronaosului, la intrarea în biserică, este înfățișat arhiepiscopul Antim Nica al Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, căci în timpul păstoririi acestui înalt ierarh a fost resfințită biserica în 1985. Chiar pe tocul ușii de intrare este prinsă o fotografie a primului paroh al bisericii, preotul Teodor Dobrea, care este și înmormântat în proximitate, chiar în spatele lăcașului de cult.

În dreapta bisericii, ridicată foarte recent și încă nedată în folosință, se află o construcție nouă, o clopotniță cu trei corpuri. Această construcție înlocuiește vechea clopotniță și are și destinație administrativă.

În fața bisericii se află o cișmea pentru ca toți creștinii care vin aici să-și poată potoli setea.

De la părintele paroh Valentin Dingă aflăm că în biserică se află două obiecte de cult, Sfânta Evanghelie și un potir din argint, donate de C.N. Vasiliu-Bolnavu, inscripționate cu numele său, și că în fiecare an, de Sfinții Constantin și Elena, se face parastas pentru el și întreaga familie trecută la cele veșnice: soția, Teodora-Aurelia Vasiliu-Bolnavu, fiul Dimitrie (Titi) și fiicele Aurelia Melania

Placa comemorativă

(Auretti) și Maria (Miorica). Frumos obiceii!!!

Imediat lângă gardul ce împrejmuiește biserica la răsărit se află casa parohială, construită prin 1930. Atunci paroh era preotul Constantin Chiorpec, care nu era din localitate. Este o casă modestă, cu patru camere situate de o parte și de cealaltă a unui hol central, cu o curte mică, și care s-a păstrat ca atare până în ziua de azi. Casa are o intrare chiar din curtea bisericii. În anii '50, preotul și familia lui au fost evacuați din această casă, care a fost transformată în grădiniță pentru copiii satului.

Biserica a avut o seamă de preoți parohi, și anume: Theodor Dobrea, David Antipa, Constantin Chiorpec, Emil Buruiană, Nicolae Chiculiță, Melinte Io-

niță, Constantin Târcaș, Costică Carp, George Chiculiță și Valentin Dingă, actualul preot paroh. Fiecare și-a adus prinosul de credință și devotament față de Dumnezeu, față de biserica pe care a slujit-o și comunitatea pe care a păstorit-o. Fiecare a avut de înfruntat dificultăți și neajunsuri greu de

depășit, dar fiecare, la rândul său, a căutat să facă în așa fel, încât biserica aceasta binecuvântată să supraviețuiască vremelnicele timpurilor și regimurilor și să stea și astăzi mărturie vie a omeniei și generozității ctitorului său.

Un act de reparație față de memoria lui C.N. Vasiliu-Bolnavu s-a făcut în primăvara anului trecut (2024), când s-a pus pe fațada bisericii o placă comemorativă cu următorul conținut: „Această sfântă biserică din satul Chirilești a fost ctitorită de CONSTANTIN N. VASILIU-BOLNAVU, mare filantrop și iubitor de neam și țară. S-a sfințit la 21 mai 1916, preot paroh fiind părintele Teodor Dobrea“. De asemenea, la începutul anului 2024, sfântul lăcaș a dobândit o pisanie, al cărei text a fost conceput în baza „Actului comemorativ“ din 21 mai 1916, act ce se găsește zidit în piciorul sfintei mese, semnat de autoritățile bisericești, civile, ctitori și parte din norodul ce s-a aflat de față la sfințire. S-a putut folosi un exemplar din „Actul comemorativ“ găsit la familia unuia dintre bătrânii satului, care fusese prezent la acea ocazie solemnă și primise acest exemplar

Mormântul preotului Teodor Dobrea

Actul comemorativ din 1916

chiar din mâna lui Constantin Vasiliu-Bolnavu.

Înscrisurile menționate mai sus (pisania și placa comemorativă) s-au făcut cu binecuvântarea Î.P.S. Casian Crăciun, arhiepiscop al Arhiepiscopiei Dunării de Jos, preot paroh fiind părintele Valentin Dingă. Dar această reparație istorică nu ar fi fost cu puțință fără efortul și perseverența unui grup de oameni care au dorit readucerea în memoria colectivă a celui care a fost marele filantrop al României, Constantin N. Vasiliu-Bolnavu. Din acest grup se distinge domnul general (r) Ion Maftעי, autorul cărții *Un mare filantrop al României – Constantin N.*

Vasiliu-Bolnavu, aflată acum la a treia ediție, doamna prof. Ileana Luca, domnul col. (rtr) Ioan Dudu, domnul prof.univ. Vasile Burlui, fiu al satului stabilit la Iași, și, nu în ultimul rând, preotul paroh Valentin Dingă.

Enoriași nu mai sunt prea mulți, fiindcă numărul de locuitori ai satului este mult diminuat față de numărul celor care locuiau prin aceste locuri în anul 1930, când comuna Tudor Vladimirescu avea 2.014 locuitori. După recensământul din 2022, comuna Suceveni, alcătuită din satele Suceveni și Rogojeni, mai avea 1.491 de locuitori, dintre care mai mult de jumătate sunt vârstnici.

Altădată o comunitate înfloritoare, cu o activitate efervescentă, ca un stup de albine, astăzi comuna gălățeană Suceveni se stinge în sărăcie și lipsă de speranță. Așa cum aflăm din presa locală, „aici totul se reduce la agricultura de subzistență”, iar sărăcia, plecarea tinerilor către alte zări și îmbătrânirea locuitorilor fac din aceste meleaguri situate într-un cadru pastoral, între ape și codri seculari, un tărâm al deznădejdiei. „Orbenii”, așa cum li se spunea locuitorilor de pe cele două maluri ale pârâului Oarba, erau recunoscuți ca fiind

oameni harnici și gospodari, dar nu au mai avut unde să muncească. Treptat, toate micile industrii care funcționau în localitate înainte de Revoluția din 1989 s-au închis. Erau ateliere de croitorie, covrigărie, brutărie, fierărie, tâmplărie, tapițerie, țesătorie, toate unite sub cupola așa-numitei Cooperative meșteșugărești. Mai funcționau unele fabrici și la Târgu Bujor și unii locuitori făceau zilnic naveta acolo. Astăzi, în comună mai este un dispensar cu medic de familie și o asistentă, un medic veterinar, școala și grădinița, cu copii din ce în ce mai puțini, câteva magazine cu câte un angajat sau doi și trei asociații agricole. Industria lipsește cu desăvârșire. Mulți dintre tinerii satului s-au mutat la Galați ca să lucreze la combinat sau la șantierul naval, dar și mai mulți au luat calea străinătății.

Și de moșia Suceveni și ferma-model a lui Vasiliu-Bolnavu s-a ales praful. Distrugerile au început chiar în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, când ocupanții sovietici au împușcat butoaiele din care a curs atâtă vin, încât unii militari beți s-au înecat în vinul scurs. Apoi, după război, moșia a fost expropriată. Toate clădirile de pe moșie au fost distruse. Până și fântâna a dispărut. Acum nu mai este decât un câmp gol. Doar în colțul pădurii se mai zăresc niște pietre mari, despre care bătrânii din sat spun că acolo a fost împinsă temelia morii.

Rămâne întrebarea: în câțiva ani, cine va mai veni să se roage în Biserica „Sfinții Împărați Constantin și Elena”, ridicată cu atâtă dragoste de Constantin Vasiliu-Bolnavu în satul Suceveni? ■

EPOCA COMUNISTĂ ȘI PERSONAJELE SALE ÎN DOUĂ REVISTE PENTRU COPII ȘI TINERET

OLIMPIA NOVICOV

Între anii 1948 – 1989 colecția de publicații periodice a Bibliotecii Academiei Române se îmbogățește cu întreaga producție editorială națională, inclusiv cu reviste dedicate copiilor și tineretului, ce reflectă, la scară mai mică, imaginea societății românești din perioada comunistă.

Editate în tiraje substanțiale, pe un teren pregătit de popularitatea de care se bucuraseră revistele interbelice de gen, aceste periodice, având ca public-țintă cei mai tineri cititori, sunt martore, dar și victime ale unui context istoric postbelic cu totul diferit, reprezentat de consolidarea puterii comuniste.

După proclamarea republicii de la finele anului 1947 și marile „reforme” lansate de noua orânduire – naționalizarea la 11 iunie 1948, noua

lege a învățământului din august 1948, înființarea uniunilor de creație –, are loc în mai 1949 și organizarea Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor. Un *Big Brother* al timpului, instituția cenzurii va exercita controlul privind conținutul politic asupra „oricărui tipărituri imprimare care urmează a fi difuzate în public”. Ceea ce se va petrece în mod concret și în cazul publicațiilor adresate copiilor și tineretului va fi limitarea libertății de exprimare și creație, exacerbarea mesajului ideologic, având ca scop crearea „omului nou” prin educație specifică și înregimentare. Instrument de remodelare a gândirii, mult mai eficient în cazul copiilor, propaganda devine vocea unică, insinuându-se în mentalul pionierilor, uteciștilor și mai târziu al șoimilor patriei, vreme de 41 de ani.

Reflectând tematic pentru început schimbarea politică și apoi, treptat, substanțializarea programului ideologic comunist, cu influențele sale fie sovieto-staliniste din anii '50, fie naționaliste sau ale dictaturii personale din anii '60 – '80, revistele dedicate copiilor și tinerilor au reușit să reprezinte totuși o oază de creativitate prin editare și suflul novator din domeniul benzilor desenate, dar și o evadare într-o lume a inocenței ce nu și-a alterat cu totul regulile firești.

Coperta revistei Licurici cu urarea de Paști și pagina cu poezia dedicată Anei Pauker

Pagină cu „povestea” de 1 Mai
și copertă a revistei din 1989

Mai puțin frivole decât pot părea la o simplă răsfoire, revistele de odinioară ale celor mici rămân o categorie de publicații solicitate, care dezvăluie istoria celor mari.

Apărută la 12 aprilie 1947, cu un număr dedicat sărbătorii Paștelui, revista săptămânală în 16 pagini *Licurici* (Biblioteca Academiei Române, *Fond Periodice*, cota P II 19904), subtitulată *Revista copiilor*, își întâmpină micii cititori cu urarea „Christos a Înviat!”. Publicația va cunoaște o scurtă perioadă de libertate editorială, dar, odată cu zorii noi ideologii, de la începutul anului 1948, în paginile ei își fac apariția articole propagandistice, adaptate înțelegerii copiilor. Ce exemplu poate fi mai grăitor decât coperta ediției din 1 mai 1948 ce înfățișează mici proletari în pas vioi, sărbătoarea Paștelui fiind doar o mențiune formală. În prim-plan sunt aduse personaje politice model de luptă, muncă și viață – Lenin, Stalin – sau subiecte cum ar fi pacea, naționalizarea, munca, stahanovismul. Evenimente precum Revoluția din Octombrie, Ziua Republicii, Ziua Proletariatului – clasă socială vedetă a noii societăți –, dar și votarea noii Constituții a Republicii Populare Române, alegerile pentru Marea Adunare Națională, a VII-a Plenară a C.C. al U.T.M. reprezintă capete de afiș, care tronează peste povestiri, poezii, articole pedagogice, viniete și desene pentru copii (colecția revistei din anul 1952).

În aceeași revistă, în numărul 12 din 1952, apar fragmente din poemul realist-socialist *Lazăr de la Rusca* de Dan Deșliu, poet care popularizează masiv figura unui pseudo-erou comunist, a cărui

imagine va fi abandonată însă în anii '70. Sunt elogiate personalități ale luptei comuniste, precum Ilie Pintilie, Filimon Sârbu, Vasile Roaită, Haia Lifșiș, Donca Simo și Ana Pauker, căreia, în nr. 23 din 1951, Veronica Porumbacu îi dedică poemul *Tovarășa*. Numărul 99 din 1949 publicase *Balada lui Stahanov*, de Ștefan Tita.

Moartea lui I.V. Stalin prilejuiește apariția unui număr funebru alb-negru integral, nr. 6 din 15 martie 1953. Chiar de la ediția următoare, din luna aprilie a anului 1953, renunțând la conotația prea idilică a titlului, revista își schimbă numele din *Licurici* în *Cravata Roșie*, în colecția de publicații periodice a Bibliotecii Academiei având cota P II 19904.

O schimbare similară va cunoaște și revista *Pogonici*, devenită, odată cu moartea lui Stalin, *Luminița*.

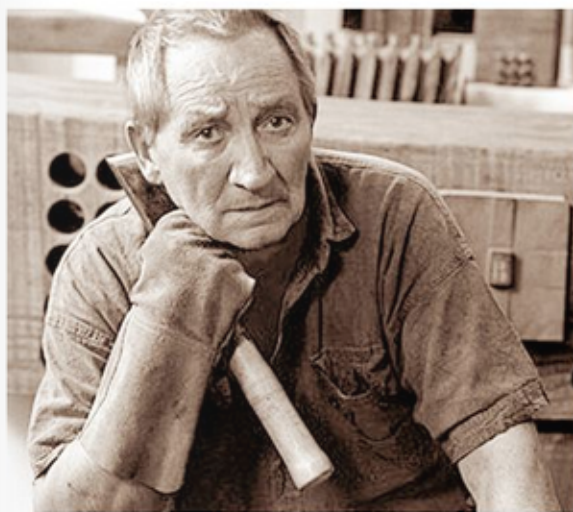
Dispariția secretarului general al partidului Gheorghe Gheorghiu-Dej, în aprilie 1965, este de asemenea marcată în paginile revistelor pentru cei mici, constituind o piatră de hotar pentru epoca ce stă să înceapă, în care cultul personalității conducătorului suprem va cunoaște dimensiuni hiperbolice.

Începând cu 1981, revista *Luminița* prezintă micilor cititori, sub forma benzii desenate, teme și personaje ale istoriei naționale: *Dragoș și Moldova*; *Mihai Viteazul – Biruitorul*; *Stroe Buzescu, Fie de legendă*; *Legenda lui Burcel*; *Capul de lup*. Surprinde apariția unei benzi desenate mai puțin obișnuite, intitulată *Întâi mai eroic*, în care personajele principale sunt Nicolae Ceaușescu și soția sa, Elena, ca participanți la „marea demonstrație antifascistă și antirăzboinică” de la 1 mai 1939 (*Luminița*, nr. 5/1982). Deveniți încă din timpul vieții veșnici și intangibili, asemenea zeilor, cei doi „eroi” nu sunt numiți, putând fi recunoscuți doar după trăsăturile fizice. Participarea la mitingul din 1939 a fost de fapt o defilare a breslelor organizată în cinstea regelui Carol al II-lea, iar fotografia-martor a fost în realitate trucată.

În ultimul an al apariției revistei, 1989, când izolarea și cultul deșănțat al personalității ating cote maxime, alături de articole de popularizare a științei, a activităților și realizărilor pionierești, în *Luminița* apar benzi desenate cu titluri precum: *Pionerie ani de bucurie*; *Zile de epopee*; *Inimi voioase, fapte frumoase*. ■

SCULPTORUL CARE A INTRODUS LUMINA ÎN MATERIAL

ROXANA ZIDARU
(Specialist comunicare,
Institutul Național al Patrimoniului)

Ovidiu Maitec

(sursa: <https://www.maitec.ro/ovidiu-maitec>)

În anul 2025, la o sută de ani de la naștere, Ovidiu Maitec (1925 – 2007; Magazin istoric; nr. 8/2003) revine în atenția publicului printr-o amplă expoziție retrospectivă găzduită de Art Safari, eveniment organizat de Institutul Național al Patrimoniului în parteneriat cu Fundația Maitec. Este o ocazie rară de a pătrunde în universul unuia dintre cei mai importanți sculptori români ai secolului XX. Expoziția reunește lucrări din marile colecții muzeale ale României, din colecții private și din patrimoniul familiei, oferind vizitatorilor posibilitatea de a descoperi o creație unică în peisajul artei moderne europene.

Ovidiu Maitec s-a născut la Arad. Și-a urmat vocația artistică și a studiat la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București, unde a absolvit secția de Sculptură în 1950. Între 1950 și 1956 a fost asistent universitar la catedra de Anatomie Artistică, însă destinul său se contura deja dincolo de limitele învățământului academic. Format în climatul figurativ realist impus de anii '50, tânărul artist a simțit nevoia unei libertăți expresive care să depășească dogmele epocii.

Momentul decisiv a survenit la începutul anilor '60, când, în urma unor călătorii revelatoare în Europa și America de Sud, Maitec și-a regăsit vocea proprie. Lucrarea „Zidul” (1961 – 1962) a marcat desprinderea de figurativ și începutul unei explorări îndrăznețe în zona nonfigurativă și cinetică. Prin introducerea perforațiilor ritmice în

lemn, sculptura devenea o veritabilă arhitectură a luminii. Gолurile și plinurile, alternanțele dintre material și vid transformă lemnul într-o structură aeriană, aproape imaterială, care părea să sfideze gravitația. Această inovație tehnică și estetică rămâne una singulară în arta postbelică europeană.

RECUNOAȘTEREA INTERNAȚIONALĂ

Debutul internațional a fost un fapt remarcabil. În loc să își deschidă prima expoziție personală la București, Maitec expunea în 1969 la „Circle Gallery” din Londra, grație sprijinului colecționarului Jim Ede și al galeristului Richard Demarco. Critica britanică îl primește cu entuziasm: publicații precum *International Herald Tribune*, *Arts Review* sau *Arts & Antiques Weekly*

salută originalitatea sculpturilor sale.

În anii următori, Marea Britanie a devenit spațiul de consacrare pentru artist. A expus la Kettle's Yard Gallery din Cambridge (1973), la Richard Demarco Gallery din Edinburgh și Bluecoat Gallery din Liverpool (1974), precum și la Alwin Gallery din Londra (1977). Întâlnirea cu Jim Ede s-a dovedit decisivă: colecționarul achiziționează lucrări importante, iar sculptura „Îngeri” intră mai târziu în patrimoniul Tate Gallery. În paralel, participările repetate la Bienniala de Artă de la Veneția (1968, 1972, 1980, 1995) au confirmat recunoașterea internațională a unui artist venit de dincolo de Cortina de Fier.

La Paris, în 1977, Maitec l-a întâlnit pe Mircea Eliade, care avea să îi dedice aprecieri memorabile. Istoricul religiilor vedea în el „sculptorul care a izbutit să introducă lumina în material”, cel mai puternic urmaș spiritual al lui Brâncuși. Această observație surprinde esența operei lui Maitec: deși profund ancorată în modernism, ea nu rupe legătura cu tradiția. Formele sale, fie inspirate din simboluri arhaice, fie din fascinația pentru tehnica contemporană, păstrează o coerență clasică a proporțiilor, în timp ce inovația abstractizării conferă un suflu de avangardă.

Un episod dramatic avea însă să marcheze definitiv biografia și creația lui Ovidiu Maitec. În noaptea de dinaintea Crăciunului din 1989, în timpul schimburilor de focuri din apropierea Televiziunii Române, atelierul său a ars aproape complet. Au fost distruse circa 70 de sculpturi din lemn și bronz, biblioteca, instrumentele de lucru și o parte importantă a arhivei, inclusiv corespondența cu Jim Ede. Pentru un artist al materiei, pierderea atelierului a fost echivalentă cu pierderea propriei identități.

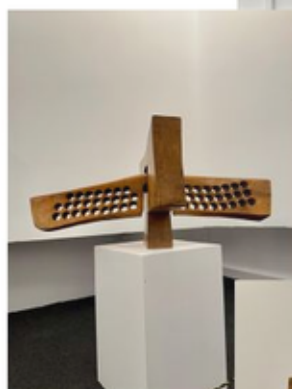
Cu toate acestea, Maitec a renăscut din cenușă. Invitat la Paris de Ministerul Culturii din Franța, a primit un atelier și o comandă publică. În anii 1990 și 2000, creația sa a căpătat o nouă dimensiune, adaptată noilor orientări ale artei contemporane. Expozițiile de la Galeria Catacomba (1996), Muzeul de Artă din Arad (1998), Muzeul Național de Artă al României (2001) și Casa Academiei Române (2006) ilustrează această etapă a maturității târzii.

Astăzi, lucrările lui Ovidiu Maitec se regăsesc în colecții publice și private de prestigiu: Tate Gallery și Kettle's Yard (Marea Britanie), Museum of Contemporary Art Australia

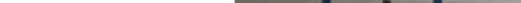
*Creații
ale lui Ovidiu Maitec
din expoziția
retrospectivă
găzduită de Art Safari.
„Pasărea Albastră”,
1970, lemn de nuc,
M.N.A.R.,...*

*... „Echilibru”,
1984, lemn de nuc,
M.N.A.C.,...*

*... „Petru și Maria”,
1971,
lemn de nuc,...*

*... „Victoria”,
1985, lemn de nuc,
colecție privată
și „Arici II”,
1987, lemn de nuc,
colecție privată*

(Sydney), Fond National d'Art Contemporain (Paris), Richard Demarco Collection (Edinburgh), Städtische Kunsthalle Mannheim (Germania), Muzeul de Artă din Norrköping (Suedia), colecții universitare și fundații din Europa, Statele Unite și Australia. În România, creația sa este prezentă în colecțiile Muzeului Național de Artă al României, ale Muzeului Național de Artă Contemporană și ale altor muzee importante.

Opera sa a fost recompensată cu numeroase

premii și distincții: Premiul Academiei Române (1967), Marele Premiu al Uniunii Artiștilor Plastici (1974), Ordinul Meritul Cultural (1975), Ordinul Cavaliere al Merito della Repubblica Italiana (1985), Ordinul Național „Steaua României” (2000, 2007). Maitec a fost membru al Academiei Române, al Uniunii Artiștilor Plastici și al Maison des Artistes din Franța.

CONTINUITATEA UNEI VIZIUNI ARTISTICE

Ovidiu Maitec s-a stins din viață la Paris, în 2007, cu câteva luni înaintea unei expoziții colective importante la Muzeul Național de Artă Contemporană. Moștenirea sa artistică rămâne una dintre cele mai solide și coerente construcții din arta românească modernă. Sculpturile sale nu se contemplă pasiv: ele solicită privitorul, îl implică într-un dialog între materie și lumină, între gol și plin, între memorie și actualitate.

Moștenirea lui Ovidiu Maitec este dusă mai departe de Stéphane și Dana Maitec, fiul și soția, cei care administrează Fundația Maitec și păstrează vie memoria marelui sculptor. Dincolo de această responsabilitate, cei doi sunt ei înșiși artiști vizuali cu o carieră internațională solidă. Lucrează împreună din 1996 și formează un duo artistic din 2002, stabilindu-se la Paris, unde trăiesc și creează.

Artiști plastici și fotografi, membri ai Maison des Artistes din Franța, Dana și Stéphane Maitec au expus la Paris, Arles, Nantes, Strasbourg, Bruxelles, Antwerp, Amsterdam, Geneva, Roma,

Los Angeles, Beverly Hills, Hong Kong și în multe alte orașe. Fotografiile lor au apărut în publicații internaționale prestigioase, precum *Financial Times*, *Elle International*, *Worth Magazine*, *Where Magazine* sau *Paris Magazine*.

Lucrările lor se regăsesc în colecții private din România, Franța, Monaco, Marea Britanie, Elveția, Germania, Italia, Statele Unite, Hong Kong, Arabia Saudită, Noua Zeelandă și Mexic. De-a lungul timpului, au realizat portrete fotografice cu personalități de prim rang ale scenei artistice și mondene, printre care Samuel L. Jackson, Naomi Campbell, Heidi Klum, Eva Longoria, Michelle Rodriguez sau Kim Kardashian.

În viziunea lor, fotografia este o secvență cinematografică: Stéphane construiește decorul și luminează scena, asemenea unui scenograf, iar Dana, cu rafinamentul regizorului, surprinde momentul privilegiat în care chipul se transformă într-o revelație a sufletului. În seria „Reflections”, lumina devine protagonistă, modelând prin reflexii un univers de culori și forme fluide.

Centenarul nașterii lui Ovidiu Maitec, celebrat prin expoziția de la Art Safari, nu reprezintă doar un prilej comemorativ, ci și o redescoperire a unei opere de o actualitate surprinzătoare. Într-o epocă dominată de efemer, creația lui Maitec amintește că arta autentică se clădește pe temelia timpului, dar transcende granițele sale. Sculpturile sale rămân, asemenea unei arhitecturi spirituale, dovezi ale forței creatoare a unui artist care a știut să transforme lemnul într-o fereastră către lumină – o moștenire pe care astăzi o continuă, în alt limbaj artistic, Dana și Stéphane Maitec. ■

SOȚIE DE DOMNITOR (Biverb: 5, 11)

Gheorghe BRAȘOVEANU

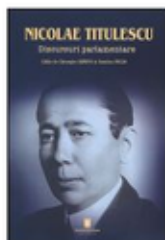
Soluția rebusului CIVILIZAȚIA MESO-POTAMIANĂ, din nr. 10/2025

BOLTA – URUK – ASIRIA – ERA – SARE – LAGAS – ORASE – VERI – RI – ALMA – TT – E – A – AOLEU – LEGUMA – V – L – IMER – ROATA – EIR – CAI – IN – FRIZA – LUNA

Soluția jocului REVOLTĂ ÎN OLTENIA, din nr. 10/2025

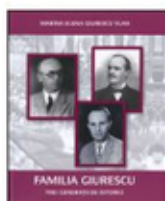
CULE PĂRĂSITE ÎN GRABĂ
(CU-LE-PAR-A-SI-TE/IN-G-R/A-BA)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **NICOLAE TITULESCU: DISCURSURI PARLAMENTARE** (Cuvânt înainte de Adrian Năstase. Ediție de Gheorghe Sbârna și Dumitru Preda)

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2025, 330 pp.

● **Marina Elena Giurescu Vlah – FAMILIA GIURESCU: TREI GENERAȚII DE ISTORICI**

Editura Oscar Print, București, 2025, 169 pp.

● **Magda Stavinschi – CERUL VĂZUT DE PE MELEAGURI MOLDOVENE**

Editura Academiei Române, București, 2024, 169 pp.

● **Valentina Glajar – DOSARUL DE SECURITATE AL HERȚEI MÜLLER: O POVESTE DIN ARHIVE DESPRE SUPRAVEGHEREA DIN ROMÂNIA COMUNISTĂ** (Cuvânt înainte de Alison Lewis. Traducere de Alina Pavelescu)

Editura Polirom, Iași, 2025, 275 pp.

● **Alina Pavelescu – REVOLUȚIA DIN 1989 POVESTITĂ CELOR CARE NU AU TRĂIT-O** (Ediție îngrijită de Roxana Jeler. Ilustrații de Alexandra Goldillo)

Editura ART, București, 2024, 224 pp.

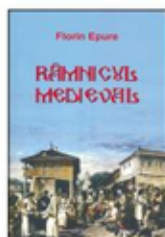
● **Robert R. Denndorf – SUI-TA REGELUI SUEDEZ CAROL AL XII-LEA LA TIGHINA (1709 – 1714)**

Editura Militară, București, 2024, 212 pp.

● **Radu Ciuceanu – ISTORIA CA UN BALAST. EDITORIALE DIN REVISTA „ARHIVELE TOTALITARISMULUI” (1993 – 2021)** (Ediție îngrijită, note asupra ediției și biografie de Corneliu Beldiman. Cuvânt înainte de Florin Leontin Abraham. Mesaje comemorative de Cristian Păunescu, Nadia Manea, Ana-Maria Cătănuș, Dan Cătănuș și Corneliu Beldiman)

Editura Oscar Print, București, 2025, 476 pp.

● **Florin Epure – RÂMNICUL MEDIEVAL**

Editura PC Print, Râmnicu Vâlcea, 2025, 280 pp.

● **Victor Sebestyen – DOUĂSPREZECE ZILE: REVOLUȚIA ANTICOMUNISTĂ DIN UNGARIA, 1956** (Traducere din limba engleză de Alina Popescu. Prefață de Ottmar Trașcă)

Editura Corint, București, 2025, 493 pp.

● **Amir Tibon – MASACRUL DIN 7 OCTOMBRIE 2023: O POVESTE DESPRE TRĂDARE, SUPRAVIEȚUIRE ȘI SPERANȚĂ LA GRANITELE ISRAELULUI** (Traducere din limba engleză și note de Sorin Cristescu. Prefață de Dragoș Ilinca)

Editura Corint, București, 2025, 461 pp.

● **Susan J. Eischeid – GARDIANA DE LA AUSCHWITZ** (Traducere din limba engleză de Anca Irina Ionescu. Prefață de Ion M. Ioniță)

Editura Corint, București, 2025, 524 pp.

● **CAIETE SILVANE** (Revistă de cultură, sub egida Uniunii Scriitorilor din România)

Anul XX, Nr. 8 (235), august 2024, 52 pp.

CARE SUNT „CELE DOUĂ TURNURI“?

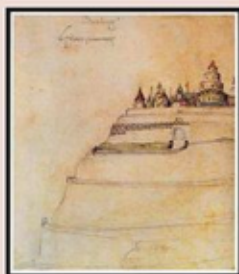
11 noiembrie 1954. În Marea Britanie apare în premieră cea de-a doua carte din trilogia Stăpânul inelelor, de J.R.R. Tolkien, *Cele două turnuri*, publicată inițial doar în 3.250 de exemplare, editura George Allen & Unwin. Trilogia a cunoscut un mare succes, influențând genul romanelor fantastice până în ziua de astăzi. Încă înainte de apariția volumului, atât cititorii, editura, cât și Tolkien se întreba: care anume sunt „cele două turnuri“ din titlu?

Autorul...

„Mi-a fost foarte greu (a durat câțiva ani) să îmi public povestea, și este greu de spus cine este mai surprins de rezultat: eu sau editura!“ — a scris Tolkien într-o scrisoare din 3 martie 1955. El a început să scrie *Stăpânul inelelor* încă dinainte să apară prima lui carte, *Hobitul*, în 1937. Întârziind atât de mult, editura s-a temut că noua operă nu va avea succes. Din pricina acestei temeri, a lungimii volumului și a condițiilor economice de după Al Doilea Război Mondial, în urma unor lungi discuții, *Stăpânul inelelor* a fost împărțit în trei părți, publicate la intervale de aproximativ un an. Tolkien nu a fost mulțumit de hotărâre; într-o scrisoare din vara anului 1955, adresată editurii care a distribuit *Stăpânul inelelor* în S.U.A., a dojenit-o: „Cartea, bineînțeles, nu [sublinierea lui] este o «trilogie». [...] Nu există o împărțire adevărată în trei, iar niciuna dintre părți nu poate fi înțeleasă singură.“

... și două turnuri
în viziunea sa:
Minas Tirith, ...

Tolkien a trebuit să găsească titluri pentru cele trei părți. Inițial, voia doar să le numească *Volumul 1*, respectiv 2 și 3, însă editura nu a acceptat. În cele din urmă, le-a numit *Frăția inelului*, *Cele două turnuri* și *Întoarcerea regelui*, însă nu i-au plăcut ultimele două titluri, mai ales cel al volumului al doilea.

În *Stăpânul inelelor* apar mai multe turnuri importante: Orthanc, reședința vrăjitorului trădător Saruman; Barad-dûr, reședința stăpânului întunecat Sauron; Minas Tirith, capitala regatului Gondor; Minas Morgul, reședința regelui-vrăjitor din Angmar, slujitor al lui Sauron; Cirith Ungol, unde este luat prizonier purtătorul Inelului, Frodo. Lui Tolkien, inițial, i-a plăcut această ambiguitate. Conținutul celui de-al doilea volum era atât de variat și greu de sintetizat, încât „cele două turnuri“ s-ar fi putut referi la oricare dintre cele cinci cetăți

în pereche, în funcție de momentul acțiunii.

S-a răzgândit însă. La finalul *Frăției inelului* a scris o scurtă post-față, anunțând apariția volumului următor, spunând că povestea se va axa asupra turnurilor Orthanc și Minas Morgul. A și ilustrat o copertă (nefolosită de editură), în care acestea sunt „cele două turnuri“. Însă s-a răzgândit din nou. Cu câteva luni înainte de apariția volumului, a scris editurii: „Sunt cât se poate de nemulțumit de titlul «Cele două turnuri». Trebuie, dacă există vreo mențiune a acestora în volumul al doilea, să se refere la *Orthanc* și la turnul *Cirith Ungol* [sublinierile lui]. Dar întrucât se vorbește atât de mult de conflictul aflat la bază, între turnul întunecat [Barad-dûr] și Minas Tirith, mi se pare că încurcă foarte tare.“ Însă era prea târziu ca să se mai schimbe titlul. Edițiile *Celor două turnuri* ilustrează pe copertă Orthanc și Minas Morgul, uneori doar unul dintre ele, sau chiar niciun turn.

În cadrul ecranizării regizorului Peter Jackson (2001 – 2003), acțiunea ce se axează pe turnurile Minas Morgul și Cirith Ungol are loc în al treilea film, nu în al doilea. Prin urmare, materialele publicitare vorbesc de „alianța celor două turnuri, Orthanc și Barad-dûr“. După apariția filmului, și noile ediții ale *Celor două turnuri* au început să le ilustreze pe acestea două.

... respectiv Orthanc

A. O.

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Educația este o preocupare constantă a autorităților și deopotrivă a particularilor în secolul al XIX-lea. Sute de bursieri dau curs recomandării unor donatori generoși, care susțin că de vrem să ne afirmăm în Europa trebuie să învățăm acolo și apoi să ne întoarcem pe plaiurile noastre românești pentru a valorifica cele însușite. Petrache Poenaru (1799 – 1875) învață la Viena și Paris, susținut de unchiul Otetelișanu și de o bursă oferită de stat. În 1827 obține în capitala Franței brevetul pentru „un condei portăreț, fără sfârșit, alimentându-se singur cu cerneală”. Tot în Hexagon face agricultură practică pe moșia economistului Blanqui, trece apoi în Anglia, pe care o descrie în scrisori majoritatea pierdute. Întors în țară în 1832, devine director al Eforiei școalelor și provizor (administrator) la Colegiul „Sf. Sava”. Se implică în tot ce privea legislația învățământului, ridicarea clădirii Teatrului Național, înnoirile în tehnica agricolă. În 1864 devine membru în Consiliul de Stat, iar în 1870 e ales membru al Academiei Române.

Cele două scrisori publicate în continuare provin din arhiva Otetelișanu și au fost tipărite de I. C. Filitti în 1934, la Craiova.

Petrache Poenaru, desen de Constantin Lecca

Petrache Poenaru către Grigore Otetelișanu, unchiul său (în scrisoare se adresează ambilor unchi)

Viena, la 16/28 noiembrie 1822

Cu multă plecăciune sărut cinstita mână dumitale,

Prin prea plecată scrisoarea mea aceasta nu lipsiiu a înștiința dumitale de învățăturile ce am început.

Până a nu mă înscrie la școală a trebuit, în cele șase luni după ce am venit aici, nu numai să învăț cu dascăl pă dinafară limba nemțească și cea latinească, ca să le pricep oareșice mai bine, ci și a mă deprinde la învățătura gheografiei, retoricii și a poetisii,

ca să pot da răspunsul la ce oi fi întrebat dintr-acestea, înțelegând eu că nu este destul cercetarea ce mi s-a va face, ci trebuie să arăt și atestat coprinzătoriu că am ascultat aceste mai sus zise învățături în vreo altă școală, după orânduiala gramaticescă. Am scris la Brașov dascălului Vardalah și Prea Sfinției sale părintelui Mitropolitul, de mi-au trimis un atestat scris latinește și elinește, întărit cu iscălituri și coprinzătoriu [text rupt – n.n.] mai înainte, de filosofie, care sunt acestea ce am zis mai sus.

La 25 ale trecutei luni, m-am arătat la vițe director al școalelor și cu toate că la cercetarea ce mi-au făcut asupra învățăturilor umane, am răspuns oareșice bine, dar a trebuit să aștept venirea atestatului de la Brașov, pentru care scrisesem, apoi să mă scrie în catalogul ucenicilor. După ce am primit atestatul, m-am dus, în 3 ale aceștii luni, de al doilea la vițe director și apoi, din profesor în profesor și de abia cu de iznoavă cercetări, m-am văzut așezat în rândul ucenicilor ordinari, însă a trebuit să încredințez și monsiu Zamfirache Pop [bancher român stabilit la Viena, însărcinat de mai multe rude din țară cu supravegherea școlarilor noștri – n.n.] că și atestatul și iscăliturile sunt adevărate, pentru că fiind atestat cu mâna, iar nu tipărit precum e obișnuința aici,

Grigore Otetelișanu cu copii

să îndoia profesorii a-l crede.

Luni în 4 ale acestei luni, s-a deschis Academia Universității, după vacanța ce fusese, și am început a urma și eu învățăturile filosofiei, care sunt în anul cel dintâiu, filosofia teoreticească, elementurile matematicești, istoria universală, limba elinească și învățătura legii creștinești, însă aceasta după orânduiala următoare, adică:

Dimineța, de la 8 ceasuri până la 9, psihologia, în limba latinească; de la 9 până la 10, algebra, iar latinește. După 10 vin acasă și șăz de învăț acelea ce am ascultat la Academie, până aproape de 12. De la 12 până la 1 după amiază învăț iar în Academie caligrafia și ortografia nemțească și latinească, în rându copiilor celor mici, pentru că și aceasta aici îmi este foarte de trebuință. Apoi, după 1 ceas vin acasă și prânzesc până la 2. De la 2 până la 3 învăț latinește cu dascăl pă din afară. De la 3 până la 4 ascult în Academie istoria universală. De la 4 până la 5, învățătura legii și limba elinească, adică trei zile în săptămână învățătura legii și două zile învățătura limbii elinești (care cu toate că o pricep, sânt dator a o asculta și mai vârtos), că la aceasta nu pierz vreme, căci prin limba elinească mă deprinz mai bine în limba latinească, în care să face tălmăcire după cei mai vestiți autori și poeți elinești. De la 5 până la 7, acasă și învăț cevași din cele ascultate, apoi după 7, adică 2 din noapte, mă duc într-o privată (deosebită) școală, unde învăț trei zile în săptămână limba italienească și trei zile limba franțuzească mai cu temei, până după 8 ceasuri. Acolo plătesc pe lună 8 fiorini. Este aici școala fără plată, atât franțuzească cât și italienească, dar numai începători, unde eu mă folosesc foarte puțin, pentru că atâta cât se învață într-acea școală, am învățat mai înainte. După 8 ceasuri vin acasă și învăț până la 11, apoi mă culc (că sara nu mănânc nimic, fiind lucru sănătos și fără cheltuială) și mă scol dimineața mai de multe ori înainte de 5, dar niciodată după 5. Joia avem vacanție (încetare de învățături), ci într-această zi mă duc la bibliotecă dimineața, de la 9 până la 12, iar după amiază rămâiu acas până la 7 sara, apoi mă duc la școala limbei italienești și franțuzești, căci această învățătură să urmează și joia. Avem încă și duminică și în sărbători învățătură de la 11 până la 12, ortografia și caligrafia nemțească și latinească.

Neică Lordache, am îndrăznit a înștiința duminică urmarea mea la începerea învățăturilor nu cu vreun scopos de jălire, ci ca să arăt cât este de dulce și plăcută această strădanie, să urmează cu

Palatul Belvedere din Viena, gravură din 1822

orânduială (măcar deși nu cu îndestularea celor trebuincioase). Și ca să se îndemne și alți tineri patrioți a se împrieteni cu muzele pricinuitoare de adevărată fericire.

Mie, acum atât de mare îmi este lupta cu neștiința cât de multe ori țirconstanțiile de mai nainte sau chiar lenevirea mea m-au oprit de a învăța acele care ar trebui să știu acum. Începerea în învățăturile filosoficești mi s-a părut foarte grea, mai vârtos pentru mine care nu mi-am fost cioplit mintea mai din vreme cu învățăturile cele mai nainte gătitoare de filozofie și cu adâncă înțelegere a limbii nemțești și latinești, ci acum voind să-i dau lustru cu învățăături încerc cu multă strădanie îndoite osteneți, căci asprimea și pragurile neștiinței nu lasă să se prinză lustrul înaltelor învățăături și sunt silit să năzuesc iarăși la cioplirea și netezirea cu învățăturile cele mai de jos. Niciodată nu m-am socotit într-atâta ticăloșie cât îmi plâng acum nenorocirea, văzându-mă din pricina înțelenirii de mai nainte în neștiință împresorat de mii de nevoiri, în vreme ce ucenicul pământean ce învață mereu fără curmare în școlile cele pă supt filosofie și își descurcă după orânduială ghemul priceperii, după ce intră în învățăturile filosoficești, dapănă cu înlesnire, având mai dinainte aflate căpătâiele a tot felul de știință; iar eu trebuie să descurc mai întâiu ca să aflu căpătâiele și apoi să dapăn. Câtă osteneală, câtă vreme pierdută... și cheltuială nu puțină, și pă altu să-mi ajute la aceasta. Dar au doar pentru aceia a trebuit de iznoavă ducere? Ba nu, m-am înjugat cu cea mai prin puțină greutatea strădaniei și simț că puțin câte puțin mă zmulg și [text rupt – n.n.] cel mai clisos nămol al nepriceperii. Bun e Dumnezeu, îndelungească

dumneavoastră anii vieții și mie răbdare și nădăduiesc că vom avea odată norocirea a pași prin toate valurile, la bun liman. Și cu toată plecaciunea sunt al dumatiale, prea plecat nepot,

Petre Poenaru

[P.S.] Cinstitului sfinției sale părintelui Neofit, grămaticul sfinției episcopii, arată mă rog prea plecatele mele închinăciuni. Sânt bine nădăduisit că sfinția sa, neștiind respectul și supunerea ce totdeauna după datorie am dat voitoarei mie de bine persoanei sfinției sale, nu

va socoti că din vreo nemulțumire sau lenevire nu am arătat și de departe aceeași datorie, prin vreun înscris către dumneata aducere de prea plecatele mele închinăciuni, ci va crede că pricina este multe trebuințe ale învățăturilor ce sânt silit acum a împlini în puțină vreme ce mi se pune înainte, pentru că ori nu am putut sau nu am îngrijit a le împlini mai dinainte în multă vreme ce a rămas înapoi. De va voi să-mi poruncească pentru vreun comision de aici, fie bine încredințat că am mare bucurie a-i sluji din toată puțința.

Iordache Otetelișanu...

Neică Iordache! Mă rog fierbinte, scrie domnului mosio Zamfirache Pop, trimițându-i și încredințare de la vreun neguțătoriu de acolo ca să-mi dea cheltuiala cea trebuincioasă până toată luna câte 100 fiorini, căci din banii ce mi s-au trimis cu dumnealui kir Iancu, am fost silit de mare trebuință de am cheltuit a-mi aduna cărțile ce-mi trebuiesc la filosofie până un an întreg. Și de am făcut și un mantel de iarnă, fără de care mă temeam de răceală; apoi a mai rămas acum fiorini 80, care de abia îmi ajung până la sfârșitul lui ghenare, când nu știu oare putea-voi îndupleca pe dumnealui celebi Zamfirache Pop a mă împrumuta cu cheltuiala pe luna lui februarie până mi se va întâmpina dintr-acolo sau (ferească Dumnezeu) voi rămânea pe uliți muritoriu de foame, ajungând să-mi vânz cărțile și hainele ca să mai țin viața. Ci nădăjduiesc la bunătatea dumitale că vei face tot mijlocul a-mi întâmpina ori încredințare sau poliță mai nainte de sfârșitul lunii ghenare.

Eu, deși am cheltuit din banii câți am avut până acum mai mult de lei 100 pe lună, dar mi-am făcut provizionul de cărți, de haine și de îmbrăcăminte, cea mai trebuincioasă, am plătit și la [text rupt – n.n.] până șase luni înainte dascălului unde învăț italienește, franțuzește câte 8 fiorini pe lună și celui care mă învață latinește și (câte odată) nemțește 10 fiorini, căci cu acest mijloc mi-a mai scăzut fieșcare din tocmeala ce făcusem câte 2 fiorini pe lună și de acum înainte îmi ajunge câte 80 fiorini pe lună peste un an, apoi atunci iarăși îmi trebuie alte cărți, lemne și poate că și vreo haină.

De aceea iarăși, cu genunchii plecați, mă rog, neiculiță, nu întârzia cu trimiterea încredințării, scriind dumnealui cuconului Zamfirache Pop și rugându-l a-mi orându-i câte 100 fiorini pe lună, apoi eu voi lua de la dumnealui totdeauna numai câte 80, iar 20 îi voi lăsa până toată luna în păstrare ca să fie pentru îmbrăcăminte și cărțile ce-mi vor trebui, căci cei 80 de abia cu destulă răbdare îmi ajung pentru plata cvartirului și a mâncării. Mai vârtos acum, când am schimbat lăcașu și nu am putut găsi altu așa efin, ci plătesc 8 fiorini mai mult. Nu aș fi vrut să-l schimb, dar pricina a fost un blestemat de tovarăș ce am avut într-o odaie cu mine care m-a înșelat în luna dintâiu când am venit în Viena ca până un om nepățit și nesocotit (că așa trebuie să-mi zic) și mi-a luat 100 fiorini fiindcă păstea doao zile mi-i va răspunde negreșit și că pentru facerea de bine mă va ajuta la învățăturile ce voi avea [sfârșitul lipsește – n.n.]

... și Petrache Poenaru, tablouri de Constantin Lecca

Același către Iordache Otetelișanu, celălalt unchi

1837

Cinstite unchiule,

Dobândind acum ocazia prin întoarcerea vărului Ioniță Răioșanu, trimit dumitale izvoade de diata dumneavoastră și de jalba din partea orașenilor pentru pensionat, alcătuite pe cât am putut judeca că este mai de temei, lăsând la înțeleapta judecată a dumneavoastră a îndrepta ceea ce va fi de lipsă.

De această jalbă am făcut arătare Măriei Sale lui Vodă și mi-a zis că va da slobozenie a se face pensionatului ajutorul trebuincios din veniturile bisericii Maicii Precistii. I-am pomenit și de dorința ce aveți dumneavoastră a întemeia acest pensionat și cu ajutor din veniturile Sfântului Ilie și cu dania averii dumneavoastră după moarte. La aceasta l-am văzut deodată cufundat în întristare și după o lungă tăcere îmi zise: „Spune-i, frate, să facă binele cât va trăi și să nu-și lase averea la biserici, că își face păcate, fiindcă vedem că aici niciodată nu s-a păzit sfințenia cugetării ctitorilor“.

Arătându-i eu atunci că nu la biserică, ci la pension voiți să lăsați puțină averea dumneavoastră:

„Măcar și acolo, zise, căci nu știm în ce mâini va cădea mai la urmă“.

M-am mirat de această observație a Măriei Sale, dar crez că poate atunci să fi fost tulburat de vreo pricină ce-l va fi făcut să gândească cu puțină încredere la soarta viitoare a neamului românesc. Cu toate acestea, dumneata, cinstite unchiule, fă binele ce ți-ai propus, căci dacă ar fi să punem înainte toate prăpăstiile ce să pot întâmpina în curgerea vremurilor, nimeni n-ar mai gândi pentru ziua de mâine și lipsind toată încrederea între oameni, n-ar mai fi viață soțială.

Jalba din partea orașanilor bine ar fi să se trimeată acum mai în grab ca, fiind primită, să avem vreme a chibzui să se găsească persoanele trebuincioase pentru slujba pensionatului, mai înainte de săvârșirea contractului ce s-a făcut cu persoanele cele de acum.

Am găsit aici o damă franțeză care ar fi prea bună pentru direcția celui pension, dar nu primește această slujbă cu mai puțin de 300 galbeni pe an. Cere să aibă și o altă muiere ajutoare pentru

limba franțuzească și nemțească. Aceste iarăși nu se pot găsi cu mai puțin de 200 galbeni. Și asemenea cheltuieli nu se pot face decât atunci când se vor asigura veniturile ce se cer prin jalbă.

Într-aceste zile am dobândit de la Caracal încredințare că domnii Scarlat și Marcu Măinești au votat acolo și prin urmare nu trebuie să voteze și la Craiova. Știu, neică, că v-am adus multă supărare cu pricina alegerii deputatului și n-aș mai îndrăzni a face pomenire de aceasta, dar când este vorba de lucruri obștești de asemenea importanță trebuie să trecem cu vederea orice neplăceri și să ne străduim a așeza temeiurile după care au a se urma în viitorime aceste lucruri.

Trimisăi unchiului Grigorașcu [Otetelișanu – n.n.] două dioptrii [instrument optic care determină linia de vizare spre un punct dat – n.n.] cu ochian și cu nivelă ce s-au adus de la Paris după porunceala dumnealui, împreună cu două busole declinatorii.

Și rămâi al dumneavoastră nepot, plecat,

P. Poenaru ■

TEZAUURUL IDENTITAR AL ROMÂNIEI ÎN EXPOZIȚII LA MOSCOVA ȘI BUCUREȘTI

(Urmare din p. 29)

Dintre veșmintele preoțești și odoarele prezentate în trei vitrine ale celei de-a doua săli expoziționale se evidențiau: vâlul de tâmplă cu portretele lui Preda Buzescu și soției sale Cătălina de la biserica cimitirului din Stănești, țesăturile de mătase și fir de aur de la Mănăstirea Bistrița (secolele XV–XVI), veșmintele realizate din catifea și stoffe de Genova, argintăria – candelă, ripide, potire, ferecături de Sfinte cărți – realizate în celebre ateliere din Brașov și Sibiu (Georg May, Sebastian Han, Samuel Bloweber etc.). Dintre broderiile secolului al XVII-lea se

remarca epitaful de la Tismana (1681) cu portretele lui Șerban Cantacuzino și ale membrilor familiei sale, realizat de renumita artistă Despineta, originară din Istanbul, care a trăit în obștea Mănăstirii Tismana, unde a brodat adevărate nestemate de artă religioasă românească.

Obiectele religioase reprezentative pentru Moldova proveneau din cele patru etape de înflorire a artei decorative românești: Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Alexandru Lăpușeanu și Vasile Lupu. Dintre aceste adevărate capodopere medievale, în expoziție au fost prezentate: manuscrisul din 1436, ferecat de Lațcu Cădea, jupan din Țara Hațegului, și

caligrafiat de Gavril, fiul lui Uric, care a lucrat la Mănăstirea Neamț; epitaful dăruit în 1427 de egumenul Siluan al Mănăstirii Neamț; manuscrisul de la Biserica Sf. Ioan din Piatra; micul aer de la Rădăuți; minunatul epitaf de la Mănăstirea Dobrovăț (1505); broderia cu portretul lui Ștefan cel Mare și al soției sale Voichița; vâlul de tâmplă dăruit de Alexandru Lăpușeanu Mănăstirii Slatina (1561); vasul de agheasmă dăruit de Antonie Ruset Bisericii Sf. Nicolae Domnesc din Iași; sacosul care a aparținut mitropolitului Varlaam (1642) de la Mănăstirea Secu.

(Va urma)

VERA RUBIN SAU FASCINAȚIA STELELOR

MAGDA STAVINSCHI

Chiar dacă nu au fost multe femei astronom, ele au existat din cele mai vechi timpuri și au avut realizări remarcabile. Să o amintim, de pildă, pe Aglaonike (secolul II î.H.), cunoscută și ca Aganice din Thessalia, prima femeie astronom din Grecia, menționată de Plutarh. Pentru că „prezicea” eclipsele, era considerată vrăjitoare. Hypatia din Alexandria (360 – 415) sau „egipteanca cea înțeleaptă” a fost matematiciană, dar și astronoamă. A încercat să combată misticismul, ceea ce i-a determinat pe câțiva călugări fanatici să o jupoaie de vie!

Din secolele ce aveau să vină o putem aminti în Anglia pe Caroline Herschel (1750 – 1848), astronoamă britanică de origine germană, care a colaborat cu fratele ei, William Herschel, descoperitorul planetei Uranus.

Multe alte astronoame, din păcate mai puțin cunoscute, ca și alte personalități feminine din domeniul științei au determinat O.N.U. să stabilească o Zi internațională a fetelor și femeilor în știință (11 februarie), motivată, între altele, și de prezența unui număr încă redus al acestora – numai 30% dintre oamenii de știință.

„Nu-ți face griji pentru premii și faimă.
Adevăratul premiu este să găsești
ceva nou acolo sus!”

Și în țara noastră femeile au fost atrase de astronomie. Cum puteau să nu fie fascinate de poezia bolții înstelate și de cea a „miracolului” previziunilor acestei științe? Să le amintim mai întâi pe Elena B. Vermont, Maria Gogu și Felicia Boerescu, cele care, în ianuarie și februarie 1906, stăteau nedezipite de lunetă pentru a scruta cerul la temperaturi ce coborau până la aproape -18°C .

Fără să fie ele însele astronoame, reginele Elisabeta și Maria încurajau și ele această fascinantă știință. Maria Teohari (1885 – 1975; *Magazin istoric*, nr. 4/2011) va fi prima femeie angajată în cercetarea astronomică, iar o statistică a anilor 1990 situa România pe primul loc în lume în ceea ce privea numărul femeilor angajate în cercetarea astronomică

(39,5% din totalul cercetătorilor).

În fine, să ne mai aruncăm o privire pe site-ul <https://izi.travel/es/c824-women-hold-up-half-the-sky/en> cu titlul sugestiv *Women hold up half the sky* (Femeile sprijină jumătate din cer), unde veți găsi portretele mai multor românce, printre atâtea alte astronoame care au onorat această știință.

CU BEBELUȘUL LA CONGRES

Să reținem din acest tablou un nume, emblematic astăzi pentru cercetarea universului, dar și pentru lupta pentru promovarea femeii în știință, Vera Cooper Rubin (1928 – 2016), o americană a cărei familie era legată de pământurile românești.

Dar cine a fost această femeie celebră, cunoscută pentru studiul vitezei de rotație a stelelor în galaxiile spirale, cu contribuții remarcabile privind prezența materiei negre la periferia galaxiilor?

Ca mai toți marii astronomi, a fost atrasă de misterul universului încă de copil, încurajată desigur și de părinți. Tatăl, inginerul electrician Philip Cooper, ca și mama, Rose Appelbaum, lucrau la Bell Telephone Company. Tatăl, numit mai întâi Pesach Kobchefschi, se născuse la Vilnius, în Lituania, într-o familie de evrei. În jurul anului 1900 a emigrat în S.U.A. împreună cu părinții. Fabricant de mănuși, se reprofilează, devenind inginer diplomat la Universitatea din Pennsylvania.

Mama s-a născut în Philadelphia. Tatăl era croitor, iar mama ei (bunica Verei), care provenea dintr-o familie evreiască din Basarabia, emigrase în S.U.A. la vârsta de 16 ani. A absolvit Liceul de Fete din South Philadelphia, după care s-a angajat la Bell. După căsătoria cu Philip Cooper, a demisionat,

Vera (în dreapta) cu sora ei și bunica

fiind interzisă prezența a doi soți în aceeași întreprindere.

În 1939, Philip primește un serviciu la Departamentul Agriculturii al S.U.A., drept care familia se mută la Washington, D.C. Locuiau cu toții într-o casuță, în care dormitorul fetei avea ferestrele orientate spre nord. Iată cum își amintește ea peste ani: „La zece ani, am început să privesc cerul. La 12 ani, stăteam trează și priveam stelele ore întregi... Nu era nimic mai interesant decât să le privesc în fiecare noapte.” Tatăl i-a construit un telescop, cu care a făcut primele fotografii astronomice.

S-a simțit bine la liceul din Washington, D.C., mai puțin

strict decât școala pe care o urmasese în Philadelphia. Școala era însă mixtă, astfel că fetele erau ignorate de profesori. Vera întâlna pentru prima oară nedreptățile făcute fetelor în favoarea băieților.

În 1945 este acceptată la Colegiul Vassar din statul New York.

Profesorul, care nici măcar nu discuta cu ea probleme „serioase” de știință, îi spune: „Vei reuși atâta timp cât te vei ține departe de știință.” A ales acest colegiu pentru că Maria Mitchell (*Magazin istoric*, nr. 2/2010), prima astronoamă americană recunoscută, predase acolo.

Totul era pe placul ei: profesori, colegi, biblioteca, dar și un telescop de 12 cm. La numai trei luni după ce intrase în colegiu, devine asistentă a profesorului de astronomie. În al doilea an de facultate, se antrenează în exercițiile de astronomie în care studenții se întreceau în calculul orbitelor asteroizilor cunoscuți. În 1948 obține diploma de licență, cu un proiect despre steaua variabilă Gamma Cassiopeiae.

În 1947 îl cunoaște pe Robert Rubin, care tocmai terminase un an de studii la Universitatea Johns Hopkins și se înrolase în Marină, de unde a fost trimis la Universitatea Cornell, pentru a studia chimia și a-și continua pregătirea de ofițer. Vera Cooper, în vârstă de 19 ani, și Robert Rubin, cu doi ani mai mare, s-au căsătorit în anul următor, mariaj din care vor avea patru copii;

La 14 ani, cucerită deja de misterele cerului

1948. La telescopul
de la Colegiul Vassar
din statul New York

toți se vor dedica științei: doi își vor lua doctoratul în geologie, unul în matematică, iar Judith în astronomie.

În toamna anului 1948, s-au întors împreună la Cornell. Pentru masterat, Vera a studiat distribuția vitezei galaxiilor pentru care existau date la acea vreme. Directorul de departament a găsit lucrarea interesantă, propunându-i să o prezinte el la întâlnirea Societății Astronomice Americane de la Haverford, Vera fiind în așteptarea unui bebeluș. Cum era să renunțe ea la acest eveniment? Cum tânărul cuplu nu avea mașină, părinții îi duc din Ithaca la congresul din Pennsylvania, în mijlocul iernii, pe zăpadă, cu un bebeluș alături. Vera și-a făcut singură prezentarea, doar că aceasta a fost foarte prost primită. A doua zi însă *Washington Post* titrează *O tânără mamă găsește centrul Creației din mișcarea stelelor*.

PRIMA FEMEIE CARE INTRĂ ÎN OBSERVATORUL MOUNT PALOMAR

În 1951, Robert Rubin a fost repartizat la Laboratorul de Fizică Aplicată de la Universitatea Johns Hopkins din Baltimore. Familia s-a mutat la Washington, D.C. Vera se înscrie la Universitatea Georgetown, singura universitate din regiune care oferea un doctorat în astronomie. În plus, toate cursurile se țineau seara, astfel încât tinerii părinți puteau să se ocupe de copii. Vera îl cunoaște aici pe astrofizicianul George Gamow, viitorul său conducător de doctorat. Ca să poată discuta, trebuia să se întâlnească la intrarea laboratorului, pentru că femeile nu aveau voie în birouri! În 1954, Gamow, la acea vreme la Berkeley, comentează lucrarea: „Arată destul de bine. Nu voi intra în detaliile calculelor sau ale ansamblului plăcii, dar bănuiesc că totul este perfect.”

*Judith, fiica Verei Rubin, a continuat
profesia mamei, fiind la fel de pasionată*

Vera Rubin și-a luat doctoratul în 1954. Avea 26 de ani.

După doctorat, a predat matematică și fizică timp de un an la Montgomery County Junior College, iar din 1955 până în 1965, a fost cercetător și profesor la Universitatea Georgetown. Acolo îi provoacă pe studenții ei să răspundă la următoarea întrebare: Putem folosi stelele catalogate pentru a determina curba de rotație a stelelor situate departe de centrul galaxiei noastre? Rezultatele fac subiectul unei lucrări acceptate de prestigioasa revistă de specialitate *Astrophysical Journal*, dar cu o singură condiție: numele studenților să fie eliminate! Vera nu a acceptat, a amenințat că va retrace manuscrisul și îl va publica în altă parte. Editorul s-a conformat, iar publicația a apărut. Din nou, rezultatele au stârnit senzație. Ca orice noutate, păreau puțin credibile.

În anul universitar 1963 – 1964, Robert Rubin a luat un an sabatic de la Biroul de Standarde pentru a lucra în La Jolla, California. Vera a profitat de ocazie pentru a lucra cu Margaret și Geoffrey Burbidge, astronomi renumiți de la Universitatea din California, San Diego. Aici face Vera primele observații cu un telescop adevărat, telescopul de 85 cm de la Observatorul Kitt Peak, dar și la telescopul de 2,10 m de la Observatorul McDonald. Măsoară pentru prima dată vitezele radiale ale stelelor de la periferia galaxiei noastre. Abia acum realizează că este luată, în sfârșit, în serios ca astronom profesionist.

Anul sabatic se încheie și familia Rubin se întoarce la Washington. Participă, în 1964, la Hamburg, la cel de-al 12-lea Congres al Uniunii Astronomice Internaționale. Allan Sandage o întreabă dacă vrea să folosească Telescopul Carnegie de la Observatorul Mount Palomar, care anterior fusese inaccesibil femeilor, deși Margaret Burbidge, care fusese și director al Observatorului Regal din Greenwich, îl folosisese deja, dar sub acoperirea soțului ei, pe vremea când erau studenți. Evident, Vera acceptă. A fost astfel prima femeie căreia i s-a dat voie oficial să lucreze la acest Observator. De ce? Pentru simplul motiv că acolo nu existau toalete pentru femei!

NEBULOASA ANDROMEDA

În 1964, Vera Rubin își dă seama că timpul petrecut la catedră o împiedică să facă observații așa cum ar fi vrut ea, drept care cere un post de cercetător la Departamentul de Magnetism Terestru (DTM) de la Institutul Carnegie (Washington, D.C.). Doar că, din nou, faptul că era femeie constituia o piedică. DTM nu angajase niciodată o femeie de la fondarea sa de către Andrew Carnegie, în 1904. Chiar și secretarele au fost... bărbați până în 1942. Dar colegul ei, Bernie Burke, are ideea de a o invita la prânz împreună cu personalul laboratorului, unde o prezintă directorului,

Vera Rubin, cu cei patru copii, în vacanță, în 1961: Karl (va fi matematician), David (geolog), Allan (tot geolog) și Judith (care a murit în 2014, cu doi ani înaintea mamei; sursa: Carnegie Science)

care a invitat-o imediat să-și prezinte munca echipei. Este supusă unor probe. Trei luni mai târziu, a fost acceptată ca cercetător la DTM. Pentru că a cerut voie să-și părăsească biroul la ora 15.00 pentru a se ocupa de copii, salariul i-a fost redus cu o treime.

În august 1965, face observații la Observatorul Lowell din Flagstaff, Arizona, la telescopul de 165 cm. Primele rezultate ale colaborării cu colegul ei au fost publicate în octombrie același an în revista *Astrophysical Journal*. Au continuat să colecteze spectrele mai multor galaxii, zeci de obiecte cvasi-stelare, galaxii radio, obiecte albastre

slabe și nebuloase planetare. Dar această cercetare câștiga adepți, iar concurența începea să se simtă. Vera a decis să-și aleagă alt subiect de cercetare. „Mulți oameni erau interesați de centrele galaxiilor. Eram curioasă ce se întâmpla la periferie. Voiam să știu cum au ajuns galaxiile acolo. Nimeni nu vorbea despre asta.” I-a ajutat pe studenți să înțeleagă ce este materia întunecată.

Walter Baade, cunoscut pentru studiile sale privind distanțele dintre galaxii, care au dus la o nouă apreciere a dimensiunilor universului, a cercetat meticolos Andromeda în anii 1940. O parte dintre observațiile sale tocmai fuseseră publicate în 1964. Vera Rubin și un coleg au pornit să identifice regiuni de interes într-o noapte rece de iarnă (-20°C), folosind telescopul de la Observatorul Naval Flagstaff din Arizona. Rezultatele au fost publicate rapid în *Astrophysical Journal*, în februarie 1970: *Rotația nebuloasei Andromeda...*

În anii 1970, instrumentația se îmbunătățise considerabil, de când a fost determinată pentru prima dată constanta Hubble, care redă rata expansiunii actuale a universului observabil. Vera Rubin, împreună cu alți astronomi, se întreba dacă această constantă avea aceeași valoare în toate direcțiile. Pentru a răspunde la această întrebare, era necesar să măsoare vitezele de recesiune ale galaxiilor îndepărtate, precum și distanțele acestora față de Pământ.

Între colegi, în 1965, la telescopul de 165 cm de la Observatorul Lowell din Flagstaff, Arizona

Primind Medalia Națională pentru Știință de la președintele Bill Clinton (1993)

ADEVĂRATUL PREMIU?

În 1981, a fost aleasă membră a Academiei Naționale de Științe. A fost a doua femeie astronom aleasă în Academie, după Margaret Burbidge, motiv pentru care s-a dedicat încurajării femeilor să urmeze cariere științifice și a declarat: „Am luptat cu Academia de Științe. Sunt șocată de numărul mic de femei alese în fiecare an. Este cea mai întunecată parte a vieții mele. Acum 30 de ani, credeam că orice era posibil.” „Trăiesc și lucrez după următoarele trei principii: Nu există nicio problemă științifică pe care un bărbat să o poată rezolva și pe care o femeie să nu o poată rezolva. La scară globală, jumătate dintre neuronii din creier aparțin femeilor. Cu toții avem nevoie de permisiunea de a face știință, dar din motive adânc înrădăcinate în istoria noastră, această permisiune este mult mai des acordată bărbaților decât femeilor.”

I se părea că e păcat că femeile aveau dificultăți în a accesa „frumusețea științei”. „Uneori mă întreb dacă aș fi putut studia galaxiile dacă ar fi fost ușure, precum acești limacși care îmi populează grădina. Nu sunt sigură.”

În 1989, Vera Rubin și Jeff

Kenney au început să observe vitezele galaxiilor din constelația Fecioara. Printre cele 100 de galaxii examinate, atenția i-a fost atrasă de o galaxie ciudată, NGC 4550. Ea a realizat primele două spectre ale acestei galaxii, unul în roșu, celălalt în albastru, folosind telescopul de 4,8 metri de pe Muntele Palomar. După un an de reflecție și modelare, și-a dat seama că are de-a face cu o galaxie în care unele stele se roteau într-o direcție, iar altele în direcția opusă. Șase luni mai târziu, a aflat că o astfel de galaxie era chiar mai stabilă decât o galaxie obișnuită, cu o singură direcție de rotație.

La senectute, păstrând același zâmbet mulțumit, al persoanei care și-a făcut din cercetarea astronomică un sens al vieții

În noiembrie 1997, a fost invitată să viziteze baza americană McMurdo de la Polul Sud.

Soțul ei, Robert Rubin, a murit în 2008. Vera Cooper Rubin a murit la 25 decembrie 2016, la Princeton, la vârsta de 88 de ani.

Iată și câteva onoruri pe care le-a primit pe parcursul vieții. În 1993, a primit Medalia Națională pentru Știință de la președintele Bill Clinton „pentru cercetările sale de pionierat în cosmologie, care au demonstrat că cea mai mare parte a universului este întunecată, și pentru contribuțiile sale semnificative la înțelegerea faptului că universul este mai complex și mai misterios decât ne imaginăm anterior”.

În 1996, a primit Medalia de Aur a Societății Astronomice Regale pentru „distincție științifică” și pentru „determinarea și curajul ei în promovarea rolului femeilor în astronomie”. A fost a doua femeie care a primit această medalie, după Caroline Herschel în 1828!

Nu a primit Premiul Nobel, deși mulți dintre colegii ei credeau că îl merită. Dar asta nu părea s-o îngrijoreze. În memoriile sale din 1997, ea a scris: „Rezultatele mele contează mai mult pentru mine decât numele meu. Dacă astronomii îmi vor folosi în continuare datele în anii următori, va fi cel mai mare compliment pe care mi l-ar putea face”. „Nu-ți face griji pentru premii și faimă. Adevăratul premiu este să găsești ceva nou acolo sus!”

În onoarea ei, Observatorul astronomic american, situat la 100 de km de La Serena, în nordul statului Chile, îi poartă numele. ■

CUM AM CUCERIT VESTUL IMAGINAȚIEI

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Dintr-un anticariat am cumpărat cartea *The West of the Imagination*, de William H. Goetzmann și William N. Goetzmann (1986), din care am aflat că între Vestul real și cel oferit de picturi, de memorialistică, de romane, de spectacole teatrale sau cinematografice era o mare diferență. Artele vizuale sau cele ale spectacolului au prezentat

Fotografia unui cowboy din 1888

publicului ignorant de pe coasta de est a Americii sau celui european ceea ce acesta dorea să vadă sau ceea ce credea că sunt ținuturile apusene ale continentului nord-american. Pentru mulți neștiutori, Vestul era confundat cu însăși America, iar în 1991, a fost organizată, la National Museum of American Art din Washington, D.C., o expoziție intitulată *The West as America. Reinterpreting Images of the Frontier, 1820 – 1920 (Vestul drept America. Reinterpretarea imaginilor Frontierei. 1820 – 1920)*, pe care am avut șansa să o vizitez în chiar ultima sa zi înainte de închidere. Ea a fost însoțită de un substanțial catalog coordonat de eminentul istoric de artă William H. Truettner.

S-a creat astfel o imagine falsă dar frumoasă, idilică, a vieții și aventurilor pe care le oferea Vestul.

Acolo însă, viața nu avea nimic pastoral și senin ca în simfonia „Din Lumea Nouă” a lui Antonin Dvořák, ci era o existență aspră, periculoasă, dusă la granița dintre civilizații, cu multe privațiuni, riscuri și neîmpliniri. Însuși William Frederick Cody a idealizat acele ținuturi și oamenii lor în spectacolul său de evocare a cuceririi Vestului, cu un lăudabil succes de public și o impresionantă longevitate de 30 de ani,

„Buffalo Bill’s Wild West Show” (Spectacolul Vestului Sălbatic al lui Buffalo Bill). Pentru trei decenii Vestul a fost sinonim, pentru estici și pentru europeni, cu felul cum l-a reprezentat în arenă Buffalo Bill și numeroasa lui trupă. Filmele western glorifică pe cowboy, dar acesta era cel mai umil și mai prost plătit angajat al unei ferme, petrecea câteodată 20 de ore în șa, nu se putea spăla sau primi, se hrănea frugal și insuficient,

dormea pe furate, era udat de ploii și bătut de vânturi ori prăjit de arșiță, înghițea mult praf, se rănea în plantele cu țepi ale deșertului sau preeriei și nu se putea pansa ori îngriji corespunzător, era expus atacului indienilor sau al hoșilor de vite și ducea o existență epuizantă. Dar el a devenit erou al ecranului și al multor romane sau opere de artă plastică. Doar puțini l-au văzut în mediul său real. Unul dintre cei care l-a cunoscut îndeaproape, deși el însuși nu era om al Vestului, ci un estic de bună extracție și cu avere considerabilă, viitor președinte al Statelor Unite, Theodore Roosevelt, a dorit să experimenteze viața la frontieră și a cumpărat o fermă în Dakota de Nord, trăind un timp acolo, între vacari, pe care i-a descris cu multă acuratețe în câteva pagini memorialistice, *Stories of Adventure* (Povestiri despre aventură). La fel de puțini i-au văzut pe indieni în cadrul lor natural, în așezările lor stabile sau în timpul migrațiilor estivale, cu ocazia marilor vânători de bizoni. Unii dintre aceștia au fost pictorii George Catlin și Karl Bodmer, care au cutreierat Preeriile Nordice în anii '40 ai secolului al XIX-lea, când indienii erau încă pașnici și nu ajunseseră să se războiască cu oamenii albi, disputându-și pământurile, vânatul și bogățiile subsolului. Totuși, visul cuceririi

Viitorul președinte
Theodore Roosevelt
în costum specific Vestului

Vestului, așa cum l-au prezentat literatura și cinematograful, era de natură să fascineze mințile copiilor și adolescenților din toate timpurile și din toate locurile, și mai vătos ale celor din lagărul comunist, aflați în imposibilitate de a călători și de a vedea locuri noi, muzee și atracții istorice. Am fost unul dintre aceștia, prins de mirajul aventurilor în Vest!

Fac parte din generația Pif, iar nostimul cățel mi-a fost unul dintre prietenii dragi din copilărie până în adolescența-mi prelungită. Ce-i drept, eu aparțin primului eșalon al editării lui Pif, mai precis al primei reviste a seriei, *Vaillant*. Începusem să citesc de unul singur franțuzește și să înțeleg aproape

tot. În acele reviste a apărut, la un moment dat, o rubrică foarte bine documentată și ilustrată, *La véritable histoire du Far West*, al cărei autor era un specialist de primă mână în etnografie și istorie americană, René Thévenin (1877 – 1967), un venerabil ce-l văzuse, în copilărie, pe Buffalo Bill și spectacolul său în care era prezentată cucerirea Vestului. Acesta descria, extrem de expresiv, cum a asistat la acel spectacol care l-a cucerit pentru restul vieții: „Toată trupa [lui Buffalo Bill] a sosit la Paris în 1889. Atunci un oarecare puștan parizian (care încă nu avea scalpul alb) a putut contempla minunatul spectacol și s-a entuziasmat atât de puternic de indieni (și de bizoni), încât a rămas marcat întreaga viață!”

Serialul menționat mi-a deschis gustul pentru acea zonă îndepărtată în care aventurile erau asigurate. Am devenit mare pasionat de indieni, iar revista oferea tot felul de informații utile despre felul cum îți poți construi un tepee, o pipă a păcii, o coroană de pene ca a căpeteniilor din Marile Preerii, mocasini ori alte articole indiene. Era, cred, o modă și între copiii francezi pentru asemenea subiecte și... obiecte. Am pus în practică majoritatea sugestiilor de a confecționa piese vestimentare. Așa că, în scurt timp, am avut o pereche de mocasini – croiți din pielea, foarte fină, a unei poșete elegante, din alte vremuri, a mamei –, o coroană de căpetenie (pentru a cărei materie

Simpaticul Pif

primă m-am rugat de părinți să cumpere un curcan pentru masa de An Nou, în pofida faptului că eu nu mâncam carne de pasăre), un colier din gheare de urs modelate din lutul procurat de la atelierul de sculptură al Școlii de Arte Plastice, pe care începusem să o urmez din clasa a V-a.

Începând cu numărul 1.022 din 13 decembrie 1964 a fost publicat un nou serial „serios”, *L'aventure Indienne*, al cărui autor era tot Thévenin, ce semna cu pseudonimul, inspirat ales dată fiind vârsta sa înaintată – 87 de ani – „Sachem au Scalp Blanc”. Autorul era foarte îndrăgit de cei mici, iar sfaturile sale privind artefactele indiene erau așteptate cu nerăbdare. Thévenin, conservator la Muzeul de Istorie Naturală și romancier de oarecare celebritate, semnase, în 1928, una dintre cele mai valoroase lucrări despre indienii americani elaborată de un european, *Moeurs et histoire des Peaux-rouges* (Obiceiurile și istoria pieilor roșii), beneficiind de colaborarea unui desenator care i-a executat planșele color, Paul Coze. Serialul din revista pentru tineret a beneficiat de ilustrații de mare calitate, amintind de pânzele unui Frederic Remington, Charles M. Russell sau ale altor pictori americani inspirați de epopea Vestului, despre care eu încă nu auzisem pe atunci. De o deosebită

Autorul față în față cu Buffalo Bill

plasticitate, departe de toate celelalte ilustrații ale revistei, caracterizate prin abundență de detalii și nu totdeauna de atenție la compoziție, acestea stârneau interesul prin valoarea artistică intrinsecă. Apăreau, de altfel, pe o întreagă pagină și erau tipărite în culori. Din păcate, niciuna dintre aceste planșe admirabile nu era semnată. Este posibil ca autorul să fi fost Jean Marcellin, colaborator constant al revistei, specializat în subiecte western tratate realist. Dar existau și alte imagini în același stil care însoțeau nuvele ce se petreceau în Vest și unde, în locul autorului, apărea specifica-

rea: Illustration Agence Intergraph.

Din 1962 au început să ruleze pe ecranele bucureștene filme western, mai întâi germane, din seria „Winnetou”, în regia lui Harald Reinl, apoi italiene, din seria „dolarilor”, sub bagheta lui Sergio Leone: „Pentru un pumn de dolari” (1964), „Pentru câțiva dolari în plus” (1965), „Cel bun, cel rău și cel urât” (1966) și, ceva mai târziu, veritabile pelicule americane din același gen, chiar dacă unele erau mult mai vechi, precum „Diligența” lui John Ford, din 1939. Toate mi-au deschis gustul pentru Vestul american. În mod ciudat, m-au încântat mai mult filmele iconoclaste ale lui Leone și ale altor regizori italieni, creatori ai genului *western spaghetti*, decât cele clasice americane, ce mi se păreau cam prea statice și cu prea puține împușcături. De aceea, când, după mulți ani, am avut șansa să vizitez expoziția „Il était une fois... Sergio Leone” (A fost odată... Sergio Leone) la Cinemateca Franceză din Paris, mi-am achiziționat de acolo un poncho după modelul purtat de Clint Eastwood în acele pelicule iconice pentru începuturile mele.

În același timp, citeam, cu aviditate, romanele lui Karl May, Mayne Reid și James Fenimore Cooper, care îmi stimulau imaginația. La Editura Tineretului sau la Meridiane au apărut și câteva titluri cu aură de autenticitate conferită de o documentație în arhive și de o serioasă bibliografie de specialitate: *Piele roșii de la nord de Rio Grande*,

Tabloul lui Karl Bodmer înfățișând Dansul scalpului

Cei doi eroi îndrăgiți: Winnetou și Old Shatterhand

de Mihai Gheorghe Andrieș (1965), *Westul, o mare aventură*, de Horia Matei (1969), *Western. Filmul Vestului îndepărtat*, de Iordan Chimet (1966). *Țara învăluită în parfumul rășinilor*, de Arkady Fiedler, publicată de Editura Științifică (1964), descria geografic, demografic și istoric Canada, unde puteam găsi informații de valoare despre indieni și metiși. Trebuie să mărturisesc că m-a entuziasmat și cartea lui Ernest Thompson Seton, *Micii sălbatici* (1963), pentru că descria experiențele unor băiețândri, la fel ca mine, care se jucau de-a indienii. Dar cel mai mult mi-a plăcut cartea lui Joë Hamman, *Far West* (1966), în traducerea măiastră a Ilenei Vulpescu, pentru că acel francez fusese cucerit de mirajul Vestului și, după ce petrecuse aproape un an în Statele Unite și se familiarizase cu viața de cowboy, revenise în țara natală, unde încercase să reconstituie, în Camargues, atmosfera pe care o întâlnește peste Ocean și să toarne filme western. În volumul menționat, el încheie o istorie a cuceririi Vestului, care mi-a fost deosebit de utilă în acea perioadă. Aceasta

a fost bibliografia mea formativă, incipientă, până să se deschidă, în 1970 – 1971, Biblioteca Americă, unde mi-am efectuat studiile aprofundate în domeniul etnografiei americane, a istoriei și artei Vestului. Acestea m-au ajutat să scriu volumul *Trista istorie a preeriei* (Editura Globus, București, 1998), prima mea carte (dar a doua publicată!), elaborată într-un timp îndelungat și care a așteptat mai mult de un deceniu să fie tipărită. Volumul a fost lansat, în 1998, la Librăria Mihail Sadoveanu, fiind onorat de academicianul Paul Cernovodeanu cu prezentarea sa. Nu îndrăznisem să merg în hainele celor din Vest, care îmi erau încă de pe atunci atât de dragi, ci în redingotă și cu ȕilindru pe cap, ca un domn dintr-un *boomtown* din Arizona sau New Mexico. Între 1977 și 1985 am susținut la Universitatea Populară „Ioan I. Dalles” mai multe cursuri de introducere în istoria Vestului și interpretarea sa în filmele western. Toate expunerile, însoțite de proiecții de diapozitive, erau urmate de rulara unei pelicule western, ceea ce făcea acest ciclu de conferințe foarte căutat și de mare succes.

Din 1991 am avut șansa a călători în Statele Unite și a vizita ținuturile vestice: Oklahoma, Arizona, New Mexico, Montana, Wyoming, Oregon, Washington și Alaska – „ultima frontieră”, exact acelea care îmi hrăniseră, abundent, imaginația infantilă. Și mi-am putut constitui garderoba completă a mai multor tipuri din Vest. Costumația

la care râvneam când aveam 12 sau 13 ani mi-am putut-o procura abia la senectute! Acum pot fi căpetenie indiană, trapper, căutător de aur, pistolar, desperado mexican sau însuși Buffalo Bill cu haina sa înflorată și plină de franjuri. Astfel, Davy Crockett și Daniel Boone sau Kit Carson, Sitting Bull și William F. Cody „Buffalo Bill”, Joaquin Murrieta și Emiliano Zapata ori Wyatt Earp și Billy the Kid pot coborî din ramele tablourilor sau pot ieși dintre paginile cărților, prinzând viață pe malurile Dâmboviței pentru a-și relata, cu acuratețe, poveștile de viață și de moarte.

Visul prinde, adesea, viață. Și merge mai departe! ■

Autorul în ținuta unui erou al Vestului

PRIMII CRUCIAȚI ÎN SURSELE ARMENEȘTI

DAVID LINUS NEAGU

În 1098, în mănăstirea Hovhanna de pe Muntele Amanus, scribul armean Hovhannes a terminat de copiat un manuscris ce conținea principala colecție de legi a Bisericii Armene. Cea dintâi variantă a acestei colecții datează din vremea catolicosului (conducătorul Bisericii Armene) Hovhannes III Odznetsi (717 – 728), iar ulterior a suferit mai multe modificări, pe măsură ce au fost adăugate legi noi.

În colofonul manuscrisului, Hovhannes amintea cum în acel an „Domnul a sosit la poporul Său, potrivit versetului: «Nu te voi lăsa, cu niciun chip nu te voi părăsi»“. Scribul armean făcea referire la cruciați, aceasta fiind prima mențiune a acestora în sursele armenesti. Acest nou neam era prezentat drept „poporul curajos din Occident“, iar Hovhannes a relatat pe scurt victoria obținută de cruciați și bizantini la Niceea împotriva turcilor în vara lui 1097. Cu toate că încă nu-și atinseseră obiectivul, eliberarea Ierusalimului, Hovhannes îi vedea pe cruciați drept „un instrument al salvării“, după cum a notat în colofon.

Un an mai târziu, de data aceasta în Alexandria, un anume Aharovn a terminat de copiat un Evangheliar. A notat că munca sa s-a încheiat în anul 1099, „în vremea stăpânirii curajosului neam al romanilor, care sunt frâncii [p'arang]“. Aharovn a amintit de cucerirea Antiohiei de cruciați, de eliberarea Ierusalimului (Magazin istoric, nr. 4/2000) și de masacrele ce au avut loc în cele două orașe.

*Mănăstirea Hovhanna;
cea mai mare parte a construcției
a fost realizată în secolul al XIII-lea*

Cele două colofoane reprezintă primele mențiuni ale cruciaților în surse armenesti și denotă bucuria și speranțele ce-și făcuseră loc în sufletele armenilor odată cu sosirea contingentelor de cavaleri latini. Entuziasmul armenilor pare să fie confirmat și de o sursă occidentală, Foucher de Chartres, participant la Prima Cruciadă. El a notat cum armenii au ieșit în întâmpinarea lui Balduin de Boulogne (primul rege al Regatului cruciat al Ierusalimului), care se îndrepta spre Edessa, și au sărutat pulpanele veșmintelor purtate de cruciați. Bineînțeles, paragraful scris de Foucher de Chartres trebuie înțeles în contextul întregii sale cronici: era un exercițiu narativ prin care dorea să-i convingă pe latini să vină în Orient și să lupte pentru sprijinirea nou-fundatelor state cruciate. Totodată, Foucher dorea să sublinieze superioritatea occidentalilor în fața creștinilor orientali și statutul occidentalilor de salvatori, care, astfel, duceau la îndeplinire una dintre misiunile cruciadei: ajutorarea creștinilor orientali. Din cele două surse

armenești putem afirma fără nicio îndoială că, în 1098 și 1099, armenii erau optimiști: într-un final, după zeci de ani în care turcii selgiucizi invadaseră ținuturile orientale și devastaseră pământurile armenilor, fără ca Bizanțul să fi fost capabil să-i oprească, o nouă forță, un nou popor al romanilor venise în ajutorul lor.

ROMANII LATINI ȘI ROMENII GRECI

După ce trecem de o primă lectură a acestor surse armenesti, observăm că nu este vorba doar despre entuziasmul creștinilor orientali în fața victoriilor obținute de cruciați. Sosirea latinilor, cucerirea Antiohiei și a Ierusalimului și fondarea statelor cruciate au marcat, de fapt, o schimbare de paradigmă în mentalul armenilor.

Cheia de interpretare necesară pentru a înțelege modul în care i-au perceput armenii pe latini este etnonimul „romani”. De ce-i numește Aharovn pe frânci „curajosul neam al romanilor”, în contextul în care de secole armenii foloseau acest termen pentru a-i desemna pe bizantini? În armeană clasică erau folosiți doi termeni pentru a-i desemna pe romani: *hrovmayetsi*, care provine din latinescul *romanus*, cu sensul de locuitor al Romei, și *horom*, provenit din cuvântul grecesc *romaïos*. Până la finalul secolului al XI-lea și începutul veacului următor, cei doi termeni erau folosiți pentru a-i desemna pe bizantini. Astfel, împăratul bizantin apare drept *hrovmayetsi tagavor* (bazileul romanilor) și *horomots tagavor* (bazileul romeilor). Însă începând cu secolul al XII-lea, *hrovmayetsi* l-a desemnat pe creștinul latin, iar *horom* pe cel bizantin.

Scribul Aharovn a simțit nevoia de a preciza că frâncii formau acest popor curajos al romanilor, cel mai probabil pentru a-i deosebi de bizantini. Armenii începuseră să-i perceapă pe bizantini din ce în ce mai mult ca fiind inferiori occidentalilor, pentru că nu reușiseră să li se opună selgiucizilor. După cum a spus și cel dintâi scrib, Hovhannes, sosirea latinilor a marcat împlinirea „evenimentelor vremurilor din urmă”, conferind Primei Cruciaze un caracter apocaliptic.

Pentru a înțelege mentalitatea armeană de la cumpăna veacurilor XI – XII, trebuie să analizăm cronică unii alt istoric armean, Matei din Edessa. Acesta a fost contemporan cu cruciații, a trăit în capitala Comitatului de Edessa (un stat cruciat

Asediul Niceei, miniatură franceză
din secolul al XIII-lea

latin) și și-a scris *Cronica* în primele trei decenii ale veacului al XII-lea. Pentru a explica dispariția regatelor armenesti în veacul al XI-lea și succesele obținute de selgiucizi, Matei a apelat la o serie de profeții armenesti al căror autor era un *vardapet* armean, adică un doctor în teologie: Hovhannes Kozern. În anul 1033, acesta a profețit că Diavolul a fost dezlegat în lume, iar întreaga lume creștină avea să intre în declin: preoții aveau să nesocotească credința, creștinii aveau să fie dezbrinați, iar Dumnezeu avea să reverse paharul mănecii sub forma invaziilor turcilor selgiucizi. Însă mai exista speranță: neamul curajos al frâncilor avea să vină în Orient, să elibereze Ierusalimul și să lupte împotriva musulmanilor. Însă nici ei nu aveau să obțină victoria finală, până când nu avea să se ridice „ultimul împărat roman”, care avea să îi distrugă pe inamicii lui Hristos și să instaureze o epocă a păcii.

Cruciații cuceresc Antiohia,
eveniment înfățișat de poetul flamand
Jacob van Maerlant, începutul secolului al XIV-lea

Bătălia de la Mantzikert ilustrată
în *De casibus virorum illustrium*, secolul al XV-lea

SPERANȚA ÎN NOUL CONSTANTIN

Matei și-a scris cronica la câțiva ani după ce Prima Cruciadă a luat sfârșit, însă aluzia pe care a făcut-o scribul Hovhannes la „vremurile de pe urmă” ne dă de înțeles că în spațiul armean circulau profeții cu caracter apocaliptic înainte ca Matei să le aștearnă pe hârtie. Având în vedere că Matei amintea de „ultimul împărat roman”, este posibil ca printre armenii din Siria și Egipt să circule o variantă armeană a profeției ce a apărut pentru prima oară în *Apocalipsa lui Pseudo-Metodius* (sec. VII), care a fost tradusă și în armeană și s-a bucurat de o largă circulație. După cum au demonstrat mai mulți cercetători, literatura armeană din veacul al XI-lea a apelat la profeții pentru a explica dispariția regatelor armenesti și succesele înregistrate de selgiucizi. Prezența sintagmei „vremurile din urmă” se coroborează cu circulația altor lucrări cu caracter apocaliptic printre oamenii de rând, cum ar fi epopeea armeană *Vitejii din Sasun*, compusă, se pare, în

*Luptă între războinici turci, miniatură selgiucidă
ce ilustrează poemul epic Varka și Golşah*

veacul al XI-lea. Observăm astfel că la cumpăna secolelor XI – XII, armenii din Orient au văzut în sosirea cruciaților împlinirea unor profeții care le promiteau pacea și prosperitatea într-o lume în care încă se făceau resimțite urmările invaziilor selgiucide.

La finalul secolului al XI-lea, de data aceasta într-un mediu armean filo-bizantin, a fost redactată o nouă serie de profeții, cunoscută sub numele de *Profețiile lui Agat'on*. Ca și profeția prezentată de Matei din Edessa, salvarea avea să vină din partea unui lider creștin, care urma să obțină victoria împotriva musulmanilor. Însă când a devenit clar că Bizanțul nu-și mai putea reveni de pe urma înfrângerii de la Mantzikert (1071, când turcii au pătruns și au cucerit majoritatea Anatoliei), iar cruciații au demonstrat că aveau forța necesară pentru a-i învinge pe musulmani, profeția a fost schimbată: salvarea avea să vină din partea noului Constantin, care era din neamul germanilor („din neamul sfânt și ilustru al regilor, care se numesc Almani”).

CRUCIAȚII ADUC NĂDEJDEA VICTORIEI

Schimbarea de paradigmă nu numai că i-a plasat pe bizantini pe un nivel inferior cruciaților, dar unele scrieri armenesti au început să capete și o tentă anti-greacă. Matei din Edessa l-a acuzat pe împăratul Alexios I Comnenul (1081 – 1118) de trădare, fiindcă ar fi ales să colaboreze cu musulmanii și să acționeze împotriva participanților la cruciadă. De-a lungul cronicii sale întâlnim mai multe paragrafe unde autorul a subliniat că bizantinii au comis multe nedreptăți împotriva armenilor. De pildă, după ce Regatul de Ani a fost anexat de Bizanț în 1045 (*Magazin istoric*, nr. 1/2023), împăratul Constantin X a vrut să-i

*Emir turc și gărzile sale, înfățișați într-un manuscris
al culegerii de povestiri Maqamat al-Hariri, 1237*

reboteze pe armeni, astfel încât aceștia să devină calcedonieni (ortodocși). Mai mult, l-a sechestrat pe catolicosul Khachik al II-lea la Constantinopol, însă în zadar. Probabil că cel mai bun exemplu al atitudinii anti-bizantine de care a dat dovadă Matei din Edessa este o frază

*Alexios I Comnenul,
miniatură bizantină
din secolul al XII-lea*

pe care a scris-o atunci când a prezentat invaziile selgiucide: „Și când a fost cucerită Armenia de la greci, au fost oprite toate relele romeilor împotriva poporului armean”. Sentimente anti-bizantine apar și în variantele pro-latine ale *Profețiilor lui Agat'on*: noul împărat avea să restaureze monarhia armeană și să lupte împotriva grecilor, care le-au pricinuit armenilor multe nedreptăți, avea să ocupe teritoriile imperiale și să mute capitala de la Constantinopol la Roma.

Prezența temelor apocaliptice în literatura occidentală la finalul veacului al XI-lea, în ajunul Primei Cruciade, a fost de multe ori cercetată de istorici. Însă nu este atât de cunoscut faptul că și în Orient circulau astfel de mesaje în contextul izbânzilor turcilor selgiucizi și al incapacității Bizanțului de a-i respinge pe invadatori. Sosirea armatei cruciate, care purta înaintea ei semnul crucii, după cum a notat scribul Hovhannes în 1098, a readus speranța în inimile armenilor: victoria împotriva musulmanilor, adică a celor care stăpâneau Anatolia, Siria și Egiptul, era aproape.

Apariția noilor salvatori a condus și la o nouă interpretare a trecutului recent. Pentru Aristakes Lastiverts, un cronicar armean care a fost martor la căderea monarhiilor armenesti din Armenia Mare la mijlocul veacului al XI-lea, principalii responsabili pentru dispariția statalității armenice erau nobilii și regii armeni. Aceștia ar fi preferat să se retragă în teritoriile bizantine pentru a se bucura de banii și titlurile oferite de basilei sau pentru a fugi din calea invaziilor selgiucide.

Însă pentru Matei din Edessa, principalii vinovați pentru anexarea regatelor armenesti erau bizantinii. Ei distruseseră un avanpost creștin ce le putea ține piept selgiucizilor, iar după ocuparea provinciilor armenesti, nu au reușit să-i apere pe locuitorii creștini de atacurile turcilor. Astfel, putem observa cum sosirea cruciaților marchează, de fapt, un moment important în istoria armenilor: vreme

*Mormântul lui Hovhannes Kozern,
începutul secolului al XX-lea*

de secole Bizanțul reprezentase singura sursă de ajutor a armenilor, singura mare putere creștină care putea acționa ca aliat împotriva musulmanilor. Însă victoriile cruciaților i-au determinat să nu mai privească spre Constantinopol, ci spre Roma, care simboliza atât scaunul pontifical, cât și Occidentul în ansamblul său. Din veacul al XII-lea și până în epoca modernă, Occidentul a jucat, în diferite momente, un rol mesianic în mentalul armean. ■

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

Încheiem prezentarea modului în care au fost pedepsite trupurile anumitor decedați de-a lungul istoriei.

PEDEPSIREA CADAVRELOR. ÎNTRE SUPLICIU ȘI DAMNARE

IOAN BOTIȘ

*Arderea prozelitilor lui Amaury de Bèze
(miniatură din Grandes Chroniques de France)*

În anul 896, a avut loc la Roma celebrul proces împotriva cadavrului papei Formosus, proces ordonat de Ștefan al VI-lea, cel de-al doilea urmaș al lui Formosus (Magazin istoric, nr. 1/2024). În spatele întregului proces s-a aflat Lambert de Spolète, adversar al fostului papă Formosus. Drama care s-a jucat în cetatea papilor a depășit în oroare tot ce se putuse imagina până atunci în materie de răzbunare. Până la acea dată, au existat numeroase exemple de punere sub acuzare a unor persoane deja decedate, dar totul se rezumase la a condamna memoria defuncților sau actele pe care aceștia le-au făcut în timpul vieții.

Spectacolul terifiant a fost oferit în cadrul unui conciliu roman, rămas în istorie sub numele de „conciliul cadavrului”. Mortul, îmbrăcat în veșminte papale, era așezat în scaunul papal, iar trei episcopi au fost siliți să-l acuze, în timp ce unui diacon îi revenea misiunea ingrată de a pleda cauza unui om ce amușise pentru vecie și care nu se mai putea dezvinovăți singur. În mod simbolic, cadavrul său a fost dezbrăcat de veșmintele și însemnele papale, apoi smuls de pe tron și târât afară din biserică până la cimitirul pelerinilor din Roma, unde a fost îngropat ca un străin. În mod simbolic, papei Formosus i-au fost tăiate cele trei degete cu care suveranii pontifi dădeau binecuvântarea.

Ștefan al VI-lea a fost ucis la un an de la straniul și degradantul proces pe care-l ordonase, în timpul unei răscoale a populației Romei. Revoltați de odiosul proces pe care îl condusesse Ștefan al VI-lea, romanii l-au aruncat pe papă în închisoare și în final l-au sugrumat. În anul 898, papa Ioan al IX-lea l-a reabilitat pe Formosus în cursul unui sinod solemn pe care l-a ținut la Ravenna și trupul lui a fost reînhumat la Roma. O legendă spune că atunci când trupul reabilitat al papei a ajuns în catacombele romane, statuile sfinților care își aveau sălașul acolo s-au închinat în fața lui.

Papa Bonifaciu al VII-lea (974 – 983; 984 – 985) a murit în anul 985 de o moarte subită, după cum spun izvoarele istorice, fără a clarifica

detaliile problematicei morți. Izvoarele menționează însă furia reținută până atunci a poporului, care s-a dezlănțuit împotriva cadavrului papei. I-au fost smulse veșmintele pontificale, de parcă ar fi vrut să demonstreze ulterior că acest papă n-a fost niciodată papă și episcop legitim al Romei. Corpul dezbrăcat a fost călcat în picioare și bătut cu bețe, înțepat cu lănci și țepi și, la final, târât de picioare din Lateran. În piața din fața palatului papal, cadavrul a rămas în continuare expus batjocurii plebei și doar a doua zi s-a permis ca doi clerici, cărora le-o fi fost rușine pentru orașul lor și excesele nedemne pentru biserica romană, să-l înmormânteze.

DEMORALIZAREA ADVERSARILOR

În timpul războaielor, cadavrele adversarilor au fost pedepsite în scopul intimidării, purtându-se astfel un război psihologic barbar după standardele lumii contemporane, dar care a fost folosit în egală măsură de creștini și de musulmani pe tot parcursul Evului Mediu. În anul 1097, Niceea a fost asediată de armatele cruciate. Pentru a spori descurajarea și disperarea inamicului, cruciații au decapitat sute de cadavre ale turcilor căzuți în luptele duse în preajma zidurilor, după care le-au înfipt în pământ și au defilat astfel cu ele în jurul orașului. Câteva capete au fost aruncate dincolo de ziduri, în interiorul

*Amaury de Bène predicând,
într-o reprezentare din secolul XIV
(sursa: Gallica Digital Library)*

cetății. Drept răzbunare, turcii au atârnat în cârlige din fier legate cu frânghii cadavrele cavalerilor creștini rămase lângă ziduri și le-au lăsat să putrezească atârând de ziduri, „ca să-i ocărăscă pe creștini”. Atât pentru latini, cât și pentru inamicii lor musulmani moralul era o chestiune critică și fiecare parte a aplicat o gamă de tactici înspăimântătoare ca să zdrobească rezistența

mentală a oponentului.

La începutul anului 1098, cruciații au obținut o victorie importantă asupra musulmanilor. Dintre cei căzuți în luptă, creștinii au decapitat 100 de musulmani, le-au înfipt țestele în pământ și au defilat apoi cu macabrele trofee pe lângă zidurile Antiohiei, cu scopul de a distruge moralul apărătorilor cetății. Un martor ocular a relatat cum, după o altă bătălie, turcii au ieșit din Antiohia, îngropându-și morții, dar creștinii i-au dezgropat, le-au târât

corpurile afară din mormintele distruse și le-au aruncat leșurile într-o groapă comună, nu înainte de a le decapita. „Când au văzut turcii asta, au fost tare mâhniți și s-au întristat de moarte, s-au jelit în fiecare zi și nu au mai făcut altceva decât să plângă și să urle”, susține martorul evenimentelor, confirmând că astfel de practici barbare își atingeau scopul.

După apariția Inchiziției,

Arderea oaselor lui John Wycliffe, 1428

Asasinarea regelui Henri al III-lea;
stampă de Frans Hogenberg, secolul XVI
(sursa: Gallica Digital Library)

s-au înmulțit procesele persoanelor deja decedate; acestea erau judecate ca și când ar fi fost încă în viață, iar rămășițelor pământești le erau aplicate pedepsele la care erau supuși vinovații în viață. Articolul XX al *Instrucțiunilor* clericului spaniol Torquemada prevedea ca pentru cei care au murit în erezie să fie organizate procese postume, cadavrele să fie dezgropate, condamnate și arse pe rug, iar bunurile defunctului urma să fie confiscate. După ce erau târâte pe străzi, cadavrele erau arse în piața publică și se pare că aceste scene îi îngrozeau pe contemporani mai mult decât arderea pe rug a celor vii.

Nu erau scutite de pedepse nici trupurile celor care mureau în timpul teribilelor torturi ce însoțeau anchetele inchiizitoriale, deoarece se considera că trupurile unor eretici ar fi maculat pământul sfințit al cimitirelor.

În secolul XIII, pentru panteismul său (concepție filozofică monistă care identifică pe Dumnezeu cu întreaga natură), trupul lui Amaury de Bene a avut de pățit și

după moarte: corpul său a fost dezgropat și aruncat într-un pământ nesfințit, iar mulți dintre adepții lui au fost arși pe rug. În Franța, în anul 1244, mai multe cadavre ale unor persoane considerate a fi fost eretice în timpul vieții au fost deshumate și arse, după ce, în 1237, la Toulouse, inchiizitorii au ordonat dezgroparea mai multor cadavre ale unor nobili bănuiați că ar fi fost adepți cathari și arderea lor pe rug în piața publică. De același tratament au „beneficiat” și catharii din Spania. În 1235, la Taragona, au fost dezgropate și arse pe rug cadavrele a 18 morți în erezia catară.

După ce a luat decizia de a desființa Ordinul Templierilor, Filip cel Frumos al Franței (1285 – 1314) a ordonat ca arhitectul care a construit turnul reședinței templiere din capitala Franței să fie deshumat și osemintele acestuia să fie împrăștiate. Prin acest gest public, regele Franței voia să-și afirme victoria de necontestat asupra temutului până atunci Ordin Templier. Alte 69 de cadavre au fost dezgropate și

arse în Franța între anii 1308 și 1322.

În anul 1384, înainte ca brațul lung și răzbunător al Bisericii să pună mâna pe el, reformatorul englez John Wycliffe s-a stins din viață. Nemulțumită de faptul că ereticul a scăpat de o pedeapsă binemeritată, Biserica a luat hotărârea, după câțiva ani de la moartea lui Wycliffe, de a-i deshuma trupul și a-l arde pe rug, pentru ca, fie și post-mortem, pedeapsa cuvenită celor care se îndepărtau de doctrina oficială a Bisericii să fie aplicată. De cele mai multe ori, cenușa adversarilor Bisericii era aruncată în apele unei ape curgătoare din apropiere; cenușa Ioanei d'Arc a fost aruncată în Sena, iar cea a lui Arnaldo de Brescia în Tiberu. Foarte probabil, Biserica încerca prin această practică să evite îngroparea cenușii unor eretici și să stopeze crearea unor locuri de pelerinaj pentru cei care nu împărtășeau doctrina oficială a Bisericii romano-catolice.

DINCOLO DE MOARTE

Inchiiziția a practicat și ea pedepsirea cadavrelor ereticilor care decedaseră înainte ca puterea seculară să-i pedepsească. În acest scop, Sfântul Oficiu dispunea ca trupul ereticului să fie deshumat și ars pe rug, pentru că păcatul ereziei nu putea scăpa nepepedit nici dincolo de moarte. Arderea pe rug era precedată de o procesiune, în timpul căreia cadavrele sau osemintele ereticilor erau purtate pe străzile orașului. Un crainic, mergând

înaintea lor, îi amenința pe cei vii că pot avea o soartă similară. Potrivit teologului Denys le Chartreux, în secolul XV, o ultimă pedeapsă a trupurilor osândiților la moarte era pocierea lor post mortem. Vederea reciprocă a diformităților lor, în viața de după moarte, avea menirea de a le spori durerea veșnică.

În 1559, la Basel, s-a aflat că un burghez bogat, cunoscut sub numele de Jean de Bruges, mort cu trei ani în urmă, a fost de fapt anabaptistul David Joris. În urma ordinului dat de un judecător, sicriul acestuia a fost exhumat, iar cadavrul a fost supus unei execuții postume. La Paris, trupul unui predicator din secta eretică a turlupinilor,

care murise deja în închisoare înainte de a fi judecat, a fost păstrat 14 zile într-un butoi cu var, pentru ca să poată fi ars pe rug împreună cu un eretic în viață.

În Franța anului 1589, a fost judecat cadavrul lui Jaques Clément, asasinul regelui Henri al III-lea (1574 – 1589). După ce au fost audiați nouă martori, toți susținând că asasinul l-a înjunghiat mortal pe fostul rege, în numele regelui Henri al IV-lea (1589 – 1610) a fost pronunțată sentința de condamnare: cadavrul lui Clément urma să fie rupt în bucăți de patru cai, apoi ars, iar cenușa să-i fie aruncată în fluviu, pentru ca, în acest fel, să-i piară până și urma. Cadavrele lui Juan de Esperandeo și Vidal Duran au fost sfărțecate și bucățile au fost aruncate în gunoaie, pentru a pedepsi în acest fel asasinarea canonicului Pedro de Arbuès de cei doi. Măinile criminalilor au fost tăiate și bătute în cuie pe poarta unui palat.

Descori, corpul celui executat era decapitat și spintecat în mai multe bucăți, pentru ca respectivele părți ale cadavrului să poată fi expuse în mai multe locuri, înfipte în țepușe. Nobilimea maghiară i-a tras în țepă pe Baba Novac, unul dintre căpitani lui Mihai Viteazul, și pe preotul acestuia, după care i-a ars pe rug pe drumul Feleacului.

Practicile Inchiziției au trecut Atlanticul la bordul caravelor spaniole. Astfel, în apropiere de Valdivia, căpitanul unei armate spaniole a ordonat ca trupul unui conducător olandez de religie reformată, mort de mai mult timp, să fie deshumat și ars pe rug.

CADAVRE OSÂNDITE

În 1792, la scurt timp după ce revoluționarii francezi au proclamat republica, rămășițele pământești ale regilor francezi înmormântați în bazilica de la Saint-Denis au fost profanate de o gloată isterizată, condusă de soldați cu bonete roșii, într-unul dintre cele mai dezgustătoare capitole ale Revoluției franceze. Resturile cadavrelor lui Henri al IV-lea, Ludovic al XIII-lea și Ludovic al XIV-lea au fost expuse, pentru ca mulțimea să-și reverse furia asupra lor, spintecate, sfărâmate și apoi aruncate într-o groapă săpată în apropierea bazilicii. Mereu se ardea pulbere și se trăgeau salve, în speranța de a purifica aerul. Astfel au avut regii Franței încă o dată parte de onoruri, în modul cel mai grotesc. Tot în timpul Revoluției franceze, osemintele lui Gilles de Rais, celebrul mareșal al Franței, rămas cunoscut pentru crimele în serie pe care le-a săvârșit, au fost scoase de revoluționari din Biserica Notre-Dame de Carmès și aruncate în Loara.

Pedepsirea cadavrelor nu a fost o practică întâlnită doar în spațiul creștin-european. Astfel, cadavrul conducătorului răscoalei Tai-ping, 1850 – 1864, Hong Xiuquan, a avut o soartă neobișnuită. Împăratul Chinei a hotărât ca rămășițele acestuia să fie deshumate, arse și apoi transformate în proiectile de tun.

La trei luni după ce Rasputin a fost omorât în cel mai ciudat mod cu putință – otrăvit, împușcat, înjunghiat și apoi aruncat în apele Nevei, în care s-a înecat –, trupul său a fost

Statuia lui Baba Novac, aflată în dreptul Bastionului croitorilor din Cluj, autor Virgil Fulceia

Execuția lui Gilles de Rais
(sursa: Bibliothèque Nationale de France)

dezgropat în taină din capela de la Țarskoe Selo, unde fusese depus, și transportat în pădurea Pargolovo, situată la o distanță de 15 verste (16 km) nord de Petrograd. Unui ofițer de geniu și câtorva soldați le-a revenit misiunea de a face să dispară până și rămășițele trupesti ale celui care influențase atât de mult Curtea imperială a Rusiei. „După ce ridicară capacul coșciugului, scoaseră cadavrul cu ajutorul unor cângi, neîndrăznind să-l atingă cu mâna, din cauza putreziciunii, și-l azvârliră, nu fără greutate, deasupra grămezii de lemne. Apoi, după ce îl stropiră cu petrol, îi dădură foc. Cu tot vântul rece, cu toată durată lungă a operației, cu tot vârtejul de fum acru și puturos care se înălța dinspre rug, mai multe sute de mujici se îndesaseră toată noaptea în jurul rugului, muți, nemișcați, privind tâmpiți, înspăimântați, fără pietate, rugul care înghițea încetul cu încetul rămășițele

lui Rasputin. Când focul își îndeplini menirea, soldații adunară resturile de cenușă și le îngropară sub zăpadă” – scria un martor al evenimentelor.

În Evul Mediu japonez, generalii aveau obiceiul de a expune în piețele publice capetele rivalilor înfrânți. Din această cauză, samurail s-au specializat în vânatoarea de capete; după bătălie, acestea erau prezentate ceremonios

Rasputin în anul 1914

generalului, care îi recompensa pe samurai în diferite feluri: dăruindu-le pământ luat de la clanul învins, promovându-i în rang sau dăruindu-le diferite cantități de aur sau argint. Interesant este faptul că, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, soldații americani s-au transformat într-un fel de vânători de capete moderni. Aceștia au dezvoltat o practică ce a devenit obișnuită în războiul din Pacific: fierberea craniilor soldaților japonezi pentru a putea desprinde carnea de pe ele și transformarea lor ulterioară în tot felul de suvenir. Dinții, diferite fragmente de oase și urechile japonezilor morți aveau aceeași macabră destinație.

Condamnările post-mortem au continuat și după Al Doilea Război Mondial. La 30 decembrie 1950, profesorul și economistul Mihail Manoilescu a murit în închisoarea de la Sighet. După deces, acesta a fost judecat și condamnat la mai mulți ani de închisoare.

În 1958, a fost asasinat regele Faysal al II-lea al Irakului. Prim-ministrul Nuri al-Said a fost și el împușcat, după care a fost îngropat. Furia mulțimii a făcut ca, ulterior, cadavrul său să fie dezgropat și mutilat de gloată.

Până în 1970, rămășițele lui Hitler au stat îngropate într-o bază militară sovietică din Germania de Est. În anul respectiv, baza militară a fost cedată Republicii Democrate Germane, cadavrul lui Hitler a fost deshumat și ars, iar cenușa a fost risipită peste apele unui râu, în așa fel, încât să se evite orice posibilitate de apariție a unui viitor loc de pelerinaj pentru extremiștii de dreapta. ■

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 DE ANI

NOIEMBRIE ■ DECEMBRIE 1975

În noaptea de 18 spre 19 noiembrie a fost eclipsă totală de Lună. Până la ora 23.57, plafonul de nori a împiedicat observațiile astronomice, apoi cerul s-a limpezit.

Ziarul *Scânteia* din 4 noiembrie anunță: „cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la declararea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, Patriarhul Justinian adresează o telegramă „Domnului Nicolae Ceaușescu“. Autocefalia fusese recunoscută, prin tomosul Patriarhului de Constantinopol în aprilie 1885.

Într-un interviu acordat revistei *Flacăra*, întrebată dacă aderă la ideile din cartea lui Mac Luhan, *Galaxia Gutenberg*, Zoe Dumitrescu-Bușulenga răspunde: „Nu. Sunt un om cu formație de Renaștere. Mă «agăț» de Galaxia Gutenberg și nu-mi pot închipui existența în afara ei. Fără îndoială că această civilizație a vizualului va influența teribil tipul de receptivitate umană în viitor. [...] Dar pentru acest zbor pentru galaxiile viitorului nu accept ca punct de plecare decât pe acela fixat în Galaxia Gutenberg, din care a ieșit imaginea umanistului european.“ *Scânteia* inițiază la sfârșitul lunii noiembrie „Cum vorbim, cum scriem românește?“ Răspund, în numere succesive, Al. Philippide, Marin Preda, D. Macrea, Al. Rosetti, Al. Dima, Alexandru Niculescu, Al. Graur, Octav Onicescu, Florica Dimitrescu. În *Flacăra* Șerban Cioculescu adresează o rugămintă: „Lui Eminescu nici nu-i trecea prin cap că va veni o vreme când se va spune și scrie Borăștiul, Floreștiul, Botoșaniul și... Bucureștiul. De aceea, rog respectuos pe tovarășii culegători și corectori, când vor vedea că am scris Bucureștii, să îngăduie această veche formă corectă, singura în spiritul limbii noastre!“

Piesa lui Mihnea Gheorghiu, *Capul*, pusă în scenă la Teatrul Național, Sala Atelier, este analizată în *Flacăra* de Adrian Dohotaru. „Debu-

Zoe Dumitrescu-Bușulenga

tează ca o cavalcadă. Eroii parcurg jur-împrejurul sălii în goană, încrucișează replici și spade, denunță principalele conflicte ale reprezentației și explică pe înțelesul spectatorului modern ecuațiile pe care, după cum se știe, istoria le-a rezolvat uneori arbitrar. La un moment dat, cursul acțiunii este din nou fracturat: se descoperă subtextele istorice ale vremii și se plasează, ca la un curs de istorie universală, personajele în epocă, în context universal, pur și simplu cu harta în față. [...] Paradoxal, deși în partea a doua a spectacolului se întâmplă, conform cronologiei firești, evenimentele cu cea mai mare încărcătură de dramatism, piesa eșuează treptat în melancolie și somnolență. Păcat. Mare păcat. Mihnea Gheorghiu a trecut pe lângă o mare piesă. Ne-a părut grăbit și obosit în final. Poate și comod. Regia ar fi putut să-l mobilizeze cu mai mare insistență. Ca să nu mai vorbim că în partea a doua a spectacolului regia (Letiția Popa) a dispărut tiptil. Atunci actorii au făcut ce au vrut.“ În *Săptămâna*, Dinu Săraru despre aceeași piesă: „Ideea de teatru-document este slujită admirabil

[...] Nu reconstituirea sufocantă a faptelor contează, ci sugerarea și demonstrarea mecanismelor acestor fapte și a culorilor epocii, pentru ca ideea sa să rămână vie și limpede și pătrunzător actuală. Aici intervine meritul de excepție al regiei semnate de Letiția Popa, care debutează remarcabil pe prima scenă a țării.”

Cornel Moraru scrie despre *Un debut semnificativ*, romanul Gabrielei Adameșteanu *Drumul egal al fiecărei zile*. La 6 decembrie moare Dinu Pillat.

Se apropie de final filmările la „Cursa”, în regia lui Mircea Daneliuc. În distribuție debutanta Tora Vasilescu și consacrații Mircea Albulescu și Constantin Diplan. La 26 decembrie, La Casa Centrală a Armatei s-a desfășurat o adunare festivă care a marcat 25 de ani de existență a Editurii Militare.

A apărut volumul *Iconografia lui Mihai Viteazul*, de Andrei Pippidi. Aflat la Institutul de Studii Sud-Est Europene, reporterul *Informației Bucureștiului* află de la autor: „Am stabilit că tabloul păstrat la Viena «Cresus arătându-și comorile lui Solon», în care un personaj cu trăsăturile lui Mihai Viteazul apare în suită, nu a fost pictat la Praga în 1601, cum se considera, ci cu aproximativ zece ani mai târziu, de artistul Frans Franken II. Și că anumite portrete târzii prezintă figura lui Mihai sub numele unor alte personaje istorice. Este cazul unor gravuri în care, surprinzător, rivali ai domnitorului (generalul Giorgio Basta și cancelarul Poloniei Jan Zamoyski) apar cu chipul lui Mihai Viteazul.”

Sâmbătă, 22 noiembrie, pe la orele 20.00, asupra Capitalei s-a abătut un puternic val de ninsoare. Au fost scoase în stradă sute de utilaje de dezapezire. Cetățenii sunt chemați să participe în număr cât mai mare la astfel de acțiuni. A durat aproape o săptămână până ce efectele ninsorii au fost complet îndepărtate.

La jumătatea lunii decembrie, pe o vreme primăvărată, s-a încheiat turul campionatului de fotbal, cu echipa Steaua campioană de toamnă. Cu o lună înainte, România termina la egalitate cu formația Spaniei, 2 – 2, și ieșea din

Pare o clădire abandonată:
Spitalul Universitar de Urgență,
de azi

cursa pentru calificarea în sferturile Campionatului European de Fotbal. Spaniolii au condus cu 2 – 0, dar am egalat prin Dudu Georgescu, din penalti, și Iordănescu. În *Flacăra*, Eugen Barbu publică *Visul unei nopți de iarnă*: „Se făcea că echipa campioană a României (pe care n-o numim) s-a calificat pentru finala Cupei Campionilor. În fața a 185.000 de spectatori [...] formația română a zdrobit, duminică 9 iulie 1976, pe Arsenal [...] În momentul în care statuile celor 13 jucători,

făcute din bronz, erau pe cale să fie instalate în jurul stadionului Giulești, cel care vă povestește acest frumos vis s-a trezit cu ziarul *Sportul* pe piept și, citindu-l, a avut un coșmar.”

În *Săptămâna*, Adrian Păunescu salută apariția cărții lui Constantin Teacă, *Ce rău v-am făcut?* „Unul dintre cei mai populari și mai talentați antrenori români, dar în același timp cel mai ghinionist, omul care uneori nu a știut să pună piciorul pe frână când trebuia și să renunțe la mici orgolii pentru salvarea marelui orgoliu al fotbalului se destăinuie.” Concluzia: „Ce rău ne-ai făcut Teacă? Răul că nu ne-ai adus tot binele pe care-l puteai face.”

La 7 decembrie 1975, la Stockholm, Ilie Năstase câștiga finala celei de a șasea ediții a Turneului Campionilor, învingându-l pe Björn Borg.

In dimineața zilei de 11 noiembrie s-a redeschis restaurantul „București”, fostul „Capșa”, după ample lucrări de renovare. Restaurantul dispune de 200 de locuri, iar braseria-cofetărie de 120. Un vechi vad comercial al Capitalei zace nefolosit. Este vorba despre porțiunea din Calea Griviței, între Buzești și Calea Victoriei. 4.515.600.000 pahare cu apă primesc zilnic locuitorii orașului București. La

Oamenii muncii s-au „mobilizat” și au ieșit
să curețe zăpada căzută din abundență

Roșu a fost introdusă o nouă metodă de tratare a apei.

În 1971 au fost aprobați principalii indicatori tehnico-economici pentru realizarea unui „Complex clinic cu 1.540 de paturi” (actualul Spital Universitar de Urgență). Trebuia să fie gata în trimestrul II al anului 1974. Azi se găsește doar la etajul 12. Nici acum nu se știe exact ce catedre și discipline vor funcționa în clădire. Beneficiarul adaugă mereu noi cerințe. Mai nou, a cerut ca ultimele două etaje să fie rezervate unei clinici de ginecologie și obstetrică, care nu exista în proiectul inițial, ceea ce presupune redimensionarea spațiilor.

Vineri, 5 decembrie, a decolat din București un avion TAROM Boeing 707, care a inaugurat

*Secția tipăritură
a Combinatului
poligrafic
„Casa Scânteii”:
aici se montau
și filmele
după care
se tipărea
revista
Magazin istoric*

linia aeriană București – Beijing, pe ruta Atena – Karachi. S-a înființat o nouă companie aviatică română, LAR, care efectua zboruri în Israel.

La trecerile de pietoni s-au înregistrat 100 de accidente grave, în marea lor majoritate din vina conducătorilor auto. Se cere aplicarea legii, căci altfel șoferii vijelioși, care semnalizează cu faza mare când se apropie de trecerile de pietoni „Deoparte, că trec eu!” vor continua să provoace accidente. *Informația Bucureștiului* face un experiment: în intersecția Calea Moșilor cu Ștefan cel Mare, în 3 minute, dintre 16 vehicule, numai trei au respectat culoarea roșie a semaforului la trecerea de pietoni.

După 13 ani de cercetări, Institutul „Dr. I. Cantacuzino” și Institutul de Virusologie „Ștefan S. Nicolau” nu au reușit să producă industrial vaccinul antirujeolic. Cele două institute au fost mai preocupate de rivalitățile dintre ele, decât de producția industrială a vaccinului.

Teodor Mazilu scrie despre reclamele care

se fac la noi. Reclama pentru un hotel deschis de curând asigura că „nu dă afară clienții, nu-i înghiontește și, ceea ce pare și mai paradoxal, merge cu polițetea până la asigurarea unui biet pătuț unde bietul Ion să ațipească. Restaurantul venea și el cu aceleași mari asigurări. Ce ne asigura restaurantul? Ei bine, restaurantul, oricât ar părea de bizar, ne asigura masa

la prânz și seara.” Și *Săptămâna* remarcă o reclamă prezentată la televizor în care Arhimede are de rezolvat o grea problemă: cu ce să își îmbrace familia acum, în prag de iarnă. Brusc, sare din cadă, exclamă „Eureka” și dă fuga la „Confecția”. Doar că acolo găsește mai ales balonzaide, rochii cu mâneci scurte. Reclama ar trebui să aibă o continuare: părinți în balonzaide, trăgând săniuța copiilor pe zăpadă.

La începutul lunii decembrie vitrinele cu „zăpadă”, ghirlande luminoase, afișe, panouri, brazi au inundat magazinele și arterele comerciale. Laboratoarele de cofetărie și patiserie vor lucra la capacitate maximă pentru a livra în această lună 25 t de fursecuri și pișcoturi, 43 t de torturi și 100.000 de tortulețe, 45 t cozonac, 15 t foi de plăcintă, 3,5 t figurine din ciocolată.

Revista *Flacăra* anunță: „Au mai rămas 25 de ani până în anul 2000”. Mihai Băcescu, membru corespondent al Academiei, directorul Muzeului „Grigore Antipa”, crede că s-au făcut pași importanți în obținerea hranei din petrol. „Omul veacului XXI, în loc de carne va înghiți buline”. Reporterul rezumă: „Dacă înțeleg bine tot ce ați spus până aici, în secolul următor vom sta mai puțin la masă, nu vom mai face piața, gospodinele nu vor mai găti ore în șir, mirosul de mâncare din locuințe va dispărea. Cărțile de bucate vor fi răsfoite doar de câte o octogenară care va căuta să-și amintească cum se preparau în copilăria sa bunătăți pe care nu le mai are la îndemână.” În cadrul aceluiași grupaj, profesorul Vladimir Trebici considera că în anul 2000 populația României va ajunge la 30.000.000 de locuitori. ■

Rubrică realizată cu sprijinul
Bibliotecii Academiei Române

LA RĂSPÂNTIA LITUANIEI, MOSCOVEI ȘI A TĂTARILOR

În timpul săpăturilor pentru canalizarea orașului Smolensk, Rusia, a fost descoperit un tezaur medieval, alcătuit din 48 de monete de argint de la începutul secolului al XV-lea. Tezaurul a fost ascuns în contextul conflictelor epocii, când Smolensk, principat rusesc tributatar tătarilor, a fost cucerit de Lituania, iar mulți dintre boierii săi au cerut sprijinul militar al Moscovei.

Majoritatea monetelor sunt *groschen* de Praga, una dintre cele mai des circulate monete din Europa medievală târzie. Există însă și exemplare care atestă legăturile comerciale ale orașului Smolensk cu puterile vecine: un *denarius* lituanian și un *dang* tătar. *Denarius*-ul, o monedă cu o greutate mai mică de un gram, a fost bătut în timpul domniei marelui duce Vytautas cel Mare (1392 – 1430). *Dang*-ul, folosit de obicei în stepele nord pontice și în porturile din Crimeea, este inscripționat cu numele hanului Beg-Sufi al Crimeii (1419 – 1421). Este doar a doua descoperire a unor monete din perioada lituaniană în cadrul orașului Smolensk, prima fiind un tezaur de peste 12 kg, descoperit în 1988.

LIMBA STRĂMOȘILOR AZTECILOR

Conform legendelor amerindienilor nahua, creatorii Imperiului Aztec, aceștia ar fi migrat în centrul Mexicului de astăzi dinspre nord, pornind dintr-o cetate mitică numită Aztlan. Istoricii moderni, pe baza cronicilor nahua, au datat această migrație în mijlocul secolului al XI-lea. Însă o nouă

descoperire ar putea rescrie această istorie.

Cercetătorii Magnus Pharao Hansen și Christophe Helmke de la Universitatea din Copenhaga au publicat un studiu recent în care au propus noi metode de descifrare a limbii din cetatea Teotihuacan. Acest oraș, aflat nu departe de Tenochtitlan, capitala aztecilor (astăzi Ciudad de Mexico, capitala Mexicului), a fost o mare putere între secolele I – VIII, unul dintre cele mai populate centre urbane de pe glob. Locuitorii au lăsat un număr de inscripții, nedescifrate până acum, etnia lor rămânând un mister. Hansen și Helmke au propus teoria potrivit căreia semnele din cadrul acestor inscripții nu erau doar pictograme (de exemplu, reprezentarea unui coiot să însemne doar „coiot”), ci aveau valoare fonetică. Conform cercetărilor lor, limba vorbită prin intermediul acestor logograme ar fi strămoșa limbii nahua, atestată astfel cu sute de ani înainte de presupusa migrație a popoarelor nahua în centrul Mexicului.

PALATUL UNUI REGE TRAC

În centrul orașului Vrața, Bulgaria, arheologii au descoperit palatul unui rege al tribalilor – o populație tracică ce locuia în Bulgaria și Serbia de astăzi –, aflat sub o necropolă medievală. Structura este realizată pe modelul altor palate regale tracice, din blocuri masive de piatră, tăiate astfel încât să se potrivească fără mortar. Se pare că, după moartea regelui, palatul a fost transformat în mausoleul acestuia.

Spre deosebire de alte populații tracice, până acum nu se știa unde se afla palatul tribalilor. În izvoare, aceștia sunt prezentați ca fiind mari războinici, ce și-au dominat vecinii și nu s-au lăsat cucerii de alte puteri până la sosirea romanilor. Se cunosc puține despre civilizația și cultura lor. ■

SCRISORI DIN EXIL

Continuăm publicarea documentului început în numărul anterior, aflat în Fondul Constantin Vișoianu, păstrat la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru această posibilitate.

e) Situațiunea materială a populațiunei a rămas foarte grea. Mizeria pare să fie mai mare în România decât în orice țară din spatele Cortinei de Fier. Îmbunătățirile în producția bunurilor de consum par a fi foarte limitate și departe de a corespunde nevoilor elementare ale populațiunei. Prețurile produselor sunt foarte ridicate în raport cu câștigurile mediocre ale muncitorilor de tot felul. În afară de conducătorii comuniști, există astăzi în România o categorie privilegiată, anume: scriitorii, artiștii și oamenii de știință, pe care comuniștii îi folosesc ca instrumente de propagandă în țară și în străinătate. Restul lumii suferă.

Comitetul Național Român a continuat editarea ziarului *România*, care se bucură de o foarte bună primire printre refugiați. Deși reducerile bugetare operate de Free Europe în bugetul nostru au strâmtorat oarecum activitățile noastre, Comitetul Național Român continuă să lucreze aproape în aceeași măsură ca și până acum. Suntem însă foarte stingheriți din pricina suprimării ajutoarelor pe care până acum le puteam da reprezentanților noștri în diferite țări. Sunt fericit să informez pe Majestatea Voastră că devotamentul reprezentanților noștri în străinătate este atât de mare, încât toți au acceptat să continue activitățile lor fără nicio recompensă materială. Comitetul însă, știind cât sunt de strâmtorați unii dintre ei, nu le mai poate cere aceleași activități pe care li le cerea odinioară.

Membrii Comitetului Național Român au continuat colaborarea în diferitele Comitete ale Adunării Națiunilor Europene Captive. În toate aceste comitete participarea românească este foarte onorabilă și, în general, stă în fruntea tuturor colaborărilor naționale. Rapoarte documentare au fost prezentate de cei mai mulți dintre membrii noștri (rapoartele vor fi trimise Majestății Voastre în plic separat).

Comitetul General al Adunării Națiunilor Euro-

pene Captive a fost primit zilele trecute de înalți funcționari ai Departamentului de Stat, cu care au fost discutate probleme în legătură cu proiectata conferință a șefilor de guverne. Noi am stăruit în special ca chestiunea independenței țărilor noastre să fie menținută pe ordinea de zi a proiectatei conferințe, așa cum a cerut președintele Eisenhower în cele două scrisori pe care D-sa le-a adresat lui Bulganin [Nikolai Bulganin, 30 mai 1895 – 24 februarie 1975; în acel moment, 1958, era prim-ministru al U.R.S.S.]. Noi am insistat, de asemenea, asupra pericolului pentru țările noastre ce ar putea izvorî din negocierile privitoare la pacte de neagresiune sau la un acord european de securitate, care, în mod indirect, ar putea duce la o nouă confirmare a guvernelor comuniste impuse de Rusia Sovietică, precum și la greutăți mai mari pentru Statele Unite de a cere schimbări în aceste țări.

Comitetul General a avut, de asemenea, întrevederi cu diferiți senatori și membri ai Camerei Reprezentanților, mai ales cu cei cari fac parte din Comisiunile de Afaceri Străine. În urma acestor întrevederi, Comitetul General a căpătat impresia că Administrația americană menține cererea sa de a cuprinde în agenda viitoarei conferințe – dacă va avea loc – chestiunea independenței țărilor noastre, împreună cu aceea a unificării Germaniei. De asemenea, cei mai mulți dintre senatori și membrii Congresului pe care i-am văzut sunt favorabili acestei atitudini. Există însă pericolul ca aliații Statelor Unite, în dorința de a avea neapărat conferința proiectată, să exercite o atât de mare presiune asupra Statelor Unite, încât Guvernul american să fie obligat a renunța la unele dintre punctele pe care le-a propus pentru conferința viitoare și, în special, acela privitor la independența țărilor noastre.

(Va urma)

ÎMPĂRATUL DIOCLETIAN (284 – 305)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ORIZONTAL: 1) Reședință imperială din nordul Italiei, unde Dioclețian l-a numit pe Maximian *caesar* în iulie 285, ridicându-l anul următor la rangul de *augustus* al jumătății occidentale a Imperiului Roman, începând astfel sistemul tetrarhic. 2) Metal prețios din care se bătea moneda *solidus*, cea mai valoroasă din sistemul monetar reorganizat de Dioclețian – Stat condus de dinastia Sasanidă, rivalul Romei spre est, cu care Dioclețian a purtat un conflict diplomatic îndelungat și un război între 296 – 299. 3) Titlu monarhic, Dioclețian fiind primul împărat roman care s-a etalat deschis astfel, purtând coroană și bijuterii – Sfânt comemorat la 3 septembrie în calendarul ortodox, episcop de Nicomedia martirizat prin decapitare din porunca lui Dioclețian în anul 303. 4) Capitala dinastiei Sasanide, prădată de Dioclețian și Galerius la finalul războiului din 296 – 299. 5) La mijloc de prohod! – Cum s-a autocaracterizat

Dioclețian la adunarea din 1 mai 305, când și-a anunțat abdicarea, spunând că imperiul trebuie condus de cineva mai puternic – Augusta Raurica. 6) Numărul aproximativ de produse listate de Dioclețian în edictul în care a stabilit prețurile maxime ce puteau fi admise în comerț – Persoană lipsită de drepturi cetățenești în Sparta antică, având un statut între om liber și sclav. 7) Procedura de interpretare a voinței zeilor, Dioclețian începându-și marea persecuție a creștinilor după ce, conform părintelui bisericesc Lactantius, ar fi aflat dintr-o astfel de ceremonie că zeii puteau fi mulțumiți doar dacă întreaga armată ar fi participat la sacrificii, iar mulți soldați creștini au refuzat. 8) Echipă de fotbal din Insulele Feroe – Drept acordat în jurisprudența romană unui cetățean – Marcus Numerianus. 9) Pontifex Maximus – Fiară la care erau aruncați condamnații în arenele romane, cel mai scump produs din lista de prețuri maxime emisă de Dioclețian, alături de mătasea purpurie, în valoare de 150.000 de denari. 10) Capitala provinciei Thebais, unde, precum și în alte centre urbane din regiune, a izbucnit o răscoală sângeroasă împotriva lui Dioclețian între 297 – 298, fiind uciși prefectul și magistrații romani.

VERTICAL: 1) Popor germanic aflat la nord de Dunăre, în Austria și Cehia de astăzi, învins de Dioclețian, care a organizat un triumf în cinstea victoriei sale în anul 299. 2) Martir creștin din Nicomedia, care ar fi rupt edictul lui Dioclețian ce retrăgea drepturile juridice și onorurile creștinilor și l-ar fi insultat pe împărat, motiv pentru care a fost ars de viu. 3) Instrument de măsurare al razelor gama – Importantă regiune a Imperiului Roman, unde a izbucnit marea răscoală a pretendentului Domitius Domitianus între 297 – 298 și unde Dioclețian a săvârșit mari persecuții asupra maniheilor în 302. 4) Codul ISO al limbii yupik – Magister officiorum (abr.). 5) Volum – Grup de popoare din vestul Peninsulei Balcanice, din care erau recrutați mulți soldați romani, unii, inclusiv Dioclețian, ajungând generali și chiar împărați. 6) Salariu, Dioclețian mărind birocrația romană atât de mult, încât Lactantius a scris că existau mai puțini plătitori de taxe decât salariați – Modul în care s-a prăbușit sistemul tetrarhic după abdicarea lui Dioclețian, la doar un an distanță izbucnind mai multe războaie civile. 7) Autor berber care a scris o apologie, *Adversus nationes*, luându-le apărarea creștinilor în contextul persecuțiilor lui Dioclețian și care s-a convertit ulterior. 8) Abreviere pentru „National Science and Technology Network” – Lucius Messalla – Nota diapazonului. 9) Strigăt care însoțește chiuiturile – Ancius Olybrius – Cereală consumată de romani alături de grâu și orz, pentru care Dioclețian a decretat prețul maxim de 100 de denari la 17 litri. 10) Autorul unor panegirice în cinstea lui Dioclețian și Maximian, susținute în 289 și 291 la Augusta Treverorum, ce cinsteau victoriile celor doi împotriva popoarelor germanice, asemuindu-i cu cei doi fii ai lui Hercule.

Dicționar: NSI, DRGE, ESS.

Andrei OPREA

DIALOG CU CITITORII

ERATE

Colaboratorii noștri
ADRIAN-SILVAN IONESCU și MAGDA STAVINSCHI ne-au semnalat o eroare apărută în numărul 3/2025 al revistei. În articolul Mari pianiști în România: Arthur Rubinstein apare menționat că marele artist a susținut concerte în România în 1914 și 1927. A mai susținut un concert și la cel de-al III-lea Concurs și Festival Internațional „George Enescu” din 1964. Cu această ocazie, Silvan Ionescu, tatăl colaboratorului nostru, a realizat mai multe portrete ale lui Rubinstein și a obținut și un autograf.

Domnul ADRIAN-SILVAN IONESCU ne-a mai semnalat o greșală apărută în același număr, în articolul O inaugurare cu peripeții. La pagina 81 a revistei apare imaginea lui Gideon Welles, secretarul Marinei Statelor

Unite ale Americii în timpul mandatelor președinților Abraham Lincoln (1861 – 1865) și Andrew Johnson (1865 – 1869), participant la inaugurare, cel căruia Andrew Johnson i-a uitat numele. Din nefericire însă, și noi am repetat greșeala. În ilustrația legendei, prenumele lui Gideon Welles este scris greșit: „George”.

Le mulțumim colaboratorilor noștri pentru semnalări.

LUSTRAGIUL

Domnul AUGUSTIN RUS, mai vechi corespondent al revistei, ne-a transmis completări referitoare la articolul Regele văcsuitorilor de ghetă din numărul 8/2024 al Magazin istoric: Prin 1969, când am călcat pentru prima dată în București, îmi amintesc că am văzut în Gara de Nord un lustragiul în activitate.

M-am uitat mult la el, nu mai văzusem așa ceva și nici nu auzisem că ar exista. M-au impresionat dexteritățile lui, poziția sa și a clientului, recuzita ce o avea la îndemână și felul cum își făcea simțită prezența. În anul următor, când am venit pentru ceva timp în București, nu am mai văzut asemenea personaje.

Corespondentul nostru ne-a transmis și aprecieri referitoare la articolul de deschidere al numărului respectiv, Cum funcționează România, o critică scrisă de I.L. Caragiale referitoare la politica românească: Cu spiritul de observație deosebit, I.L. Caragiale a încercat să facă o radiografie a societății românești de la începutul secolului XX. Pentru mine „E un miracol Caragiale./ Nu-l pot pricepe nici acum./ Schițează-n vremurile sale/ Moravurile de acum!” (versuri preluate de la epigramistul Eugen Albu). ■

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755.290.606 și 021.312.68.77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei. Pe website-ul nostru, www.magazinistoric.ro, la rubrica Abonamente la ediția online găsiți cum se poate realiza abonamentul. Se poate face pe o perioadă de trei luni (9 lei), șase luni (18 lei) sau un an (36 lei). Pe perioada abonamentului, aveți acces la toată colecția revistei, de la primul număr, aprilie 1967, accesând rubrica Arhiva de pe website.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

CONTENTS (Romanian History) C. Bacalbașa The perpetual threat of Russia ● H. Neubacher, C.M. Florian Nazi Germany needs Romanian oil ● A.-T. Dumitrache The Agabekov Affair, archive documents ● I. Schipor Romania's cultural treasure, on display by the Soviets (II) ● V.-A. Nicolae The Mocănița on the Vaser Valley, the last forest steam train with a narrow gauge ● M.E. Ionescu 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy (XXXII) ● M. Negrilă In Constanța occupied by the U.S.S.R., in the early 1950s (II) ● A. Majuru Stories of Bucharest: The future Municipal Pinacotheca ● I. Florea Bukovinian women and their customs and superstitions under Austrian rule ● I.I. Hoiesescu Constantin N. Vasiliu-Bolnavu, a great interwar philanthropist and church builder (II) ● O. Novicov An invitation to the Academy Library: Children's magazines in the Communist era ● R. Zidaru The National Heritage Institute: Ovidiu Maitec, the sculptor of light ● G. Filitti Letters from former days: The toils of a student in Paris, who returned to his homeland with new ideas ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian documents at Hoover Institution (CCXXXV)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) К. Бакалбаша Постоянная угроза со стороны России ● Г. Нойбахер, К.М. Флориан Румынская нефть необходима нацистской Германии ● А.-Т. Думитраке Дело Агабеков, архивные документы ● И. Скипор Сокровище румынской идентичности на выставке в Советском Союзе (II) ● В.-А. Николае Последний паровой лесной узкоколейный поезд на долине Васер – Мокэница ● М.Е. Ионеску 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике Румынии (XXXII) ● М. Негрилэ В Констанце, оккупированной Советским Союзом, в начале '50 гг. (II) ● А. Мажуру Истории Бухареста: Будущая пинакотека ● И. Флоря Обычаи и суеверия буковинских женщин во время австрийской оккупации ● И.И. Хоисеску Константин Н. Василиу-Болнаву, великий филантроп и строитель церквей межвоенного периода (II) ● О. Новиков Приглашение в Библиотеку Академии: Детские журналы во время коммунистической эпохи ● Р. Зидару Институт Национального Наследия: Овидю Майтек, скульптор света ● Дж. Филитти Когда-то люди посылали письма друг другу: Помехи студента в Париже, вернувшегося в страну с новыми идеями ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Румынские документы в Институте Гувера (CCXXXV)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar.

Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

magazin istoric

5 948384 040081

25011